

Peer-reviewverslag Was het wel expres

Originele manuscript en reviews

5-10-2021	Begeleidende brief originele manuscript	zie pagina 2
5-10-2021	Originele manuscript	zie pagina 3
3-11-2021	Reviewer 1	zie pagina 28
14-11-2021	Reviewer 2	zie pagina 33

Tweede versie

1-12-2021	Reactiebrief van auteur bij tweede versie	zie pagina 36
1-12-2021	Tweede versie van manuscript	zie pagina 47
17-12-2021	Tweede reactie reviewer 1	zie pagina 73
17-12-2021	Tweede reactie reviewer 2	zie pagina 76
17-12-2021	Mail aan auteur	zie pagina 77

Derde versie

24-12-2021	Reactiebrief van auteur bij derde versie	zie pagina 78
24-12-2021	Derde versie van manuscript met bijlage	zie pagina 83
14-1-2022	Mail aan auteur	zie pagina 111

Publicatie

Ontvangst: 5-10-2021

Acceptatie: 14-1-2022

Online: 16-2-2022

Begeleidende brief originele manuscript

Amsterdam, 5 oktober 2021

Geachte redactie van *Jeugd in Ontwikkeling*,

Met deze brief zouden wij graag ons manuscript aanbieden ter publicatie in het tijdschrift *Jeugd in Ontwikkeling*. Het is een regulier onderzoeksartikel, getiteld: “Was het wel expres? De invloed van ouder-kindgesprekken op vijandige interpretaties door jonge kinderen”. Het artikel bevat twee empirische studies over de invloed van ouder-kindgesprekken op een vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen. Het is een multi-sample artikel, en daarmee langer dan de woordlimiet: 5502 woorden in plaats van maximaal 5000. Indien de redactie wenst dat wij het artikel inkorten, doen we dit graag. In dit geval zou u ons helpen door aan te geven welke informatie minder relevant is voor de doelgroep van *Jeugd in Ontwikkeling*.

We danken u hartelijk dat u een publicatie van ons manuscript wilt overwegen.

Met vriendelijke groet,

Anouk van Dijk, Astrid M. G. Poorthuis, Sander Thomaes, en Bram Orobio de Castro

Originele manuscript - 5-10-2021

**Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken op Vijandige
Interpretaties door Jonge Kinderen**

Samenvatting

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig te interpreteren, hebben een grotere kans om agressieve gedragsproblemen te ontwikkelen. Het is dus belangrijk de vroege ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl beter te begrijpen. Wij onderzochten of de gesprekken die ouders met hun kinderen voeren over het gedrag van leeftijdsgenootjes, hierop van invloed is. Studie 1 ($N = 109$, leeftijd 4-7) was een observatiestudie waarin ouders met kinderen in gesprek gingen over een prentenboek met sociale conflictsituaties. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders in een gesprek vijandige interpretaties nadrukkelijker ontkrachten, hun kinderen hierna een minder vijandige interpretatiestijl hadden. Studie 2 ($N = 160$, leeftijd 4-6) was een experimentele studie waarin ouders instructies kregen om het prentenboek te bespreken op één van drie manieren: het ontkrachten van vijandige interpretaties, het benadrukken van sociale normen, of het beschrijven van de prenten (controleconditie). Uit deze studie bleek dat zowel het ontkrachten van vijandige interpretaties als het benadrukken van sociale normen leidde tot een minder vijandige interpretatiestijl bij kinderen. Samenvattend suggereren deze resultaten dat ouders hun kinderen via gesprekken kunnen helpen om met een minder vijandige blik naar leeftijdsgenoten te kijken.

Trefwoorden: Vijandige interpretatiestijl, ouder-kindgesprekken, model-leren, sociale ontwikkeling, agressie

Abstract

Children who tend to interpret others' intentions as hostile are at heightened risk for the development of aggressive behavior problems. It is therefore important to understand the early development of such hostile attribution biases. We examined whether parent-child conversations about the behavior of peers could be one explanatory mechanism. Study 1 ($N = 109$, age 4-7)—an observational study—asked parents to discuss a picture book describing peer conflicts with their children. Results showed that children showed larger decreases in their hostile attribution bias from pre- to post-discussion if their parents more strongly challenged hostile attributions. Study 2 ($N = 160$, age 4-6)—an experimental study—provided parents with instructions to discuss the picture book in one of three ways: challenging hostile attributions, emphasizing social norms, or merely describing the pictures (control condition). This study showed that challenging hostile attributions and emphasizing social norms both reduced children's hostile attribution bias. Overall, the results suggest that parents may use conversations about peer conflicts to help their children perceive less hostility in their social worlds.

Keywords: Hostile attribution bias, parent-child discussion, social learning, social development, aggression

Bijsluiter

1. Een vijandige interpretatiestijl is een risicofactor voor de ontwikkeling van agressieve gedragsproblemen.
2. Wij onderzochten of ouder-kindgesprekken over sociale conflicten met leeftijdgenootjes invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen.
3. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hun kinderen daarna een minder vijandige interpretatiestijl hadden.
4. Gesprekken met kinderen zijn dus een mogelijke ingang om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl op vroege leeftijd te helpen voorkomen.
5. Ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers zouden kinderen kunnen coachen om na te denken over de intenties van anderen: Was het wel expres?

Aantal woorden: 5502, exclusief titelpagina, samenvattingen, bijsluiter, tabellen, figuren, kader met praktische implicaties, en referentielijst.

Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken op Vijandige Interpretaties door Jonge Kinderen

Jonge kinderen moeten nog leren hoe zij met leeftijdsgenootjes omgaan, en dat is niet altijd makkelijk. Ze mogen bijvoorbeeld een keer niet meespelen, willen graag een stuk speelgoed hebben dat iemand anders al heeft, of worden hard geduwd tijdens tikkertje. Hoe kinderen reageren op dit soort situaties hangt af van hoe zij de intenties van hun leeftijdsgenootjes interpreteren (Crick & Dodge, 1994). Een duw die als per ongeluk geïnterpreteerd wordt, zal een andere reactie teweegbrengen dan een duw die als expres geïnterpreteerd wordt. Het leren interpreteren van de intenties van anderen is dan ook een belangrijk aspect van de vroege sociale ontwikkeling (Dodge & Pettit, 2003).

Uit onderzoek blijkt dat sommige jonge kinderen de neiging hebben om de intenties van anderen als vijandig te zien: een vijandige interpretatiestijl (Verhoef et al., 2019). Deze vijandige interpretatiestijl vergroot de kans op de ontwikkeling van gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Juist wanneer kinderen op jonge leeftijd al vaak andermans gedrag als vijandig interpreteren, kan dit leiden tot meer boosheid en agressie naar leeftijdsgenoten, waardoor die leeftijdsgenoten weer negatief zullen reageren, en zo de vijandige interpretatiestijl bevestigen (Crick & Dodge, 1994). Om dit zelfversterkende effect van een vijandige interpretatiestijl te voorkomen, is het belangrijk om te begrijpen hoe deze op jonge leeftijd ontstaat en voorkomen of verholpen kan worden.

Ouders zouden een belangrijke invloed kunnen hebben op hoe jonge kinderen de intenties van anderen leren interpreteren. Zij begeleiden hun kind bij hun eerste sociale contacten, en praten met hun kind om te begrijpen wat er op school of het kinderdagverblijf gebeurt (Flannagan & Hardee, 1994). Uit onderzoek blijkt dat ouders op deze manier kunnen bijdragen aan de sociale competentie van hun kind (Laird et al., 1994; McDowell & Parke, 2009). Ook hebben ouders zelf een interpretatiestijl, waarvan bekend is dat deze gecorreleerd is aan de interpretatiestijl van hun kinderen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012; maar zie: Halligan et al., 2007; Mackinnon-Lewis et al., 1992). Of zij hun interpretatiestijl echter via hun communicatie *overdragen* op hun kinderen, is nog niet bekend. Het is immers ook mogelijk dat ouders en kinderen allebei geneigd zijn tot vijandige interpretaties om een andere reden. Bijvoorbeeld doordat zij een overeenkomstig karakter hebben, of vergelijkbare leefomstandigheden. Als ouder-kindgesprekken inderdaad een overdrachtsmechanisme zijn, zou dit een praktische ingang bieden om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl al bij jonge kinderen te voorkomen. Dit onderzoek richt zich daarom op ouder-kindgesprekken over leeftijdsgenootjes, en kijkt daarbij naar twee

soorten ouderlijke communicatie: 1) het interpreteren van andermans intenties en 2) het bespreken van sociale normen.

Wat betreft het interpreteren van intenties is het aannemelijk dat de interpretaties van ouders invloed hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen. Kinderen maken geregeld sociale conflictsituaties mee, en hierbij is het vaak onduidelijk wat de intenties van de ander waren (deed dat kindje het nou expres of per ongeluk?). De uitleg van ouders kan dan houvast bieden (Bandura, 1992). Als een kind bijvoorbeeld niet kan meespelen en huilend naar de ouders rent, dan kunnen de ouders aangeven dat het spelletje vast al begonnen was (een positieve interpretatie) of dat die kinderen gemeen zijn (een vijandige interpretatie). Op deze wijze zouden ouders via dagelijkse interacties hun eigen interpretatiestijl kunnen overdragen op hun kinderen.

Wat betreft het bespreken van sociale normen blijkt uit onderzoek dat veel ouders sociale normen benoemen naar hun kinderen (bijvoorbeeld dat je anderen geen pijn mag doen, of dat je hoort te delen; Werner et al., 2014). Wij wilden weten wat het effect hiervan is op de interpretatiestijl van kinderen. We hadden hierbij twee tegengestelde hypothesen. Enerzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen vijandige interpretaties vermindert, omdat kinderen leren dat vijandig gedrag niet normatief is, en zij daarom eerder zullen denken dat leeftijdsgenootjes dus geen vijandige intenties hadden. Anderzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen juist vijandige interpretaties versterkt, omdat het benadrukken dat iets wat een ander kind doet ‘niet mag’ kan impliceren dat het blijkbaar opzettelijk was. Hierdoor zouden kinderen juist boos of agressief kunnen reageren.

Ons onderzoek bestaat uit twee studies naar de invloed van ouder-kindgesprekken op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen. Studie 1 was een observatiestudie waarin we ouders vroegen om een prentenboek met sociale conflictsituaties met hun kind te bespreken. Door deze gesprekken te coderen konden we zien of de uitleg van ouders invloed had op de interpretatiestijl van kinderen, die we voor en na het gesprek hebben gemeten. Studie 2 was een experimentele studie waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één van drie manieren te bespreken:

- 1) het ontkrachten van vijandige interpretaties;
- 2) het benadrukken van sociale normen; of
- 3) het beschrijven van de prenten (controleconditie).

Met deze twee studies konden we vaststellen of de spontane uitleg van ouders invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen (Studie 1), en of het veranderen van deze uitleg kan leiden tot een minder vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen (Studie 2).

Studie 1

Methode

Deelnemers. De deelnemers aan Studie 1 waren 109 kinderen van 4 tot 7 jaar oud (47,7% meisjes; $M_{\text{leeftijd}} = 5,31$; $SD = 0,77$) en één van hun ouders (83,5% moeders; $M_{\text{leeftijd}} = 37,55$; $SD = 4,49$). We hebben ouders geworven via schoolpleinen door te vragen of zij wilden deelnemen aan een studie over prentenboeken. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (92,5% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (56,1% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (99,1%). Het onderzoek vond plaats in maart, april en mei 2015.

Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van vier getrainde onderzoekers (masterstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrok de ouder naar een andere ruimte, waarna bij het kind de voormeting van vijandige interpretatiestijl plaatsvond. Hierna kwam de ouder terug om het prentenboek te bespreken. Hiervan werden video opnames gemaakt; de onderzoeker verliet hierbij de kamer. Ten slotte vertrok de ouder weer en vond de nameting met het kind plaats. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het doel van de studie.

Observatie van ouder-kindgesprekken. Voor dit onderzoek hebben wij zelf een prentenboek ontwikkeld, met daarin vier korte verhalen van sociale conflictsituaties tussen leeftijdsgenootjes, zonder tekst (Figuur 1). Elk verhaal bestond uit twee gekleurde prenten van A3 formaat, waarbij de eerste prent steeds de situatie verbeeldde (bijv. samen een toren bouwen) en de tweede de conflictsituatie (bijv. één van de kinderen laat de toren omvallen). Hierbij waren de gezichtsuitdrukkingen steeds neutraal, zodat de intenties ambigu bleven. De vier verhalen gingen over: 1) iemand pijn doen; 2) geen snoep delen; 3) toren laten omvallen; en 4) niet laten meespelen. Er waren een jongens- en meisjesversie van het boek, waarbij de twee hoofdfiguren steeds hetzelfde gender hadden als het deelnemende kind. Ouders werden gevraagd dit prentenboek met hun kinderen te bespreken zoals zij dat normaal gesproken zouden doen. De onderzoeker benadrukte dat elk verhaal weer over andere kinderen ging.

Figuur 1

Eén Verhaal uit het Prentenboek (Jongensversie); Twee Platen op Aparte Bladzijden

De opgenomen videobeelden werden achteraf gecodeerd door twee getrainde masterstudenten. Nadat zij 20% van de beelden betrouwbaar dubbel hadden gecodeerd, codeerden zij de overige beelden apart, waarbij er drie tussentijdse trainingssessies waren om afwijkingen te voorkomen. We codeerden per verhaal vier soorten uitleg door ouders: 1) het benadrukken van vijandige interpretaties; 2) het ontkrachten van vijandige interpretaties; 3) het benadrukken van sociale normen; en 4) het benadrukken van normoverschrijding (Tabel 1). Per soort uitleg werd een score gegeven voor de mate waarin ouders dit tijdens het verhaal benadrukten, op een schaal van 0 (*niet benoemd*) tot 5 (*herhaaldelijk benoemd, met sterke nadruk door stemvolume of emotie*). De betrouwbaarheid was goed: deze lag tussen $\rho = ,83$ en $,85$ voor de vier soorten uitleg. In sommige gevallen zagen ouders het conflict niet (bijv. ze zagen niet dat één kind werd overgeslagen bij snoep uitdelen). Voor verhalen waar dit gebeurde, gaven we een missende score. Ouders die voor meer dan één verhaal een missende score hadden, werden niet meegenomen in de analyses ($n = 5$). Ten slotte berekenden we totaalscores door het gemiddelde voor iedere variabele te nemen over de vier verhalen. We maakten één gemiddelde variabele voor het benadrukken van sociale normen, omdat de bevindingen hetzelfde waren voor de twee soorten uitleg hierover. De interne consistentie was voldoende, met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,15$ voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $r = ,21$ voor het ontkrachten van vijandige interpretaties, en $r = ,33$ voor het benadrukken van sociale normen.

Tabel 1*Codering van Uitleg door Ouders Tijdens het Bespreken van het Prentenboek*

Code	Definitie	Voorbeelden
Benadrukken van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het kind gemeen wilde doen	<ul style="list-style-type: none"> • O, dat is gemeen. Is [naam] jaloers? • Dat is toch niet lief! • Het zijn wel allemaal boze kindjes in dit boek.
Ontkrachten van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het niet gemeen hoefde te zijn; door de gebeurtenis positief te interpreteren of door vijandige interpretaties in twijfel te trekken	<ul style="list-style-type: none"> • Het was vast per ongeluk. • Hij wilde graag helpen, maar dat ging niet helemaal goed. • “O, sorry” zegt het meisje. • Wil hij ruzie maken? Denk je dat? • Maar het kan ook zijn dat zij hem per ongeluk heeft omgegooid.
Benadrukken van sociale normen	Als ouders aangeven hoe het kind zich zou moeten gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Als je samen gaat spelen, moet je eerlijk...? • Als je het met z’n allen doet, is het veel leuker.
Benadrukken van normoverschrijding	Als ouders aangeven dat het kind zich niet zo mag gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Je mag nooit zo maar iets van een ander kapot maken. • Je mag niemand buitensluiten.

Voor- en nameting van vijandige interpretatiestijl bij kinderen. Voor en na het ouder-kindgesprek, hebben we de vijandige interpretatiestijl van kinderen gemeten met hetzelfde prentenboek. De onderzoeker beschreef eerst de sociale conflictsituatie (bijv. “Kijk, dit kind bouwt een toren ... [pagina omslaan] en dit kind laat de toren omvallen”) en vroeg dan: “Waarom doet hij/zij dat?”. Twee getrainde masterstudenten codeerden onafhankelijk de antwoorden van kinderen in drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (bijv. “Omdat ze dat meisje niet leuk vindt”), 2) *positieve interpretaties* (bijv. “Ik denk dat die niet goed uitkijkt”), of 3) *onduidelijk* (bijv. “Omdat ze er een blokje uit doet”). De betrouwbaarheid was goed op zowel de voor- als nameting ($\kappa = ,76$ en $,79$). We scoorden 1 punt voor ieder antwoord met daarin een *vijandige interpretatie* en namen het gemiddelde over de vier verhalen om tot een totaalscore voor vijandige interpretatiestijl te komen. De interne consistentie was voldoende,

met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,22$ op de voormeting en $r = ,17$ op de nameting.

Analyses. We toetsten of ouder-kindgesprekken tot een verandering in de vijandige interpretatiestijl van kinderen leidden. Hiervoor gebruikten we drie *mixed* ANOVA's (één per soort uitleg) met meetmoment (voor/na) als binnen-persoons variabele en de uitleg van ouders als continue tussen-persoons variabele. We hebben missende waarden (2,8%) paarsgewijs verwijderd, en hebben uitbijters ($z > 3,29$) in de analyses gehouden, omdat de bevindingen bij verwijdering hetzelfde waren. Hoewel de data scheef verdeeld waren, rapporteren we hier parametrische analyses omdat deze makkelijker te interpreteren zijn (de bevindingen waren hetzelfde als we rekening hielden met scheefheid door BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen te gebruiken).

Resultaten

Beschrijvende statistieken. In Tabel 2 staan de beschrijvende statistieken. Alle soorten uitleg kwamen veel voor: ongeveer driekwart van de ouders benadrukte sociale normen (74,0%) of vijandige interpretaties (73,1%), of ontkrachtte vijandige interpretaties (79,8%) ten minste één keer. Uit een kruistabel-analyse bleek dat 58,7% van de ouders zowel vijandige interpretaties ontkrachtte, als benadrukte. Slechts 21,1% gebruikte enkel ontkrachtende uitleg, en slechts 14,4% enkel benadrukkende.

Tabel 2

Gemiddelden (M), Standaarddeviaties (SD), Bereik, en Correlaties van Uitleg door Ouders (n = 104) en Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen op de Voor- en Nameting (N = 109)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Bereik	1.	2.	3.	4.
1. Benadrukken van vijandige interpretaties	0,92	0,89	0-4	-			
2. Ontkrachten van vijandige interpretaties	1,04	0,91	0-4	-,07	-		
3. Benadrukken van sociale normen	0,60	0,65	0-3,2	,55***	-,07	-	
4. Voormeting vijandige interpretatiestijl	0,39	0,30	0-1	,15	,05	,04	-
5. Nameting vijandige interpretatiestijl	0,38	0,29	0-1	,28**	-,22*	,05	,58***

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

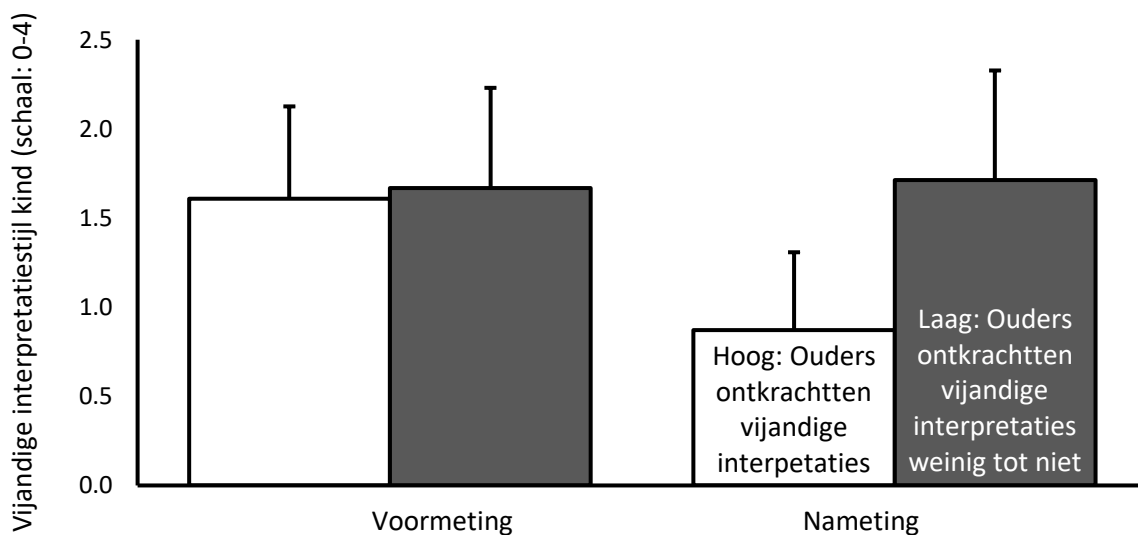
Gender- en leeftijdsverschillen. We hebben voor alle variabelen getoetst of er gender- en leeftijdsverschillen waren, en of er moderatie-effecten van gender of leeftijd waren in onze hoofdanalyses. Twee resultaten van deze analyses waren significant. Ten

eerste hadden jongens op de nameting een vijandigere interpretatiestijl ($M = 0,44$; $SD = 0,28$) dan meisjes ($M = 0,30$; $SD = 0,28$) op de nameting, $p = ,011$, $\eta_p^2 = ,06$. Ten tweede legden ouders meer nadruk op het ontcrachten van vijandige interpretaties bij meisjes ($M = 1,23$; $SD = 0,93$) dan bij jongens ($M = 0,86$; $SD = 0,87$), $p = ,035$, $\eta_p^2 = ,04$.

Hoofdanalyses. Uit de correlaties in Tabel 1 blijkt dat de uitleg van ouders niet gecorreleerd was met de interpretatiestijl van hun kinderen op de voormeting, maar wel op de nameting, wat suggereert dat ouders mogelijk invloed hebben gehad op de interpretatiestijl van hun kinderen. Dit blijkt inderdaad uit de ANOVA: de afname in vijandige interpretatiestijl tussen de voor- en nameting was sterker bij kinderen van ouders die meer nadruk legden op het ontcrachten van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 10,01$, $p = ,002$, $\eta_p^2 = ,09$ (zie Figuur 2). We vonden echter geen effect voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 1,91$, $p = ,170$, $\eta_p^2 = ,02$, of sociale normen, $F(1, 102) = 0,01$, $p = ,928$, $\eta_p^2 < ,01$.

Figuur 2

Gemiddelde Scores op Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen van Ouders die Hoog (n = 21) of Laag (n = 23) Scoorden op het Ontcrachten van Vijandige Interpretaties

Noot. We hebben groepen gemaakt om deze Figuur te creëren, waarbij we hoog definieerden als $M + 1SD$ en laag als $M - 1SD$. De foutenbalken zijn 95% betrouwbaarheidsintervallen.

Discussie

Uit Studie 1 blijkt dat als ouders vijandige interpretaties nadrukkelijker ontcrachten, hun kinderen afnames in vijandige interpretatiestijl lieten zien. We zagen in Studie 1 ook dat

een deel van de ouders tijdens de gesprekken sociale normen benadrukten, of een vijandige interpretatie van de situatie benadrukten. Beide soorten communicatie leken echter geen invloed te hebben op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk komt dit doordat het dezelfde ouders waren die nadruk legden op sociale normen én vijandige interpretaties (de correlatie was hoog: $r = .55$). Hierdoor konden we geen antwoord vinden op onze hypothese over het benadrukken van sociale normen: zou dit nu juist een positieve of negatieve invloed op de interpretatiestijl van kinderen hebben? Daarom voerden we Studie 2 uit. Daarnaast is Studie 2, door de experimentele opzet, de eerste studie die kan laten zien of de uitleg van ouders over sociale conflictsituaties met leeftijdsgenootjes een oorzakelijke invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen.

Studie 2

Waar Studie 1 de spontaan gegeven uitleg van ouders onderzocht, was Studie 2 een experiment waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één specifieke manier te bespreken: óf door het ontkrachten van vijandige interpretaties, óf door het benadrukken van sociale normen, óf door het bespreken van de prenten (controleconditie). Vervolgens maten we de vijandige interpretatiestijl bij kinderen in elk van deze drie groepen. Zo konden we vaststellen of het mogelijk is om ouder-kindgesprekken te veranderen, en of dit vervolgens veranderingen in de interpretatiestijl van kinderen *veroorzaakt*. Bovendien konden we zo nagaan of het benadrukken van sociale normen nu juist tot een meer of minder vijandige interpretatiestijl zou leiden. Daarnaast keken we in Studie 2 naar het effect van ouder-kindgesprekken op de boosheid en agressie van kinderen. We verwachtten dat kinderen van ouders die vijandige interpretaties ontkrachtten, vergeleken met kinderen in de controlegroep, naast hun minder vijandige interpretaties, ook minder boosheid en agressie zouden laten zien. Wat betreft het benadrukken van sociale normen hadden we wederom tegengestelde hypothesen: dit zou de vijandige interpretaties, boosheid en agressie van kinderen zowel kunnen verminderen als versterken.

Methode

Deelnemers. De deelnemers waren 160 kinderen van 4 tot 6 jaar oud (48,8% meisjes; $M_{leeftijd} = 5,38$; $SD = 0,79$) en één van hun ouders (82,5% moeders; $M_{leeftijd} = 38,13$; $SD = 4,97$). We wierven ouders op dezelfde manier als in Studie 1. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (98,7% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (71,9% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (97,5%). Het onderzoek vond plaats in maart en april 2016. De steekproefgrootte was voldoende voor een power van 0,80, uitgaande van het effect van

vijandige interpretaties ontkrachten op de vijandige interpretatiestijl van kinderen uit Studie 1 ($f = ,31$, dit keer voor een tussen-persoons onderzoeksdesign met drie condities).

Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van zes getrainde onderzoekers (bachelorstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrokken de onderzoeker en het kind naar een andere ruimte, zodat de ouder via een laptop instructies kon ontvangen. Hierdoor wist de onderzoeker niet in welke conditie de ouder was ingedeeld (dit werd vooraf willekeurig toegewezen). Na het lezen van de instructie, ging de ouder naar het kind toe en besprak het prentenboek. De onderzoeker zette de videocamera aan en verliet de ruimte. Na het ouder-kindgesprek verliet de ouder de ruimte om op de laptop nog enkele vragen in te vullen, en vond bij het kind de nameting plaats van vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het onderzoek.

Experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken. Ouders kregen instructies voor één van de drie condities: het ontkrachten van vijandige interpretaties (intentie-conditie), het benadrukken van sociale normen (norm-conditie), of het bespreken van de prenten (controleconditie). De instructies verschilden op twee punten tussen de condities, maar waren verder gelijk (Tabel 3).

Tabel 3

Instructies voor Ouders: Uniforme Instructies en Twee Conditie-Specifieke Manipulaties

Uw kind speelt elke dag met andere kinderen. Soms doen andere kinderen iets waardoor uw kind verdriet of pijn heeft. Uit onderzoek blijkt dat kinderen beter met dit soort situaties kunnen omgaan, als zij begrijpen ...

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
dat andere kinderen dit vaak niet expres doen, maar per ongeluk.	welk gedrag van andere kinderen niet hoort en hoe het wel hoort.	hoe ze afleiding kunnen zoeken in het moment.

Het prentenboek is gemaakt om dit aan uw kind te leren. In het prentenboek staan vier verhaaltjes van spelende kinderen. In elk verhaal gebeurt er iets dat voor één kind niet zo leuk is. We willen vragen of u straks met uw kind de verhalen wilt lezen. Bij elk verhaal

kunt u bespreken waarom de gebeurtenis niet expres of vervelend bedoeld hoefde te zijn.

Dit kunt u doen door steeds de vraag te stellen:

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
Waarom zou dit gebeurd zijn?	Mag dat wel?	Wat zien we nog meer?

Vervolgens kregen ouders per verhaal specifieke aanwijzingen, gebaseerd op uitingen van ouders uit Studie 1. De aanwijzingen voor het toren-verhaal in de intentie-conditie waren bijvoorbeeld: “Op de eerste plaat bouwt één kind een toren. Op de tweede plaat laat een ander kind hem omvallen. Vertel dit verhaal straks aan uw kind, en vraag dan: Waarom zou dit gebeurd zijn? Bespreek bijvoorbeeld dat het kind de toren per ongeluk omstootte, of dat het kind juist wilde helpen om de toren hoger te maken.” Ten slotte lazen ouders een samenvatting van de instructies, en gingen naar hun kind toe.

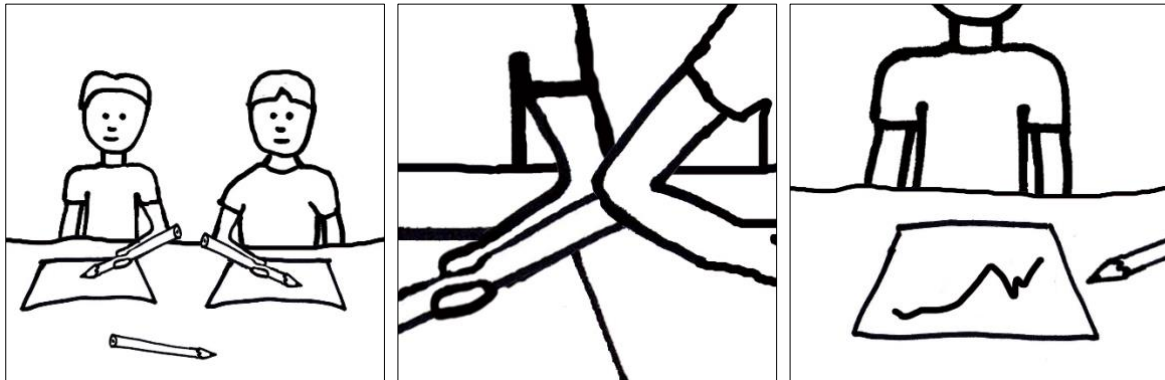
Manipulatiecontrole. Om te controleren of de uitleg door ouders inderdaad verschilde tussen de condities, codeerden zes getrainde bachelorstudenten de videobeelden per verhaal voor het aantal uitingen passend bij elke conditie. De eerste auteur codeerde ook 20%, waaruit bleek dat de codering betrouwbaar was ($r > ,74$ voor alle scores). We namen het gemiddelde over de vier verhalen om totaalscores te creëren voor intentie-uitingen, norm-uitingen, en controle-uitingen. Deze schalen waren intern consistent (alle α 's $> ,90$).

Instemming met instructies. We verwachtten dat de mate waarin ouders instemden met de instructies, wellicht invloed kon hebben op de resultaten. Daarom maten we dit met vier vragen (bijv. “Staat u achter de uitleg die u tijdens het voorlezen gaf?”), beantwoord op een schaal van 1 (*helemaal niet*) tot 6 (*helemaal*), en berekenden het gemiddelde ($\alpha = ,85$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl, boosheid, en agressie (verhaaltaak). In deze studie gebruikten we voor de nameting niet hetzelfde prentenboek, maar vier verhaaltjes over conflictsituaties, waarin de intenties van de ander ambigu zijn (Feshbach, 1989; <geblindeerd voor anonieme review>). Zo konden we nagaan of de effecten van de gesprekken generaliseerden naar andere situaties. De verhaaltjes gingen over: 1) pijn gedaan worden; 2) een vernielde tekening; 3) niet mogen meedoen; en 4) afgepakt speelgoed; en waren gematcht op gender. Kinderen stelden zich voor dat deze vervelende dingen hen zelf overkwamen. De onderzoeker las de verhaaltjes hardop voor en wees daarbij op de bijbehorende tekeningen (Figuur 3). Na elk verhaal beantwoordden kinderen vragen over hun interpretaties, boosheid en agressie.

Figuur 3

Eén Verhaaltje uit de Verhaaltaak (Jongensversie)

Noot. De bijbehorende beschrijving is: “Stel je voor: Je zit aan tafel te tekenen. De tekening wordt heel mooi. Dan stoot de jongen naast je tegen jouw arm. Er staat een grote kras dwars door jouw tekening. Nu is jouw tekening mislukt.”

Vijandige interpretatiestijl. We maten vijandige interpretaties met twee vragen. De eerste vraag was: “Waarom deed de jongen/het meisje [gedrag met vervelende uitkomst]?” De onderzoeker codeerde de antwoorden direct in één van drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (17,1%; bijv. “Hij wilde niet dat mijn tekening mooi was); 2) *positieve interpretaties* (47,2%; bijv. “Ze zag het niet”); en 3) *onduidelijk* (47,2%; bijv. “Haar arm bewoog.”). De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,78$ voor alle onderzoekers). Als kinderen een onduidelijk antwoord gaven, stelde de onderzoeker een vervolgvraag met een vijandige en positieve antwoordoptie (bijv. “Wilde de jongen/het meisje jouw tekening verpesten, of had hij/zij niet zo goed opgelet?”). Dit gebeurde bij 53,5% van de antwoorden. De tweede vraag was: “Wilde de jongen/het meisje wél gemeen doen of níet gemeen doen?”, waarbij we de vraag volgorde systematisch varieerden tussen de verhaaltjes. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *gemeen* antwoorden als 1 te scoren, en hiervan het gemiddelde over de verhaaltjes te nemen ($\alpha = ,68$).

Boosheid. Vervolgens vroeg de onderzoeker kinderen: “Als dit echt gebeurd was, hoe zou jij je dan voelen?”. Als kinderen geen emotie noemden, vroeg de onderzoeker: “Voel jij je dan blij, of boos, of verdrietig, of bang?”. Vervolgens liet de onderzoeker een plaatje zien van drie vierkantjes van toenemende grootte, en vroeg: “En hoe [antwoord] zou jij je voelen? Een beetje, best wel, of héél?”. Kinderen konden antwoorden of een vierkantje aanwijzen. Scores voor boosheid waren 0 als kinderen deze emotie niet noemden, en 1, 2, of 3 voor de mate van boosheid. Ten slotte berekenden we het gemiddelde over de verhaaltjes ($\alpha = ,68$).

Agressie. De laatste vraag bij elk verhaaltje was: “Als dit écht gebeurd was, wat zou jij dan doen? (...) En wat nog meer?”. Kinderen werden aangemoedigd om twee reacties te noemen per verhaaltje. We codeerden deze reacties als *agressie* als kinderen aangaven de ander schade te willen doen (10,3%; bijv. “Terug stoten”, “Zijn tekening verscheuren”) De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,64$ voor alle onderzoekers); verschillen werden besproken en opgelost. We berekenden een totaalscore door *agressieve* reacties als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen over de verhaaltjes ($\alpha = ,80$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl en agressie (gedragstaak). Omdat interpretaties van verhaaltjes ver kunnen aflaggen van de interpretaties door kinderen in het dagelijks leven, hebben we ook een gedragstaak ontworpen waarin een conflictsituatie werd nagebootst (Verhoef et al., 2019). De onderzoeker legde kinderen uit dat zij tien stickers zouden krijgen, die waren uitgekozen door het kind dat vóór hen aan het onderzoek deelnam. Kinderen kregen een envelop met stickers en een kleurige kartonnen kaart met tien vakjes om hun stickers op te plakken. Echter, wanneer zij begonnen te plakken, kwamen zij erachter dat ze maar acht stickers hadden gekregen van het voorafgaande kind, zonder dat duidelijk was hoe dit kwam (de conflictsituatie). Hierop volgde de meting van interpretaties en agressie.

Vijandige interpretatiestijl. We gebruikten twee vragen om interpretaties te meten. Ten eerste vroeg de onderzoeker: “Waarom zou die jongen/dat meisje er te weinig stickers in gedaan hebben?” We codeerden de antwoorden als 1) *vijandige interpretaties* (6,3%); 2) *positieve interpretaties* (18,1%); en 3) *onduidelijk* (75,6%); waarbij de betrouwbaarheid goed was ($\kappa > ,71$ voor alle codeurs). Bij een onduidelijk antwoord, vroeg de onderzoeker: “Heeft hij/zij niet goed geteld of heeft hij/zij die stickers gewoon afgepakt?” (bij $n = 13$ kinderen is deze vervolgvraag niet gesteld, waardoor deze kinderen een missende score hadden voor deze variabele). Ten tweede vroeg de onderzoeker: “Denk je dat hij/zij onaardig wilde doen of niet?”. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *onaardig* antwoorden als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen van de twee vragen ($r = ,39, p < ,001$).

Agressie. Ten slotte creëerden we een mogelijkheid voor kinderen om agressief te reageren: kinderen mochten nu stickers uitkiezen voor het andere kind. Kinderen konden kiezen uit een doos met 40 stickers, waarvan de helft gescheurd was. De onderzoeker legde uit: “Kijk, dit zijn de stickers. Er zitten ook stickers bij die kapot zijn gegaan. Die zijn natuurlijk niet zo mooi meer, maar die mag je ook best kiezen.”. Als kinderen de stickers hadden uitgekozen, werd de conflictsituatie opgelost: de onderzoeker kwam erachter dat de twee stickers uit de envelop gevallen waren, gaf aan dat het dus helemaal niet aan het andere kind had gelegen, en gaf kinderen de kans om hun gekozen stickers nog aan te passen. De

totaalscore voor agressie werd berekend als het percentage uitgedeelde kapotte stickers ($n = 2$ kinderen maakten de taak niet af en hadden missende scores voor deze variabele).

Analyses. We toetsten of onze experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken invloed had op de antwoorden van kinderen op de verhaaltaak. Hiervoor gebruikten we een multivariate ANOVA (MANOVA) met conditie (intentie/norm/controle) als tussen-persoons variabele en vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie als afhankelijke variabelen. Voor de gedragstaak gebruikten we ordinale regressie om het effect van conditie op vijandige interpretatiestijl te toetsen (een ordinale afhankelijke variabele) en ANOVA om het effect op agressie te toetsen (een continue afhankelijke variabele). We hebben missende waarden (1,0%) paarsgewijs verwijderd. We hebben uitbijters ($z > 3,29$ binnen condities) in de analyses gehouden, en rapporteren het wanneer de resultaten verschilden bij verwijdering. Hoewel de data scheef verdeeld waren, rapporteren we hier parametrische analyses omdat deze makkelijker te interpreteren zijn (de bevindingen waren hetzelfde als we rekening hielden met scheefheid door BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen te gebruiken).

Resultaten

Gelijkheid van de condities. De condities verschilden niet in gender en leeftijd van ouders en kinderen, aantal broertjes en zusjes, etniciteit, opleidingsniveau, en hoe vaak ouders thuis sociale conflictsituaties bespreken (alle p 's $> ,05$). Ouders in de controleconditie lieten minder instemming zien met de instructies dan ouders in de intentie- en norm-conditie, $F(2, 157) = 6,59, p = ,002, \eta_p^2 = ,08$ (zie Tabel 4). We hebben daarom getoetst of onze bevindingen zouden veranderen wanneer we instemming als variabele meenamen als moderator of controle variabele. Dit was niet het geval.

Manipulatiecontrole. De manipulatie was geslaagd. Het aantal conditie-specifieke uitingen was hoger binnen de relevante conditie dan bij de andere condities, zowel voor intentie-uitingen, $F(2, 157) = 151,85, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, norm-uitingen, $F(2, 157) = 153,53, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, als voor controle-uitingen, $F(2, 157) = 122,22, p < ,001, \eta_p^2 = ,61$ (zie Tabel 4).

Gender- en leeftijdsverschillen. We vonden dat jongens hoger scoorden dan meisjes op vijandige interpretatiestijl ($p = ,013, \eta_p^2 = ,04$), boosheid ($p = ,001, \eta_p^2 = ,07$), en agressie ($p = ,004, \eta_p^2 = ,05$) bij de verhaaltaak, maar niet bij de gedragstaak. Jongere kinderen rapporteerden een vijandigere interpretatiestijl bij de verhaaltaak ($r = -,27, p < ,001$) en gedragstaak ($r = -,28, p < ,001$) en meer boosheid ($r = -,18, p = ,020$) bij de verhaaltaak. Er waren verder geen gender- en leeftijdsverschillen, en geen moderatie-effecten van gender of leeftijd in onze hoofdanalyses.

Hoofdanalyses verhaaltaak. De MANOVA liet een significant effect zien van conditie op de drie afhankelijke variabelen, $F(7, 312) = 2,29, p = ,036$. We gebruikten daarom ANOVA's om de verschillen tussen condities per variabele te toetsen.

Vijandige interpretatiestijl. Er was een significant effect van conditie op interpretatiestijl, $F(2, 157) = 5,63, p = ,004, \eta_p^2 = ,07$). We vonden, zoals verwacht, dat kinderen een minder vijandige interpretatiestijl hadden als hun ouders tijdens het gesprek vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$). Daarnaast vonden we dat kinderen van ouders die sociale normen benadrukten, ook een minder vijandige interpretatiestijl hadden (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$; zie Tabel 4).

Boosheid. De boosheid van kinderen verschilde niet significant tussen de condities, $F(2, 157) = 1,78, p = ,172, \eta_p^2 = ,02$.

Agressie op de verhaaltaak. Er was een significant effect van conditie op agressie, maar alleen als we de drie uitbijters op agressie verwijderden, $F(2, 154), p = ,017, \eta_p^2 = ,05$ (anders was het effect niet significant: $p = ,120$). We vonden dat kinderen minder agressie rapporteerden wanneer hun ouders sociale normen benadrukten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,004, \eta_p^2 = ,08$), maar niet wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,110, \eta_p^2 = ,02$; zie Tabel 4).

Hoofdanalyses gedragstaak. We vonden in de gedragstaak geen effecten van conditie op de vijandige interpretatiestijl van kinderen, $\chi^2(2) = 0,21, p = ,787, R^2 < ,01$, of de agressie van kinderen, $F(2, 155) = 0,02, p = ,984, \eta_p^2 < ,01$.

Tabel 4

Bereik, Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) op de Nameting bij Kinderen, en Uitingen en Instemming van Ouders voor de Intentie- Conditie (n = 56), Norm-Conditie (n = 53), en Controleconditie (n = 51), en Correlaties tussen Alle Variabelen uit Studie 2

	Bereik	Intentie		Norm		Controle		Correlaties							
		M	(SD)	M	(SD)	M	(SD)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Verhaaltaak kind															
1. Vijandige interpretatie	0-1	0,31 ^a	(0,22)	0,31 ^a	(0,26)	0,45 ^b	(0,27)	-							
2. Boosheid	0-3	0,67	(0,75)	0,53	(0,66)	0,82	(0,89)	,36 ^{***}	-						
3. Agressie	0-1	0,10	(0,21)	0,06 ^a	(0,13)	0,14 ^b	(0,23)	,36 ^{***}	,28 ^{***}	-					
Gedragstaak kind															
4. Vijandige interpretatie	0-1	0,26	(0,37)	0,22	(0,36)	0,23	(0,36)	,41 ^{***}	,09	,39 ^{***}	-				
5. Agressie	0-1	0,28	(0,25)	0,28	(0,26)	0,28	(0,26)	,18 [*]	,24 ^{**}	,10	,21 [*]	-			
Metingen bij ouders															
6. Vijandige intentie-uitingen	0-12	4,11 ^a	(1,99)	0,48 ^b	(0,59)	0,37 ^b	(0,62)	-,10	,04	-,01	,07	,07	-		
7. Norm-uitingen	0-8	0,34 ^a	(0,88)	3,82 ^b	(1,80)	0,31 ^a	(0,44)	-,08	-,10	-,12	-,03	-,03	-,39 ^{***}	-	
8. Controle-uitingen	0-10	0,02 ^a	(0,14)	0,02 ^a	(0,08)	3,48 ^b	(2,31)	,21 ^{**}	,22 ^{**}	-,10	-,10	-,04	-,37 ^{***}	-,33 ^{***}	-
9. Instemming met instructies	2,5-6	5,45 ^a	(0,53)	5,45 ^a	(0,59)	5,02 ^b	(0,94)	,01	-,07	-,06	-,03	,05	,18 [*]	,12	-,30 ^{***}

Noot. Gemiddelden met een verschillend superscript (^{a, b}) zijn significant verschillend met $p < ,05$. * $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

Discussie

Uit Studie 2 blijkt dat ouders via gesprekken over sociale conflictsituaties invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Als ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hadden hun kinderen hierna bij andere sociale conflictsituaties een minder vijandige interpretatiestijl dan wanneer hun ouders slechts de prenten bespraken (controleconditie). De ouder-kindgesprekken leken echter geen invloed te hebben op boosheid. Ook rapporteerden kinderen alleen minder agressie in de groep waar ouders sociale normen benadrukten.

Algemene Discussie

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig interpreteren, ontwikkelen vaker agressieve gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Dit onderzoek laat als eerste zien dat ouder-kindgesprekken een manier zijn waarop ouders de interpretatiestijl van hun kinderen op jonge leeftijd kunnen beïnvloeden. We zagen bij ouders die spontaan geneigd waren om vijandige interpretaties te ontkrachten, dat de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen afnam na het gesprek (Studie 1). Ook wanneer we ouders instructies gaven om vijandige interpretaties te ontkrachten of sociale normen te benadrukken, zagen we bij hun kinderen een minder vijandige interpretatiestijl, ten opzichte van ouders die slechts de prenten bespraken (Studie 2). Hoewel dit korte-termijn effecten zijn, is het voorstelbaar dat dit soort effecten voortduren doordat ouder-kindgesprekken over sociale conflicten geregeld plaatsvinden in het dagelijks leven (Pettit et al., 1998). Op deze manier zouden ouders mogelijk een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de sociale ontwikkeling van hun kinderen.

Naast de verwachte invloed van ouder-kindgesprekken op de interpretatiestijl van kinderen, waren er ook onverwachte resultaten. In Studie 1 zagen we dat sommige ouders juist vijandige interpretaties benadrukten, maar dit voorspelde geen toename in de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat ouders die vaker vijandige interpretaties benadrukten, óók vaker sociale normen benadrukten. Uit Studie 2 bleek immers dat het benadrukken van sociale normen juist een positieve invloed heeft op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk heeft het benadrukken van sociale normen de potentiële negatieve invloed van vijandige interpretaties tenietgedaan. Dit duidt erop dat ouders een sterkere invloed zouden hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen wanneer zij een meer eenduidige boodschap hebben. Vervolgonderzoek zou dit moeten verifiëren.

We hadden contrasterende verwachtingen over het benadrukken van sociale normen: dit zou tot een afname van vijandige interpretaties kunnen leiden (omdat vijandig gedrag als

niet-normatief wordt bestempeld) of juist tot een toename (omdat het benadrukken van normen kan impliceren dat het opzettelijk was). De onderzoeksresultaten ondersteunen de eerste verwachting. Blijkbaar kunnen ouders sociale normen benadrukken, zonder dat hun kinderen vijandige intenties toeschrijven aan het leeftijdsgenootje dat de norm overschreed. We willen hierbij wel opmerken dat de ouders in ons onderzoek doorgaans een positieve toon en insteek hadden (“wat kan hij beter doen?”). Vervolgonderzoek zou kunnen kijken wat het effect is van ouders die sociale normen op een strenge of boze manier benadrukken. We weten namelijk al dat kinderen met sterke normen over straffen en wraak juist vaker agressie gebruiken als ze denken dat een ander kind een regel overtreedt (De Castro et al., 2012).

Een ander opvallend resultaat is dat kinderen in Studie 2 minder agressie rapporteerden als hun ouders sociale normen benadrukten, maar niet als hun ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controlegroep). Een verklaring hiervoor is dat ouders die normen benadrukten direct communiceerden over de onwenselijkheid van agressie (“je mag anderen geen pijn doen”). Dit soort directe boodschappen hebben mogelijk sneller effect op de agressie van kinderen dan de indirecte route via de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Dit zou natuurlijk anders kunnen liggen wanneer ouders hun kinderen aanzetten tot wraak, of om op een agressieve manier voor zichzelf op te komen (Barrett et al., 1996).

Tot slot viel op dat we geen enkel effect vonden op onze gedragstaak om vijandige interpretaties en agressie te meten. Een verklaring hiervoor kan zijn dat onze manipulatie te kort was om de interpretaties van kinderen te beïnvloeden in een meer realistische, emotionele situatie. Emoties kunnen de vijandige interpretaties van kinderen versterken, waardoor deze mogelijk minder veranderbaar zijn (De Castro et al., 2003). Een andere verklaring is dat onze manipulatie bestond uit het bespreken van een prentenboek. Mogelijk is de invloed van ouders groter wanneer zij situaties bespreken die kinderen zelf hebben meegemaakt (Song & Wang, 2013) of hun kinderen coachen tijdens echte interacties (Pettit et al., 1998).

Dit onderzoek heeft een aantal sterke kanten. Ten eerste was dit de eerste studie waarin ouder-kindgesprekken direct geobserveerd en gemanipuleerd zijn. Eerder onderzoek liet wel zien dat de interpretatiestijlen van ouders en kinderen gecorreleerd zijn, maar maakte niet duidelijk hoe ouders hun interpretatiestijl dan op hun kind zouden overdragen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012). Ten tweede weten we door de experimentele manipulatie in Studie 2 dat ouder-kindgesprekken een oorzakelijke invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Hierdoor bieden de resultaten handvatten voor preventie en interventiedoeleinden. Ten derde hebben we de invloed van

ouder-kindgesprekken onderzocht in de vroege kindertijd; een levensfase waarin vijandige interpretatiestijlen nog relatief flexibel zijn (Crick & Dodge, 1994). De resultaten bieden dus handvatten om de ontwikkeling van persistente vijandige interpretatiestijlen te voorkomen, en daarmee mogelijk ook van agressieve gedragsproblemen (Dodge & Pettit, 2003). Ten vierde biedt dit onderzoek concrete inzichten voor opvoeders (zie Kader 1).

Kader 1

Inzichten voor Opvoeders

Ons onderzoek is aanleiding geweest voor gesprekken met ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers. Wij bespreken in dit kader vijf veel gestelde vragen.

1. *Waarom schrijven jullie steeds: vijandige interpretaties ontkrachten, en niet gewoon positieve interpretaties aanmoedigen?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties omvat meer dan alleen het aanmoedigen van positieve interpretaties. Het gaat ons om alle uitingen van ouders die ertoe kunnen leiden dat kinderen gaan twijfelen over hun vijandige interpretatie. Hier valt ook het stellen van vragen onder (“Weet je zeker dat hij het expres deed? Wat zou er nog meer aan de hand kunnen zijn?”). Sterker nog, de vragen-stellende methode zou wel eens effectiever kunnen zijn, omdat...
2. *Wat is het voordeel van vragen stellen?* Dit heeft als voordeel dat kinderen zelf met ideeën komen waarom de ander misschien geen vijandige intenties had, of het niet expres deed. Zelfbedachte verklaringen sluiten beter aan bij de belevingswereld van het kind, waardoor zij beter zullen beklijven. Als kinderen het moeilijk vinden zelf interpretaties te bedenken, is het mogelijk om wat opties voor te leggen, dan te vragen wat zij zelf denken, en hen de gekozen optie in hun eigen woorden te laten herhalen.
3. *Wat nu als een leeftijdsgenootje echt gemene bedoelingen had?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties is alleen zinvol als andermans bedoelingen onduidelijk zijn. Een voordeel van vragen stellen over intenties is dat je ruimte laat om soms terecht te concluderen dat een intentie vijandig was. Wanneer situaties echt expres of gemeen bedoeld zijn, is het natuurlijk terecht als een kind dit als vijandig interpreteert. Uit dit onderzoek blijkt dat het in zo’n geval zinvol is om op een constructieve manier sociale normen te benadrukken (“Ah dat is niet leuk! Dat mag niet hè? Wat zou je nu kunnen doen om dit op te lossen?”).
4. *Vanaf welke leeftijd is dit relevant?* Zodra kinderen leren spelen met andere kinderen, bouwen zij een intern werkmodel op over of anderen te vertrouwen zijn of niet. Dit

model is uiteraard deels gestoeld op daadwerkelijke ervaringen, maar worden ook gevormd door verwachtingen. Aangezien dit verwachtingspatroon zichzelf versterkt en onbewust onze interpretatie van toekomstige interacties kan kleuren, is het belangrijk juist al vanaf de peuterleeftijd stil te staan bij (onterechte) vijandige interpretaties.

5. *Het bespreken van vijandige interpretaties lijkt niet te helpen, hoe kan dat?* Soms is een vijandige interpretatiestijl gestoeld op daadwerkelijke negatieve ervaringen, zoals gepest worden, of veel conflicten met ouders. In dit geval is het begrijpelijk dat een kind op het kinderdagverblijf of op school buitensporige agressie vertoont. Hoe lastig ook, het is dan zaak deze vroege negatieve ervaringen in de context te voorkomen (denk aan effectieve opvoedinterventies of anti-pestmethodes, op www.jeugdinterventies.nl). Ook kan het goed zijn begrip te tonen als kinderen dit soort situaties vijandig interpreteren, en ze tegelijk te leren dat hun ervaring in één situatie (zeg, thuis) niet hoeft te generaliseren naar een andere situatie (zeg, school).

Dit onderzoek heeft ook een aantal beperkingen. Ten eerste onderzochten we alleen de kortetermijneffecten van ouder-kindgesprekken op een vijandige interpretatiestijl. Hoewel het aannemelijk is dat ouders via vele kortetermijngesprekken, ook op lange termijn de interpretatiestijl van hun kind zouden vormen, is er longitudinaal onderzoek nodig om dit vast te stellen. Ten tweede is het mogelijk dat kinderen sociale conflictsituaties minder vijandig interpreterden omdat hun ouders dat vroegen, maar niet omdat ze het echt vonden (*demand effect*). Hoewel dit in Studie 2 minder waarschijnlijk was omdat we andere verhaaltjes gebruikten voor de nameting dan in het prentenboek, zou ook hier langetermijnonderzoek uitkomst bieden. Ten derde bestond onze steekproef voornamelijk uit theoretisch opgeleide ouders zonder migratieachtergrond. Vervolgonderzoek is nodig om te toetsen of onze bevindingen generaliseren naar een bredere, meer diverse groep ouders en professionele opvoeders.

Samengevat laat dit onderzoek zien dat de manier waarop ouders sociale situaties met hun kinderen bespreken, invloed heeft op de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl. Ook laat het zien hoe ouders gestimuleerd kunnen worden om op een constructieve manier met hun kinderen in gesprek te gaan, zodat zij hun kinderen kunnen helpen om conflicten met leeftijdsgenootjes minder vijandig te interpreteren. Er lijkt veel te winnen met de simpele vraag: “Was het wel expres?”

Referentielijst

- Bandura, A. (1992). Social cognitive theory of social referencing. In S. Feinman (Ed.), *Social referencing and the social construction of reality in infancy* (pp. 175–208). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2462-9_8
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., Dadds, M. M., & Ryan, S. M. (1996). Family enhancement of cognitive style in anxious and aggressive children. *Journal of abnormal child psychology*, 24(2), 187-203. <https://doi.org/10.1007/BF01441484>
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.74>
- De Castro, B.O., Slot, N. W., Bosch, J. D., Koops, W., & Veerman, J. W. (2003). Negative feelings exacerbate hostile attributions of intent in highly aggressive boys. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1), 56-65. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3201_06
- De Castro, B. O., Verhulp, E. E., & Runions, K. (2012). Rage and revenge: Highly aggressive boys' explanations for their responses to ambiguous provocation. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(3), 331-350. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.680304>
- Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1990). Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250(4988), 1678-1684.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*, 74(2), 374-393. <http://doi.org/10.1111/1467-8624.7402004>
- Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental Psychology*, 39(2), 349–371. <http://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.349>
- Feshbach, L. E. (1989). Aggression-conduct problems, attention-deficits hyperactivity, play, and social cognition in four-year-old boys (Unpublished doctoral dissertation). University of Washington.
- Flannagan, D., & Hardee, S. D. (1994). Talk about preschoolers' interpersonal relationships: Patterns related to culture, SES, and gender of child. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(4), 523-537.
- Halligan, S. L., Cooper, P. J., Healy, S. J., & Murray, L. (2007). The attribution of hostile

- intent in mothers, fathers and their children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(4), 594-604. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9115-6>
- Healy, S. J., Murray, L., Cooper, P. J., Hughes, C., & Halligan, S. L. (2015). A longitudinal investigation of maternal influences on the development of child hostile attributions and aggression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 44(1), 80-92. <http://doi.org/10.1080/15374416.2013.850698>
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Mize, J., Brown, E. G., & Lindsey, E. (1994). Mother-child conversations about peers: Contributions to competence. *Family Relations*, 43(4), 425-432. <http://doi.org/10.2307/585374>
- MacBrayer, E. K., Milich, R., & Hundley, M. (2003). Attributional biases in aggressive children and their mothers. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(4), 698-708. <http://doi.org/10.1037/0021-843X.112.4.598>
- Mackinnon-Lewis, C., Lamb, M. E., Arbuckle, B., Baradaran, L. P., & Volling, B. L. (1992). The relationship between biased maternal and filial attributions and the aggressiveness of their interactions. *Development and Psychopathology*, 4(3), 403-415.
- McDowell, D. J., & Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: An empirical test of a tripartite model. *Developmental psychology*, 45(1), 224-253. <https://doi.org/10.1037/a0014305>
- Nelson, D. A., Mitchell, C., & Yang, C. (2008). Intent attributions and aggression: A study of children and their parents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(6), 793-806. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9211-7>
- Pettit, G. S., Brown, E. G., Mize, J., & Lindsey, E. (1998). Mothers' and fathers' socializing behaviors in three contexts: Links with children's peer competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44(2), 173-193.
- Song, Q., & Wang, Q. (2013). Mother-child reminiscing about peer experiences and children's peer-related self-views and social competence. *Social Development*, 22(2), 280-299. <https://doi.org/10.1111/sode.12013>
- Verhoef, R. E. J., Alsem, S. C., Verhulp, E. E., & De Castro, B. O. (2019). Hostile intent attribution and aggressive behavior in children revisited: A meta-analysis. *Child development*, 90(5), 525-547. <https://doi.org/10.1111/cdev.13255>
- Werner, N. E. (2012). Do hostile attribution biases in children and parents predict relationally aggressive behavior? *The Journal of Genetic Psychology*, 173(3), 221-245. <http://doi.org/10.1080/00221325.2011.600357>

Werner, N. E., Eaton, A. D., Lyle, K., Tseng, H., & Holst, B. (2014). Maternal social coaching quality interrupts the development of relational aggression during early childhood. *Social Development*, 23(3), 470-486. <http://doi.org/10.1111/sode.12048>

Reactie reviewer 1 - 3-11-2021

Advies: Grote revisie

In het ingediende manuscript worden twee studies beschreven waarin is onderzocht of ouders hun interpretatiestijl via ouder-kindgesprekken over sociale conflictsituaties op hun kinderen zouden kunnen overdragen. In studie 1 werd in een observatiestudie met interventie aan ouders gevraagd om een prentenboek met sociale conflictsituaties met hun kind te bespreken en werd onderzocht of het ontkrachten of benadrukken van vijandige interpretaties door de ouders en het benadrukken van sociale normen door de ouders invloed had op de interpretatiestijl van hun kinderen (vergelijking voor- en nameting). Waar in studie 1 werd gekeken of de spontane uitleg van ouders invloed had op de interpretatie van de kinderen, was studie 2 een interventiestudie met random toegewezen condities waarin werd onderzocht of ouders op verzoek ook 1 specifieke manier van bespreken van het prentenboek konden toepassen en of de uitleg van de ouders vervolgens ook geassocieerd was met een minder vijandige interpretatiestijl bij hun kinderen.

Het onderwerp is zeer relevant voor het tijdschrift en het manuscript is over het algemeen goed en in voor zowel wetenschappers als professionals vanuit de praktijk begrijpelijke bewoordingen beschreven. Mijn opmerkingen gaan met name over de methode en discussie.

Mismatch methode en resultaten/discussie in studie 2?

1. Mijn voornaamste punt van zorg is dat ik het idee heb dat er een mismatch is tussen de interpretatie van de uitkomsten van studie 2 en wat er daadwerkelijk uit deze studie kan worden geconcludeerd. In de beschrijving van de interpretatie van studie 2 worden formuleringen gebruikt zoals 'of het veranderen van deze uitleg kan leiden tot een minder vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen' en 'of dit vervolgens veranderingen in de interpretatiestijl van kinderen veroorzaakt'. Dit impliceert dat er wordt gekeken of de uitleg van de ouder geassocieerd is met een *verandering* van hun kind tussen voor- en nameting. Als ik het echter goed zie dan is in studie 2 alleen een nameting gedaan, maar geen voormeting. Klopt dat? Of zijn er wel voormetingen gedaan? Er staat ook nergens dat bij de toewijzing van condities is gezorgd dat de kinderen in de 3 groepen even vijandige interpretaties hadden bij aanvang van de studie. Het zou dus kunnen dat de groepen bij

aanvang al verschillend waren en er dus feitelijk helemaal geen interventie effect is. Als de auteurs het eens zijn met deze interpretatie dan is het zaak formuleringen te ontdoen van causale claims, zoals 'leiden tot' en duidelijk aan te geven dat in studie 2 alleen is gekeken naar een associatie met de nameting, maar dat hieruit niet geconcludeerd kan worden dat dit de interpretaties van de kinderen veranderd heeft. Als de auteurs het niet eens zijn met mijn interpretatie zou het goed zijn elementen toe te voegen aan de methode waaruit blijkt dat er bijv. wel een voormeting heeft plaatsgevonden of achteraf een andere check is gedaan of de groepen bij aanvang hetzelfde waren.

Methode

2. De procedure voor het random toekennen van condities aan de ouder-kind koppels is nog niet duidelijk genoeg beschreven. Door wie vond de willekeurige toewijzing plaats? En wat was precies de procedure? Op volgorde van binnenkomst? Gestratificeerd voor sekse ouders en kinderen en/of voor leeftijd (zo niet, kan dan informatie worden toegevoegd over sekse en leeftijd in de 3 interventiegroepen)? En over de N? Er staat dat de totale N 160 is, maar wat was de N van de 3 groepen? Etc.

3. Afhankelijk van de reactie van de auteurs op mijn eerste punt is het wellicht beter om het woord 'invloed' in de titel te vervangen door een woord zonder causale implicaties. Ik vraag me verder af of de titel niet wat specifieker zou mogen zijn over de ouder-kindgesprekken. Het gaat namelijk specifiek over sociale conflictsituaties / gesprekken over leeftijdsgenootjes.

4. De insteek in de introductie lijkt te zijn hoe de eigen interpretatiestijl van ouders wordt overgedragen op kinderen, maar het lijkt erop dat de interpretatiestijl van de ouders zelf is niet meegenomen in het onderzoek. Klopt dat? Zou het ook kunnen dat de eigen interpretatiestijl van de ouders niet als enige van invloed is op hun spontane uitleg van het prentenboek omdat ze hun kind misschien ook bewust iets willen leren? Kan dit nog worden toegevoegd bij de limitaties of ergens anders in de bespreking van studie 1? Verder vind ik de limitaties van studie 1 goed beschreven.

5. Valt er iets te zeggen over de lengte van de manipulaties in studie 2? Kregen ouders hier instructies voor mee? Was er verschil in gemiddelde duur van de 3 experimentele condities?

Meer in het algemeen: is er in beide studies gekeken naar de lengte van de ouder-kind interactie?

6. Beide studies: het wordt niet duidelijk of de studenten die de voor- en/of nameting deden bij de kinderen en de instructie gaven dezelfde studenten waren die hebben gecodeerd. Indien dit het geval is zou het goed zijn dit bij de limitaties te benoemen en/of aan te geven hoe ervoor gezorgd is dat deze kennis hen niet of zo min mogelijk heeft beïnvloed bij het coderen.

7. De informatie op p. 7 was voor mij niet geheel eenduidig. Zo staat er dat de opgenomen videobeelden werden gecodeerd door twee getrainde masterstudenten en dat deze nadat zij 20% van de beelden betrouwbaar dubbel hadden gecodeerd ze de overige beelden apart codeerden. Betekent dat dat 20% van 109 filmpjes, dus 21/22 filmpjes dubbel zijn gecodeerd en de rest enkel? Of zijn er meer filmpjes dubbel gecodeerd (bijv. 30%) maar was 10% niet betrouwbaar? En wat gebeurde er als een filmpje niet betrouwbaar was gecodeerd? Overnieuw? Werd het besproken? En tijdens de tussentijdse trainingssessies? En wat was het betrouwbaarheids criterium?

8. Ik mis nog welke N is gekozen voor de bootstrap procedure (aantal bootstrap samples).

9. Ik mis welke software is gebruikt voor de analyses.

10. Klopt het dat soms voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid een correlatie gerapporteerd is en soms kappa? Is het niet beter altijd kappa te gebruiken hiervoor?

11. Het is journal policy dat onderzoeken met menselijke proefpersonen uitgevoerd zijn in lijn met de Helsinki verklaring en moeten zijn goedgekeurd door een ethische commissie. Als het onderzoek in lijn met de Helsinki verklaring is uitgevoerd, dan graag dit nog toevoegen aan de methode. Zijn beide studies ook goedgekeurd door een ethische commissie? Zo ja, dan dient ook dat nog te worden toegevoegd.

Resultaten

12. Het is mij niet helemaal duidelijk waarom er gebaseerd op de uitkomsten is besloten om (3) het benadrukken van sociale normen en (4) het benadrukken van normoverschrijding samen te voegen tot 1 variabele. Op zich is het feit dat de bevindingen hetzelfde waren voor beide variabelen hier toch geen voldoende reden voor? Was er nog een andere reden, bijvoorbeeld een theoretische reden, of bijvoorbeeld omdat de frequentie anders laag was of de betrouwbaarheid?

13. Het is mij niet helemaal duidelijk waarom analyses met uitbijters en parametrische analyses worden gepresenteerd terwijl wel wordt aangegeven dat de data scheef verdeeld waren. Op p. 9 wordt aangegeven dat de parametrische analyses worden gepresenteerd omdat de bootstrap analyses moeilijker te interpreteren zijn, maar waarom is dat? Alleen de 95% betrouwbaarheidsinterval is (meestal) breder zodat de toets wat strenger is om te compenseren voor de niet-normaliteit, dus de p wordt wat hoger, of zie ik dat verkeerd? Verder wordt aangegeven dat parametrische analyses en analyses met uitbijters worden gepresenteerd omdat het resultaat hetzelfde was met bootstrap en zonder uitbijters. Wat bedoelen de auteurs hier precies mee? Waren dezelfde resultaten significant/niet significant? Waren de estimates even groot? Zou het bovendien niet beter zijn op theoretische en methodologische gronden te beslissen welke analyse als hoofdanalyse wordt gepresenteerd en dan het alternatief als aanvullende analyse/ robuustheidscheck op te nemen? En om hoeveel uitbijters ging het eigenlijk?

14. Hoe is getoetst of er gender- en leeftijdsverschillen waren in beide studies? En kunnen de testresultaten ook volledig wordt gerapporteerd in plaats van (in studie 2) alleen p-waardes en effect sizes? Ook zou het wenselijk zijn om alle niet-significante bevindingen volledig te rapporteren (dus ook F of gemiddelden en SD's) omdat dit bias in latere meta-analyses kan voorkomen. Voor het geval dit laatste in het Engelstalige artikel wel gedaan is, zou eventueel ook naar dat artikel kunnen worden verwezen.

Overige punten

15. Op p. 4 bijna onderaan wordt een aantal referenties genoemd en daar staat 'maar zie...'. Kan dat wat verder worden toegelicht? Vinden die studies die na 'maar zie' worden genoemd juist geen correlatie/effect? Wat willen de auteurs hier benadrukken?

16. Het is journal beleid dat auteurs worden aangemoedigd syntax, codeerschema's, en data, indien mogelijk, beschikbaar te maken voor andere onderzoekers, ofwel via publieke repositories of door de data beperkt beschikbaar te stellen aan andere onderzoekers. Dit kan bijvoorbeeld door aan te geven hoe onderzoekers een verzoek kunnen doen voor het verkrijgen of gebruik van de data. Kunnen de auteurs aangeven of ze syntax, codeerschema's en data beschikbaar willen maken voor andere onderzoekers en zo ja hoe?

Reactie reviewer 2 - 14-11-2021

Advies: grote revisie

Het onderwerp: de invloed van ouder-kindgesprekken op vijandige interpretaties door jonge kinderen, is relevant voor het brede veld waar Jeugd in Ontwikkeling zich op richt.

Inhoud:

Het artikel beschrijft twee, elkaar opvolgende studies. De eerste betreft een observatie- studie onder 109 kinderen tussen de 4-7 jaar die thuis met hun ouder deelnemen aan een ouder-kind gesprek n.a.v. een sociale conflictsituaties in een prentenboek. Er werden twee typen data verzameld: 1) observatie en codering van de uitleg die ouders gaven bij de bespreking van de situaties in het prentenboek en 2) observatie en codering van de al dan niet vijandige interpretatiestijl van het kind voor- en na het ouder-kind gesprek, in een bespreking van hetzelfde prentenboek door een lid van het onderzoeksteam met het kind. Werd in de eerste studie de spontane bespreking door de ouder met het kind gecodeerd, in de tweedestudie zijnde proefpersonen (160 kinderen, 4-6 jaareenouder) overdrie condities verdeeld en werden ouders geïnstrueerd bij het bespreken van het prentenboek (thuis) vijandige interpretaties te ontkrachten, sociale normen te benadrukken of als controleconditie, de plaatjes te beschrijven. Er volgde een nameting bij de kinderen n.a.v. het bespreken van een ander prentenboek door een lid van het onderzoeksteam met het kind én een gedragstaak voor het kind. In de inleiding is voldoende onderbouwing gegeven voor de beide studies. Hoewel de tekst in eerste instantie als goed leesbaar overkomt, vergt het goed begrijpen van de beide studies grondig lezen en roept nog diverse vragen op:

- - Studie 1: klopt het dat hetzelfde prentenboek werd gehanteerd in de voormeting, het ouder-kind gesprek en de nameting? Waarom is daarvoor gekozen en is dit niet van invloed op de scores op de nameting? (gaat het zo niet meer om de interactie van het lid van het onderzoeksteam met het kind dan om het ouder-kind gesprek over het prentenboek?)
- - Tabel 2, pp. 9: de samenhang van .55 tussen benadrukken van vijandige interpretaties en van sociale normen lijkt op iets anders te wijzen dan nu boven tabel 2 wordt beschreven. Hier staat dat bijna 59% van de ouders zowel vijandige interpretaties ontkrachtte als benadrukken, maar is het niet juist benadrukken vijandige interpretaties en benadrukken van sociale normen dat veel samen voorkomt?

En wat betekent de hoge samenhang tussen de voor- en nameting van de vijandige interpretatiestijl? Deze wordt in de tekst verder niet genoemd.

- - Figuur 2: deze figuur roept vragen op. Het lijkt alsof het precies andersom in de witte en zwarte blokken geformuleerd moet worden: ouders ontcrachtten vijandige interpretaties -> dan op de nameting lage score, en zwart: ouders ontcrachtten het niet, dan hoge score op de nameting? Kan de omschrijving waar zwart en wit voor staat zowel links als rechts worden opgenomen?
- - De bijsluiter is een mooie manier om belang voor de praktijk aan te geven. Niet voor alle lezers is zonder het lezen van het artikel waarschijnlijk duidelijk wat een vijandige interpretatiestijl is: wellicht kan de opsomming in de bijsluiter beginnen met een punt over wat dit is. En is er in deze punten iets meer te zeggen over wat ouders en andere opvoeders zouden kunnen zeggen en doen n.a.v. de door ouders gestelde vragen in de ouder-kind gesprekken in beide studies?
- - Tabel 2 en 4 worden in de tekst niet toegelicht, er wordt alleen naar verwezen. Beide tabellen kunnen dan wellicht beter in de bijlage / aanvullende informatie.
- - Kader 1 is een aardige manier om de opbrengsten voor ouders en andere opvoeders makkelijker toegankelijk te maken. Er staat bovenin Kader 1 dat er gesprekken zijn geweest. Is de informatie in dit kader een extra uitkomst, zijn de gesprekken een extra stap in de dataverzameling? (validering in de praktijk?) zo ja, dan hoort dit in de methode. Zo nee, dan kan kader 1 m.i. beter opgenomen worden als aanvullende informatie.

Methode:

- - Hoe zijn de scholen waar ouders en kinderen zijn geworven gekozen? Gaat het om een gelegenheidssteekproef? Hoe verliep de werving? In beide gevallen vonden observaties plaats bij gezinnen thuis, hoeveel mensen zijn er benaderd en hoeveel deden uiteindelijk mee? Ouders en kinderen kregen achteraf uitleg over het doel van het project, de ouders tekenden vooraf informed consent, de kinderen is mondeling om toestemming gevraagd: konden deelnemers besluiten om niet mee te doen als de onderzoeker eenmaal in huis was en duidelijk werd waar het precies om ging? Is de procedure voorgelegd aan een ethische commissie onderzoek? Zo ja: graag vermelden.

- - Wat vonden kinderen en ouders van de in de studies uit te voeren taken (o.a. ook de gedragstaak in studie 2), zijn er mensen die achteraf deelname introkken en dus afgevallen zijn?
- - Studie 2: klopt het dat hier alleen een nameting plaatsvond? Op pp. 19 staat dat kinderen alleen minder agressie rapporteerden in de groep waer ouders sociale normen benadrukten. 'minder agressie' lijkt te duiden op minder dan op de voormeting. Is dat zo en waarom is de voormeting dan niet opgenomen. Op pp. 19 wordt ook gesproken over 'invloed hebben op', maar zijn zonder voormeting niet de verschillen in vijandige interpretatie, boosheid en agressie bekeken? Gaat het in deze studie om het bekijken van een relatie of effect? (inleiding studie 2).

Discussie:

Aansluitend aan de opmerking hierboven over studie 2: is de conclusie op pp. 19 (discussie studie 2) juist dat via gesprekken invloed hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen? Dezelfde vraag n.a.v. de algemene discussie (eerste alinea, studie 2) en pp. 20 onderaan de pagina.

Opbouw:

De opbouw is duidelijk, maar door het opnemen van twee studies in één artikel is de tekst lang. De uitleg over de procedure (de taken in beide studies, en de te meten concepten) is goed leesbaar, maar hier kan de tekst wellicht compacter. Bijvoorbeeld door de aanpak / procedure in beide studies samen te vatten in een overzichtsschema en dit als aanvullend materiaal op te nemen en daarnaar te verwijzen in de tekst? Zoals deels gebeurt in tabel 1 en 3?

Twee kleine textuele opmerkingen:

- - pp. 4 onderaan: in de literatuurverwijzingen na de zin 'Ook hebben ouders zelf een interpretatiestijl ...etc. Hier staat: 'maar zie': wat is er aan de hand met de laatste twee verwijzingen? Zeggen deze auteurs iets speciaals?
- - Pp 5, 2e alinea: is er een bron te noemen als basis voor de beide hypothesen?

Reactiebrief van auteur bij tweede versie - 1-12-2021

Geachte redactie van *Jeugd in Ontwikkeling*,

We waarderen de mogelijkheid om een revisie te schrijven van ons artikel getiteld: “Was het wel expres? De invloed van ouder-kindgesprekken over sociale conflictsituaties op vijandige interpretaties door jonge kinderen”. We willen de reviewers bedanken voor hun feedback. In deze brief geven wij aan wat we hebben gedaan om de punten van de reviewers te adresseren. We geven aan welke veranderingen we hebben gemaakt in het manuscript, en verwijzen hierbij naar de paginanummers in de versie van het manuscript met *track changes*.

De reviewers hadden een aantal vragen over de methode en resultaten, die een meer gedetailleerde beschrijving vereisen. Wij hebben er nu voor gekozen deze beschrijving in deze brief te geven, zodat het manuscript toegankelijk blijft voor een breder lezerspubliek. Indien de redactie dit anders ziet, zouden wij deze details alsnog kunnen toevoegen in het manuscript of als een online appendix.

We danken u hartelijk dat u een publicatie van ons herziene manuscript wilt overwegen.

Met vriendelijke groet,

Anouk van Dijk, Astrid M. G. Poorthuis, Sander Thomaes, en Bram Orobio de Castro

A. van Dijk

Email: a.vandijk2@uva.nl

Nieuwe Achtergracht 127

1001 NG Amsterdam, The Netherlands

Reviewer 1

1.1. Mijn voornaamste punt van zorg is dat ik het idee heb dat er een mismatch is tussen de interpretatie van de uitkomsten van studie 2 en wat er daadwerkelijk uit deze studie kan worden geconcludeerd. In de beschrijving van de interpretatie van studie 2 worden formuleringen gebruikt zoals ‘of het veranderen van deze uitleg kan leiden tot een minder vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen’ en ‘of dit vervolgens veranderingen in de interpretatiestijl van kinderen veroorzaakt’. Dit impliceert dat er wordt gekeken of de uitleg van de ouder geassocieerd is met een *verandering* van hun kind tussen voor- en nameting. Als ik het echter goed zie dan is in studie 2 alleen een nameting gedaan, maar geen voormeting. Klopt dat? Of zijn er wel voormetingen gedaan? Er staat ook nergens dat bij de toewijzing van condities is gezorgd dat de kinderen in de 3 groepen even vijandige interpretaties hadden bij aanvang van de studie. Het zou dus kunnen dat de groepen bij aanvang al verschillend waren en er dus feitelijk helemaal geen interventie effect is. Als de auteurs het eens zijn met deze interpretatie dan is het zaak formuleringen te ontdoen van causale claims, zoals ‘leiden tot’ en duidelijk aan te geven dat in studie 2 alleen is gekeken naar een associatie met de nameting, maar dat hieruit niet geconcludeerd kan worden dat dit de interpretaties van de kinderen veranderd heeft. Als de auteurs het niet eens zijn met mijn interpretatie zou het goed zijn elementen toe te voegen aan de methode waaruit blijkt dat er bijv. wel een voormeting heeft plaatsgevonden of achteraf een andere check is gedaan of de groepen bij aanvang hetzelfde waren.

Antw.: We bedanken de reviewer voor deze analyse van onze interpretaties. We zijn het ermee eens dat het verwarrend is om in Studie 2 van veranderingen in interpretatiestijl te spreken, omdat er inderdaad geen voormeting was. Wel is het design (een gerandomiseerd experiment) geschikt om causale uitspraken te doen. Random toewijzing en statistische toetsing sluiten uit dat de verschillen op de nameting zijn ontstaan door toevalsfluctuaties (die kans was althans heel klein: $p = ,004$). De term invloed hebben we daarom behouden. De term verandering hebben we aangepast in het manuscript (p.2, p.12, en p.20, zie *track changes*).

1.2. De procedure voor het random toekennen van condities aan de ouder-kind koppels is nog niet duidelijk genoeg beschreven. Door wie vond de willekeurige toewijzing plaats? En wat was precies de procedure? Op volgorde van binnenkomst? Gestratificeerd voor sekse ouders en kinderen en/of voor leeftijd (zo niet, kan dan informatie worden toegevoegd over sekse en leeftijd in de 3 interventiegroepen)? En over de N? Er staat dat de totale N 160 is, maar wat was de N van de 3 groepen? Etc.

Antw.: De willekeurige toewijzing vond vooraf plaats en werd uitgevoerd door de eerste auteur. De studenten die als onderzoeker werkten, hadden elk een lijst met unieke ID-nummers en per ID-nummer een link naar de online vragenlijst waarin ouders de instructies lazen voor hun conditie. De volgorde van de links (en dus de condities) op die lijst is bepaald met een *random number generator* (1, 2, of 3, met terugleggen). De studenten werkten de lijst van bovenaf af, en vulden de naam van een nieuwe participant in op de eerstvolgende lege regel. Er is dus niet gestratificeerd. Wel hebben we getoetst voor mogelijke verschillen tussen condities in gender en leeftijd van ouders en kinderen, aantal broertjes en zusjes, etniciteit, opleidingsniveau, en hoe vaak ouders thuis sociale conflictsituaties bespreken. Hierin vonden we geen verschillen. Dit hebben wij in de Resultaten beschreven onder het kopje “Gelijkheid van de condities” (p. 17). Het aantal deelnemers per conditie was $n = 56$ in de Intentie-Conditie, $n = 53$ in de Norm-Conditie, en $n = 51$ in de Controleconditie. Dit staat aangegeven in de titel van Tabel 4 (p. 19). Om de methode sectie enigszins compact te houden (zie ook punt 2.2), hebben we ervoor gekozen de details over de toewijzing niet toe te voegen. Indien de redacteur dit wenst, zouden we het alsnog kunnen toevoegen in het manuscript, of als online appendix.

1.3. Afhankelijk van de Antw. van de auteurs op mijn eerste punt is het wellicht beter om het woord ‘invloed’ in de titel te vervangen door een woord zonder causale implicaties. Ik vraag me verder af of de titel niet wat specifieker zou mogen zijn over de ouder-kindgesprekken. Het gaat namelijk specifiek over sociale conflictsituaties / gesprekken over leeftijdsgenootjes.

Antw.: Wij hebben de titel van het manuscript gespecificeerd naar ouder-kindgesprekken over sociale conflictsituaties. Het woord invloed hebben wij behouden, omdat in studie 2 gebruik is gemaakt van een experimenteel design, wat een causale uitspraak mogelijk maakt (zie ook punt 1.1).

1.4. De insteek in de introductie lijkt te zijn hoe de eigen interpretatiestijl van ouders wordt overgedragen op kinderen, maar het lijkt erop dat de interpretatiestijl van de ouders zelf is niet meegenomen in het onderzoek. Klopt dat? Zou het ook kunnen dat de eigen interpretatiestijl van de ouders niet als enige van invloed is op hun spontane uitleg van het prentenboek omdat ze hun kind misschien ook bewust iets willen leren? Kan dit nog worden toegevoegd bij de limitaties of ergens anders in de bespreking van studie 1? Verder vind ik de limitaties van studie 1 goed beschreven.

Antw.: We danken de reviewer voor deze suggestie. Het klopt inderdaad dat de interpretatiestijl van ouders niet direct gemeten is, maar alleen via de gesprekken in Studie 1.

Wij zijn het met de reviewer eens dat deze gesprekken niet noodzakelijkerwijs een afspiegeling zijn van ouders' eigen interpretatiestijl, en hebben dit punt nu opgenomen als beperking in de Algemene Discussie (p.23).

1.5. Valt er iets te zeggen over de lengte van de manipulaties in studie 2? Kregen ouders hier instructies voor mee? Was er verschil in gemiddelde duur van de 3 experimentele condities? Meer in het algemeen: is er in beide studies gekeken naar de lengte van de ouder-kind interactie?

Antw.: Ouders in Studie 2 werd verteld dat het bespreken van het prentenboek ongeveer 5 minuten zou duren. Deze informatie hebben we toegevoegd aan de procedure (p.12). Ouders kregen verder geen instructies om de tijd bij te houden. Wij hebben de duur van de interacties niet gecodeerd, omdat dit naar onze mening geen geschikte maat is van blootstelling aan de gespreksstijl van ouders. Zo gaven sommige ouders een korte maar zeer krachtige boodschap, terwijl andere ouders een lange tijd de prenten bespraken en daarna pas ingingen op de conflictsituatie. Wij hebben daarom in Studie 1 de mate van nadruk gecodeerd, en in Studie 2 het aantal opmerkingen passend bij de conditie.

1.6. Beide studies: het wordt niet duidelijk of de studenten die de voor- en/of nameting deden bij de kinderen en de instructie gaven dezelfde studenten waren die hebben gecodeerd. Indien dit het geval is zou het goed zijn dit bij de limitaties te benoemen en/of aan te geven hoe ervoor gezorgd is dat deze kennis hen niet of zo min mogelijk heeft beïnvloed bij het coderen.

Antw.: In Studie 1 waren de codeurs andere studenten dan degenen die de metingen deden. In Studie 2 waren dit dezelfde studenten, maar aangezien zij blind waren voor conditie, kan dit geen effect hebben gehad op de resultaten. Wij hebben dit verduidelijkt in het manuscript (p.7 en p.13).

1.7. De informatie op p. 7 was voor mij niet geheel eenduidig. Zo staat er dat de opgenomen videobeelden werden gecodeerd door twee getrainde masterstudenten en dat deze nadat zij 20% van de beelden betrouwbaar dubbel hadden gecodeerd ze de overige beelden apart codeerden. Betekent dat dat 20% van 109 filmpjes, dus 21/22 filmpjes dubbel zijn gecodeerd en de rest enkel? Of zijn er meer filmpjes dubbel gecodeerd (bijv. 30%) maar was 10% niet betrouwbaar? En wat gebeurde er als een filmpje niet betrouwbaar was gecodeerd? Overnieuw? Werd het besproken? En tijdens de tussentijdse trainingssessies? En wat was het betrouwbaarheids criterium?

Antw.: Zij codeerden in totaal 20% dubbel als training, en toen bleek dat zij dit betrouwbaar konden, hebben zij de overige 80% apart gecodeerd. Over die laatste 80% is de

betrouwbaarheid berekend. Dit hebben wij nu verduidelijkt in het manuscript (p.7). Tijdens de tussentijdse trainingssessies werden de codes naast elkaar gelegd, en werden verschillen besproken met de eerste auteur, waarna consensus werd bereikt over de definitieve code. Correlaties boven $\rho = ,70$ werden als betrouwbaar gezien. De meer gedetailleerde uitleg over de codeerprocedure hebben wij voorsnog alleen in deze brief beschreven.

1.8. Ik mis nog welke N is gekozen voor de bootstrap procedure (aantal bootstrap samples).

Antw.: We gebruikten 5000 bootstrap samples. Dit hebben we nu toegevoegd (p.9 en p.16).

1.9. Ik mis welke software is gebruikt voor de analyses.

Antw.: We gebruikten SPSS. Dit hebben we nu toegevoegd (p.9 en p.16).

1.10. Klopt het dat soms voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid een correlatie gerapporteerd is en soms kappa? Is het niet beter altijd kappa te gebruiken hiervoor?

Antw.: Dit klopt. Kappa is geschikt voor categorische variabelen, terwijl correlaties geschikter zijn voor continue variabelen (Stemler, 2004).

Ref.: Stemler, S. E. (2004). A comparison of consensus, consistency, and measurement approaches to estimating interrater reliability. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 9(4), 1-11. <https://doi.org/10.7275/96jp-xz07>

1.11. Het is journal policy dat onderzoeken met menselijke proefpersonen uitgevoerd zijn in lijn met de Helsinki verklaring en moeten zijn goedgekeurd door een ethische commissie. Als het onderzoek in lijn met de Helsinki verklaring is uitgevoerd, dan graag dit nog toevoegen aan de methode. Zijn beide studies ook goedgekeurd door een ethische commissie? Zo ja, dan dient ook dat nog te worden toegevoegd.

Antw.: Het onderzoek is inderdaad uitgevoerd in lijn met de Helsinki verklaring. Het tijdschrift vroeg in de auteursinstructies om dit apart aan te geven, dus wij hebben deze informatie daarom nu in de verklaringen opgenomen. Indien deze informatie daarnaast ook in de Methode sectie hoort te staan, horen wij het graag; dan voegen we dat toe.

1.12. Het is mij niet helemaal duidelijk waarom er gebaseerd op de uitkomsten is besloten om (3) het benadrukken van sociale normen en (4) het benadrukken van normoverschrijding samen te voegen tot 1 variabele. Op zich is het feit dat de bevindingen hetzelfde waren voor beide variabelen hier toch geen voldoende reden voor? Was er nog een andere reden, bijvoorbeeld een theoretische reden, of bijvoorbeeld omdat de frequentie anders laag was of de betrouwbaarheid?

Antw.: We hebben overwogen om het ook apart te bespreken, maar aangezien de bevindingen gelijk zijn, zou dit de methode en resultaten naar ons idee onnodig compliceren.

We geven er de voorkeur aan om het manuscript toegankelijk te laten zijn voor een breed lezerspubliek.

1.13. Het is mij niet helemaal duidelijk waarom analyses met uitbijters en parametrische analyses worden gepresenteerd terwijl wel wordt aangegeven dat de data scheef verdeeld waren. Op p. 9 wordt aangegeven dat de parametrische analyses worden gepresenteerd omdat de bootstrap analyses moeilijker te interpreteren zijn, maar waarom is dat? Alleen de 95% betrouwbaarheidsinterval is (meestal) breder zodat de toets wat strenger is om te compenseren voor de niet-normaliteit, dus de p wordt wat hoger, of zie ik dat verkeerd? Verder wordt aangegeven dat parametrische analyses en analyses met uitbijters worden gepresenteerd omdat het resultaat hetzelfde was met bootstrap en zonder uitbijters. Wat bedoelen de auteurs hier precies mee? Waren dezelfde resultaten significant/niet significant? Waren de estimates even groot? Zou het bovendien niet beter zijn op theoretische en methodologische gronden te beslissen welke analyse als hoofdanalyse wordt gepresenteerd en dan het alternatief als aanvullende analyse/ robuustheidscheck op te nemen? En om hoeveel uitbijters ging het eigenlijk?

Antw.: Wij hebben a priori besloten om de bootstrap analyses te rapporteren indien die tot andere conclusies betreft significant/niet significant zouden leiden, maar de—bij het publiek meer bekende—parametrische toetsen te rapporteren wanneer deze conclusies gelijk zouden zijn. We hebben nu in het manuscript verduidelijkt wat wij bedoelen met “dezelfde resultaten” (p.16). Wat betreft de uitbijters, was onze a priori keuze om beide analyses te rapporteren indien hier verschillen uitkwamen, zoals wij deden voor de *agressie op de verhaaltaak* in Studie 2 (p.18). In Studie 1 waren er 2 uitbijters (0,4%) en in Studie 2 waren er 14 uitbijters (1,0%). Deze percentages hebben we toegevoegd aan het manuscript (p.9 en p.16).

1.14. Hoe is getoetst of er gender- en leeftijdsverschillen waren in beide studies? En kunnen de testresultaten ook volledig wordt gerapporteerd in plaats van (in studie 2) alleen p-waardes en effect sizes? Ook zou het wenselijk zijn om alle niet-significante bevindingen volledig te rapporteren (dus ook F of gemiddelden en SD's) omdat dit bias in latere meta-analyses kan voorkomen. Voor het geval dit laatste in het Engelstalige artikel wel gedaan is, zou eventueel ook naar dat artikel kunnen worden verwezen.

Antw.: We hebben ANOVA's gebruikt om genderverschillen te toetsen en correlaties om leeftijdsverschillen de toetsen. Dit hebben wij nu toegevoegd in het manuscript (p.10 en p.17). Omdat deze analyses niet onze hypothesen toetsten, hebben we gekozen de statistieken beknopt te beschrijven. Wij hebben echter op het Open Science Framework een project

aangemaakt waarin alle data en syntax te vinden zijn (de link naar dit project stuurden wij niet mee, om de anonimiteit van het reviewproces te waarborgen).

1.15. Op p. 4 bijna onderaan wordt een aantal referenties genoemd en daar staat ‘maar zie...’. Kan dat wat verder worden toegelicht? Vinden die studies die na ‘maar zie’ worden genoemd juist geen correlatie/effect? Wat willen de auteurs hier benadrukken?

Antw.: We zien in dat dit onduidelijk is. We bedoelden dat deze studies dit verband niet vonden, en beschrijven dit nu zo in het manuscript (p.4).

1.16. Het is journal beleid dat auteurs worden aangemoedigd syntax, codeerschema’s, en data, indien mogelijk, beschikbaar te maken voor andere onderzoekers, ofwel via publieke repositories of door de data beperkt beschikbaar te stellen aan andere onderzoekers. Dit kan bijvoorbeeld door aan te geven hoe onderzoekers een verzoek kunnen doen voor het verkrijgen of gebruik van de data. Kunnen de auteurs aangeven of ze syntax, codeerschema’s en data beschikbaar willen maken voor andere onderzoekers en zo ja hoe?

Antw.: Alle gevraagde gegevens zijn beschikbaar via het Open Science Framework. Omdat Engeltalige manuscript al gepubliceerd is, is dit project al openbaar, en konden wij vanwege anonieme review de link niet meesturen.

Reviewer 2

Hoewel de tekst in eerste instantie als goed leesbaar overkomt, vergt het goed begrijpen van de beide studies grondig lezen en roept nog diverse vragen op:

2.1. Studie 1: klopt het dat hetzelfde prentenboek werd gehanteerd in de voormeting, het ouder-kind gesprek en de nameting? Waarom is daarvoor gekozen en is dit niet van invloed op de scores op de nameting? (gaat het zo niet meer om de interactie van het lid van het onderzoeksteam met het kind dan om het ouder-kind gesprek over het prentenboek?)

Antw.: Dit klopt, we beschrijven in de Methode bij het kopje “Voor- en nameting ...” dat het om hetzelfde prentenboek gaat (p.8). Hier is voor gekozen omdat het de eerste studie is naar de directe overdracht door ouders, en we dus eerst wilden weten of we een invloed van ouder-kindgesprekken zouden vinden als kinderen daarna *dezelfde* situaties interpreterden. In Studie 2 hebben we gekozen voor *verschillende* situaties. Wij kunnen niet uitsluiten dat de interactie met de onderzoeker in Studie 1 mogelijk invloed heeft gehad op de scores van kinderen, maar aangezien deze invloed dan gold voor alle kinderen, zou dit nog niet verklaren waarom we een samenhang vonden tussen individuele verschillen in de uitleg van ouders en de verandering in interpretatiestijl bij kinderen.

2.2. Tabel 2, pp. 9: de samenhang van .55 tussen benadrukken van vijandige interpretaties en van sociale normen lijkt op iets anders te wijzen dan nu boven tabel 2 wordt beschreven.

Hier staat dat bijna 59% van de ouders zowel vijandige interpretaties ontcrachtte als benadrukken, maar is het niet juist benadrukken vijandige interpretaties en benadrukken van sociale normen dat veel samen voorkomt? En wat betekent de hoge samenhang tussen de voor- en nameting van de vijandige interpretatiestijl? Deze wordt in de tekst verder niet genoemd.

Antw.: De percentages in de tekst verwijzen naar hoe vaak de soorten uitleg voorkwamen (dus het % ouders dat die soort tenminste één keer gebruikte). Dit hebben wij verduidelijkt in de tekst (p.9). We kozen ervoor om het samengaan van het benadrukken en ontcrachten van vijandige interpretaties ook te rapporteren, omdat deze soorten uitingen over dezelfde inhoud gaan (was het vijandig of niet?). De hoge samenhang tussen de voor- en nameting wijst op de stabiliteit van de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Wij beschrijven deze samenhang nu in de resultaten, evenals de hoge samenhang tussen het benadrukken van vijandige interpretaties en sociale normen (p.9).

2.3. Figuur 2: deze figuur roept vragen op. Het lijkt alsof het precies andersom in de witte en zwarte blokken geformuleerd moet worden: ouders ontcrachtten vijandige interpretaties -> dan op de nameting lage score, en zwart: ouders ontcrachtten het niet, dan hoge score op de nameting? Kan de omschrijving waar zwart en wit voor staat zowel links als rechts worden opgenomen?

Antw. Wij hebben de omschrijving nu links en rechts opgenomen (p.11). Uit de figuur blijkt dat ouders die vijandige interpretaties ontcrachtten (wit) kinderen hadden met lagere scores op de nameting dan de voormeting, terwijl ouders die vijandige interpretaties weinig tot niet ontcrachtten (zwart) kinderen hadden wiens scores gelijk bleven.

2.4. De bijsluiter is een mooie manier om belang voor de praktijk aan te geven. Niet voor alle lezers is zonder het lezen van het artikel waarschijnlijk duidelijk wat een vijandige interpretatiestijl is: wellicht kan de opsomming in de bijsluiter beginnen met een punt over wat dit is. En is er in deze punten iets meer te zeggen over wat ouders en andere opvoeders zouden kunnen zeggen en doen n.a.v. de door ouders gestelde vragen in de ouder-kind gesprekken in beide studies?

Antw.: Wij hebben de uitleg van wat een vijandige interpretatiestijl is, toegevoegd aan het eerste punt van de bijsluiter (p.3). De bijsluiter mag volgens de auteursinstructies van het tijdschrift maximaal 5 punten zijn, dus het is lastig om hieraan nog punten toe te voegen. Met het Kader in de discussie beoogden wij concretere handvatten te geven voor opvoeders.

2.5. Tabel 2 en 4 worden in de tekst niet toegelicht, er wordt alleen naar verwezen. Beide tabellen kunnen dan wellicht beter in de bijlage / aanvullende informatie.

Antw.: We hebben voor Tabel 2 nu een toelichting in de tekst gegeven (p.9), aangezien veel gegevens uit die tabel niet beschreven werden in de resultaten. Voor Tabel 4 hebben we gekozen om geen toelichting toe te voegen, omdat de beschrijving van verschillen tussen de condities in de resultaten, geheel de inhoud van deze tabel dekt.

2.6. Kader 1 is een aardige manier om de opbrengsten voor ouders en andere opvoeders makkelijker toegankelijk te maken. Er staat bovenin Kader 1 dat er gesprekken zijn geweest. Is de informatie in dit kader een extra uitkomst, zijn de gesprekken een extra stap in de dataverzameling? (validering in de praktijk?) zo ja, dan hoort dit in de methode. Zo nee, dan kan kader 1 m.i. beter opgenomen worden als aanvullende informatie.

Antw.: Wij hebben nu in Kader 1 duidelijk gemaakt dat deze vragen voortkwamen uit gesprekken die wij na afloop van het onderzoek hadden met opvoeders (p.22).

2.7. Hoe zijn de scholen waar ouders en kinderen zijn geworven gekozen? Gaat het om een gelegenheidssteekproef? Hoe verliep de werving? In beide gevallen vonden observaties plaats bij gezinnen thuis, hoeveel mensen zijn er benaderd en hoeveel deden uiteindelijk mee? Ouders en kinderen kregen achteraf uitleg over het doel van het project, de ouders tekenden vooraf informed consent, de kinderen is mondeling om toestemming gevraagd: konden deelnemers besluiten om niet mee te doen als de onderzoeker eenmaal in huis was en duidelijk werd waar het precies om ging? Is de procedure voorgelegd aan een ethische commissie onderzoek? Zo ja: graag vermelden.

Antw.: De scholen zijn gekozen door de studenten die als onderzoekers fungeerden. Zij stonden na schooltijd op het schoolplein (met toestemming van de schooldirecteur) om ouders aan te spreken over het onderzoek. Hierbij gaven zij aan dat het om het lezen van een prentenboek ging, en vroegen geïnteresseerde ouders om hun contactgegevens achter te laten. Het is niet duidelijk hoeveel ouders in totaal benaderd zijn. De lijsten met contactgegevens zijn vernietigd in verband met privacy. Wel is duidelijk uit de steekproefbeschrijving dat het een selectieve steekproef is van vooral theoretisch opgeleide ouders; een punt dat wij in de Algemene Discussie adresseren (p.23).

Ouders en kinderen konden op elk moment besluiten dat zij niet wilden meedoen; ook tijdens het huisbezoek. Ouders kregen vooraf aan het huisbezoek de informatiebrief, en deze werd bij start van het huisbezoek nogmaals toegelicht door de onderzoeker. Hierna werd expliciet gevraagd of zij nog steeds wilden deelnemen. Ook werden zij geïnformeerd dat zij tijdens het onderzoek altijd mochten stoppen, en ook na afloop hun gebruik van gegevens mochten intrekken. Deze procedure is niet beoordeeld door een ethische commissie; dit was bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht standaard procedure voor

niet-invasief onderzoek toen deze studies werden uitgevoerd (2015-2016). Wel is deze in lijn met de Helsinki verklaring (zie ook 1.11). Deze informatie staat op de (niet-geanonimiseerde) titelpagina, volgens de auteursinstructies van het tijdschrift.

2.8. Wat vonden kinderen en ouders van de in de studies uit te voeren taken (o.a. ook de gedragstaak in studie 2), zijn er mensen die achteraf deelname introkken en dus afgevallen zijn?

Antw.: Er zijn geen mensen die achteraf deelname introkken. We hebben geen gegevens verzameld over hoe kinderen en ouders het vonden, maar anekdotisch kunnen wij vertellen dat het onderzoek zonder problemen is verlopen.

2.9. Studie 2: klopt het dat hier alleen een nameting plaatsvond? Op pp. 19 staat dat kinderen alleen minder agressie rapporteerden in de groep waare ouders sociale normen benadrukten. ‘minder agressie’ lijkt te duiden op minder dan op de voormeting. Is dat zo en waarom is de voormeting dan niet opgenomen. Op pp. 19 wordt ook gesproken over ‘invloed hebben op’, maar zijn zonder voormeting niet de verschillen in vijandige interpretatie, boosheid en agressie bekeken? Gaat het in deze studie om het bekijken van een relatie of effect? (inleiding studie 2).

Antw.: Het gaat in deze studie om een effect. Het is een gerandomiseerd experiment met inderdaad alleen een nameting. Wij hebben in het manuscript verduidelijkt dat dit effect gaat over verschillen tussen de condities en niet over veranderingen in vijandige interpretatiestijl tussen een voor- en nameting (p.2, p.12, en p.20; zie ook punt 1.1).

2.10. Aansluitend aan de opmerking hierboven over studie 2: is de conclusie op pp. 19 (discussie studie 2) juist dat via gesprekken invloed hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen? Dezelfde vraag n.a.v. de algemene discussie (eerste alinea, studie 2) en pp. 20 onderaan de pagina.

Antw.: Ja, de conclusie dat de gespreksstijl van ouders invloed had op de interpretatiestijl van kinderen wordt gestaafd door onze bevindingen. Wij hebben ouders en kinderen willekeurig toegewezen aan drie verschillende gespreksstijlen, en vonden op de nameting significante verschillen in de interpretatiestijl van kinderen tussen de condities (zie ook punt 1.1).

2.11. De opbouw is duidelijk, maar door het opnemen van twee studies in één artikel is de tekst lang. De uitleg over de procedure (de taken in beide studies, en de te meten concepten) is goed leesbaar, maar hier kan de tekst wellicht compacter. Bijvoorbeeld door de aanpak / procedure in beide studies samen te vatten in een overzichtsschema en dit als aanvullend

materiaal op te nemen en daarnaar te verwijzen in de tekst? Zoals deels gebeurt in tabel 1 en 3?

Antw.: Wij herkennen ons in de observatie dat de Methode secties vrij lang zijn. Tegelijk vinden willen we alle relevante gegevens met lezers te delen, zodat de studies replicerbaar zijn. Wij geven daarom de voorkeur aan de huidige beschrijving. Als de redactie—met het oog op de doelgroep—liever ziet dat wij informatie weghalen, zijn we daar uiteraard toe bereid.

2.12. pp. 4 onderaan: in de literatuurverwijzingen na de zin ‘Ook hebben ouders zelf een interpretatiestijl ... etc. Hier staat: ‘maar zie’: wat is er aan de hand met de laatste twee verwijzingen? Zeggen deze auteurs iets speciaals?

Antw.: Dit was inderdaad onduidelijk. We bedoelden dat deze studies *geen* ondersteuning voor dit verband vonden. Dit hebben we aangepast in het manuscript (p.4).

2.13. Pp 5, 2e alinea: is er een bron te noemen als basis voor de beide hypothesen?

Antw.: Voor de hypothese dat het benadrukken van normen vijandige interpretaties bij kinderen *vermindert* is ondersteuning vanuit onderzoek dat laat zien dat kinderen die minder geloven dat agressie normatief gedrag is, ook een minder vijandige interpretatiestijl laten zien. Voor de hypothese dat het benadrukken van normen vijandige interpretaties bij kinderen *versterkt* is geen onderzoek ter ondersteuning; dit was onze eigen redenering. We hebben voor de eerstgenoemde hypothese een bron toegevoegd (Zelli et al., 1999; p. 5).

Tweede versie van manuscript - 1-12-2021

**Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken over Sociale
Conflictsituaties op Vijandige Interpretaties door Jonge Kinderen**

Samenvatting

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig te interpreteren, hebben een grotere kans om agressieve gedragsproblemen te ontwikkelen. Het is dus belangrijk de vroege ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl beter te begrijpen. Wij onderzochten of de gesprekken die ouders met hun kinderen voeren over het gedrag van leeftijdsgenootjes, hierop van invloed is. Studie 1 ($N = 109$, leeftijd 4-7) was een observatiestudie waarin ouders met kinderen in gesprek gingen over een prentenboek met sociale conflictsituaties. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders in een gesprek vijandige interpretaties nadrukkelijker ontkrachten, hun kinderen hierna een minder vijandige interpretatiestijl hadden. Studie 2 ($N = 160$, leeftijd 4-6) was een experimentele studie waarin ouders instructies kregen om het prentenboek te bespreken op één van drie manieren: het ontkrachten van vijandige interpretaties, het benadrukken van sociale normen, of het beschrijven van de prenten (controleconditie). Uit deze studie bleek dat kinderen van wie de ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, op de nameting een minder vijandige interpretatiestijl hadden dan kinderen uit de controleconditie. Samenvattend suggereren deze resultaten dat ouders hun kinderen via gesprekken kunnen helpen om met een minder vijandige blik naar leeftijdsgenoten te kijken.

Trefwoorden: Vijandige interpretatiestijl, ouder-kindgesprekken, model-leren, sociale ontwikkeling, agressie

Abstract

Children who tend to interpret others' intentions as hostile are at heightened risk for the development of aggressive behavior problems. It is therefore important to understand the early development of such hostile attribution biases. We examined whether parent-child conversations about the behavior of peers could be one explanatory mechanism. Study 1 ($N = 109$, age 4-7)—an observational study—asked parents to discuss a picture book describing peer conflicts with their children. Results showed that children showed larger decreases in their hostile attribution bias from pre- to post-discussion if their parents more strongly challenged hostile attributions. Study 2 ($N = 160$, age 4-6)—an experimental study—provided parents with instructions to discuss the picture book in one of three ways: challenging hostile attributions, emphasizing social norms, or merely describing the pictures (control condition). This study showed that children whose parents challenged hostile attributions or emphasized social norms, had lower hostile attribution biases at post-assessment than children in the control condition. Overall, the results suggest that parents

may use conversations about peer conflicts to help their children perceive less hostility in their social worlds.

Keywords: Hostile attribution bias, parent-child discussion, social learning, social development, aggression

Bijsluiter

6. Een vijandige interpretatiestijl, de neiging om de intenties van anderen als vijandig te interpreteren, is een risicofactor voor de ontwikkeling van agressieve gedragsproblemen.
7. Wij onderzochten of ouder-kindgesprekken over sociale conflicten met leeftijdgenootjes invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen.
8. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hun kinderen daarna een minder vijandige interpretatiestijl hadden.
9. Gesprekken met kinderen zijn dus een mogelijke ingang om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl op vroege leeftijd te helpen voorkomen.
10. Ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers zouden kinderen kunnen coachen om na te denken over de intenties van anderen: Was het wel expres?

Aantal woorden: 5606, exclusief titelpagina, samenvattingen, bijsluiters, tabellen, figuren, kader met praktische implicaties, en referentielijst.

Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken over Sociale Conflictsituaties op Vijandige Interpretaties door Jonge Kinderen

Jonge kinderen moeten nog leren hoe zij met leeftijdsgenootjes omgaan, en dat is niet altijd makkelijk. Ze mogen bijvoorbeeld een keer niet meespelen, willen graag een stuk speelgoed hebben dat iemand anders al heeft, of worden hard geduwd tijdens tikkertje. Hoe kinderen reageren op dit soort situaties hangt af van hoe zij de intenties van hun leeftijdsgenootjes interpreteren (Crick & Dodge, 1994). Een duw die als per ongeluk geïnterpreteerd wordt, zal een andere reactie teweegbrengen dan een duw die als expres geïnterpreteerd wordt. Het leren interpreteren van de intenties van anderen is dan ook een belangrijk aspect van de vroege sociale ontwikkeling (Dodge & Pettit, 2003).

Uit onderzoek blijkt dat sommige jonge kinderen de neiging hebben om de intenties van anderen als vijandig te zien: een vijandige interpretatiestijl (Verhoef et al., 2019). Deze vijandige interpretatiestijl vergroot de kans op de ontwikkeling van gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Juist wanneer kinderen op jonge leeftijd al vaak andermans gedrag als vijandig interpreteren, kan dit leiden tot meer boosheid en agressie naar leeftijdsgenoten, waardoor die leeftijdsgenoten weer negatief zullen reageren, en zo de vijandige interpretatiestijl bevestigen (Crick & Dodge, 1994). Om dit zelfversterkende effect van een vijandige interpretatiestijl te voorkomen, is het belangrijk om te begrijpen hoe deze op jonge leeftijd ontstaat en voorkomen of verholpen kan worden.

Ouders zouden een belangrijke invloed kunnen hebben op hoe jonge kinderen de intenties van anderen leren interpreteren. Zij begeleiden hun kind bij hun eerste sociale contacten, en praten met hun kind om te begrijpen wat er op school of het kinderdagverblijf gebeurt (Flannagan & Hardee, 1994). Uit onderzoek blijkt dat ouders op deze manier kunnen bijdragen aan de sociale competentie van hun kind (Laird et al., 1994; McDowell & Parke, 2009). Ook hebben ouders zelf een interpretatiestijl, waarvan bekend is dat deze gecorreleerd is aan de interpretatiestijl van hun kinderen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012), hoewel sommige studies dit verband niet vonden (Halligan et al., 2007; Mackinnon-Lewis et al., 1992). Of ouders hun interpretatiestijl echter via hun communicatie *overdragen* op hun kinderen, is nog niet bekend. Het is immers ook mogelijk dat ouders en kinderen allebei geneigd zijn tot vijandige interpretaties om een andere reden. Bijvoorbeeld doordat zij een overeenkomstig karakter hebben, of vergelijkbare leefomstandigheden. Als ouder-kindgesprekken inderdaad een overdrachtsmechanisme zijn, zou dit een praktische ingang bieden om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl al bij jonge kinderen te voorkomen. Dit onderzoek richt zich daarom op ouder-

kindgesprekken over leeftijdgenootjes, en kijkt daarbij naar twee soorten ouderlijke communicatie: 1) het interpreteren van andermans intenties en 2) het bespreken van sociale normen.

Wat betreft het interpreteren van intenties is het aannemelijk dat de interpretaties van ouders invloed hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen. Kinderen maken geregeld sociale conflictsituaties mee, en hierbij is het vaak onduidelijk wat de intenties van de ander waren (deed dat kindje het nou expres of per ongeluk?). De uitleg van ouders kan dan houvast bieden (Bandura, 1992). Als een kind bijvoorbeeld niet kan meespelen en huilend naar de ouders rent, dan kunnen de ouders aangeven dat het spelletje vast al begonnen was (een positieve interpretatie) of dat die kinderen gemeen zijn (een vijandige interpretatie). Op deze wijze zouden ouders via dagelijkse interacties hun eigen interpretatiestijl kunnen overdragen op hun kinderen.

Wat betreft het bespreken van sociale normen blijkt uit onderzoek dat veel ouders sociale normen benoemen naar hun kinderen (bijvoorbeeld dat je anderen geen pijn mag doen, of dat je hoort te delen; Werner et al., 2014). Wij wilden weten wat het effect hiervan is op de interpretatiestijl van kinderen. We hadden hierbij twee tegengestelde hypothesen. Enerzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen vijandige interpretaties vermindert, omdat kinderen leren dat vijandig gedrag niet normatief is, en zij daarom eerder zullen denken dat leeftijdgenootjes dus geen vijandige intenties hadden (Zelli et al., 1999). Anderzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen juist vijandige interpretaties versterkt, omdat het benadrukken dat iets wat een ander kind doet 'niet mag' kan impliceren dat het blijkbaar opzettelijk was. Hierdoor zouden kinderen juist boos of agressief kunnen reageren.

Ons onderzoek bestaat uit twee studies naar de invloed van ouder-kindgesprekken op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen. Studie 1 was een observatiestudie waarin we ouders vroegen om een prentenboek met sociale conflictsituaties met hun kind te bespreken. Door deze gesprekken te coderen konden we zien of de uitleg van ouders invloed had op de interpretatiestijl van kinderen, die we voor en na het gesprek hebben gemeten. Studie 2 was een experimentele studie waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één van drie manieren te bespreken:

- 4) het ontkrachten van vijandige interpretaties;
- 5) het benadrukken van sociale normen; of
- 6) het beschrijven van de prenten (controleconditie).

Met deze twee studies konden we vaststellen of de spontane uitleg van ouders invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen (Studie 1), en of het veranderen van deze uitleg kan leiden tot een minder vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen (Studie 2).

Studie 1

Methoden

Deelnemers. De deelnemers aan Studie 1 waren 109 kinderen van 4 tot 7 jaar oud (47,7% meisjes; $M_{\text{leeftijd}} = 5,31$; $SD = 0,77$) en één van hun ouders (83,5% moeders; $M_{\text{leeftijd}} = 37,55$; $SD = 4,49$). We hebben ouders geworven via schoolpleinen door te vragen of zij wilden deelnemen aan een studie over prentenboeken. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (92,5% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (56,1% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (99,1%). Het onderzoek vond plaats in maart, april en mei 2015.

Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van vier getrainde onderzoekers (masterstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrok de ouder naar een andere ruimte, waarna bij het kind de voormeting van vijandige interpretatiestijl plaatsvond. Hierna kwam de ouder terug om het prentenboek te bespreken. Hiervan werden video opnames gemaakt; de onderzoeker verliet hierbij de kamer. Ten slotte vertrok de ouder weer en vond de nameting met het kind plaats. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het doel van de studie.

Observatie van ouder-kindgesprekken. Voor dit onderzoek hebben wij zelf een prentenboek ontwikkeld, met daarin vier korte verhalen van sociale conflictsituaties tussen leeftijdsgenootjes, zonder tekst (Figuur 1). Elk verhaal bestond uit twee gekleurde prenten van A3 formaat, waarbij de eerste prent steeds de situatie verbeeldde (bijv. samen een toren bouwen) en de tweede de conflictsituatie (bijv. één van de kinderen laat de toren omvallen). Hierbij waren de gezichtsuitdrukkingen steeds neutraal, zodat de intenties ambigu bleven. De vier verhalen gingen over: 1) iemand pijn doen; 2) geen snoep delen; 3) toren laten omvallen; en 4) niet laten meespelen. Er waren een jongens- en meisjesversie van het boek, waarbij de twee hoofdfiguren steeds hetzelfde gender hadden als het deelnemende kind. Ouders werden gevraagd dit prentenboek met hun kinderen te bespreken zoals zij dat normaal gesproken zouden doen. De onderzoeker benadrukte dat elk verhaal weer over andere kinderen ging.

Figuur 1

Eén Verhaal uit het Prentenboek (Jongensversie); Twee Platen op Aparte Bladzijden

De opgenomen videobeelden werden achteraf gecodeerd door twee getrainde masterstudenten (andere dan de onderzoekers). Nadat zij 20% van de beelden als training dubbel hadden gecodeerd, codeerden zij de overige beelden apart, waarbij er drie tussentijdse trainingssessies waren om afwijkingen te voorkomen. We codeerden per verhaal vier soorten uitleg door ouders: 1) het benadrukken van vijandige interpretaties; 2) het ontkrachten van vijandige interpretaties; 3) het benadrukken van sociale normen; en 4) het benadrukken van normoverschrijding (Tabel 1). Per soort uitleg werd een score gegeven voor de mate waarin ouders dit tijdens het verhaal benadrukten, op een schaal van 0 (*niet benoemd*) tot 5 (*herhaaldelijk benoemd, met sterke nadruk door stemvolume of emotie*). De betrouwbaarheid werd berekend voor de overige 80% van de beelden, en bleek goed: deze lag tussen $\rho = ,83$ en $,85$ voor de vier soorten uitleg. In sommige gevallen zagen ouders het conflict niet (bijv. ze zagen niet dat één kind werd overgeslagen bij snoep uitdelen). Voor verhalen waar dit gebeurde, gaven we een missende score. Ouders die voor meer dan één verhaal een missende score hadden, werden niet meegenomen in de analyses ($n = 5$). Ten slotte berekenden we totaalscores door het gemiddelde voor iedere variabele te nemen over de vier verhalen. We maakten één gemiddelde variabele voor het benadrukken van sociale normen, omdat de bevindingen hetzelfde waren voor de twee soorten uitleg hierover. De interne consistentie was voldoende, met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,15$ voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $r = ,21$ voor het ontkrachten van vijandige interpretaties, en $r = ,33$ voor het benadrukken van sociale normen.

Tabel 1*Codering van Uitleg door Ouders Tijdens het Bespreken van het Prentenboek*

Code	Definitie	Voorbeelden
Benadrukken van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het kind gemeen wilde doen	<ul style="list-style-type: none"> • O, dat is gemeen. Is [naam] jaloers? • Dat is toch niet lief! • Het zijn wel allemaal boze kindjes in dit boek.
Ontkrachten van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het niet gemeen hoefde te zijn; door de gebeurtenis positief te interpreteren of door vijandige interpretaties in twijfel te trekken	<ul style="list-style-type: none"> • Het was vast per ongeluk. • Hij wilde graag helpen, maar dat ging niet helemaal goed. • “O, sorry” zegt het meisje. • Wil hij ruzie maken? Denk je dat? • Maar het kan ook zijn dat zij hem per ongeluk heeft omgegooid.
Benadrukken van sociale normen	Als ouders aangeven hoe het kind zich zou moeten gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Als je samen gaat spelen, moet je eerlijk...? • Als je het met z’n allen doet, is het veel leuker.
Benadrukken van normoverschrijding	Als ouders aangeven dat het kind zich niet zo mag gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Je mag nooit zo maar iets van een ander kapot maken. • Je mag niemand buitensluiten.

Voor- en nameting van vijandige interpretatiestijl bij kinderen. Voor en na het ouder-kindgesprek, hebben we de vijandige interpretatiestijl van kinderen gemeten met hetzelfde prentenboek. De onderzoeker beschreef eerst de sociale conflictsituatie (bijv. “Kijk, dit kind bouwt een toren ... [pagina omslaan] en dit kind laat de toren omvallen”) en vroeg dan: “Waarom doet hij/zij dat?”. Twee getrainde masterstudenten codeerden onafhankelijk de antwoorden van kinderen in drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (bijv. “Omdat ze dat meisje niet leuk vindt”), 2) *positieve interpretaties* (bijv. “Ik denk dat die niet goed uitkijkt”), of 3) *onduidelijk* (bijv. “Omdat ze er een blokje uit doet”). De betrouwbaarheid was goed op zowel de voor- als nameting ($\kappa = ,76$ en $,79$). We scoorden 1 punt voor ieder antwoord met daarin een *vijandige interpretatie* en namen het gemiddelde over de vier verhalen om tot een totaalscore voor vijandige interpretatiestijl te komen. De interne consistentie was voldoende,

met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,22$ op de voormeting en $r = ,17$ op de nameting.

Analyses. We toetsten of ouder-kindgesprekken tot een verandering in de vijandige interpretatiestijl van kinderen leidden. Hiervoor gebruikten we drie *mixed* ANOVA's (één per soort uitleg) in SPSS, met meetmoment (voor/na) als binnen-persoons variabele en de uitleg van ouders als continue tussen-persoons variabele. We hebben missende waarden (2,8%) paarsgewijs verwijderd, en hebben uitbijters ($z > 3,29$; 0,4%) in de analyses gehouden, omdat de bevindingen bij verwijdering hetzelfde waren. Aangezien de data scheef verdeeld waren hebben we naast parametrische analyses ook analyses gedaan waarbij we rekening hielden met de scheefheid (BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen, met 5000 samples). Beide analyses leiden tot dezelfde conclusies wat betreft significantie van de resultaten. We rapporteren hier parametrische analyses omdat deze eenvoudiger te interpreteren zijn.

Resultaten

Beschrijvende statistieken. In Tabel 2 staan de beschrijvende statistieken. Opvallend is dat ouders die geneigd waren vijandige interpretaties te benadrukken, ook vaker sociale normen benadrukten ($r = ,55$). Ook is er een hoge samenhang tussen de voor- en nameting ($r = ,58$), die wijst op de stabiliteit van de vijandige interpretatiestijl van kinderen.

Daarnaast keken wij hoe vaak de soorten uitleg voorkwamen. Ongeveer driekwart van de ouders benadrukte sociale normen (74,0%) of vijandige interpretaties (73,1%), of ontkrachtte vijandige interpretaties (79,8%) ten minste één keer. Uit een kruistabel-analyse bleek dat 58,7% van de ouders zowel vijandige interpretaties ontkrachtte, als benadrukte. Slechts 21,1% gebruikte enkel ontkrachtende uitleg, en slechts 14,4% enkel benadrukkende.

Tabel 2

Gemiddelden (M), Standaarddeviaties (SD), Bereik, en Correlaties van Uitleg door Ouders (n = 104) en Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen op de Voor- en Nameting (N = 109)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Bereik	1.	2.	3.	4.
1. Benadrukken van vijandige interpretaties	0,92	0,89	0-4	-			
2. Ontkrachten van vijandige interpretaties	1,04	0,91	0-4	-,07	-		
3. Benadrukken van sociale normen	0,60	0,65	0-3,2	,55***	-,07	-	
4. Voormeting vijandige interpretatiestijl	0,39	0,30	0-1	,15	,05	,04	-
5. Nameting vijandige interpretatiestijl	0,38	0,29	0-1	,28**	-,22*	,05	,58***

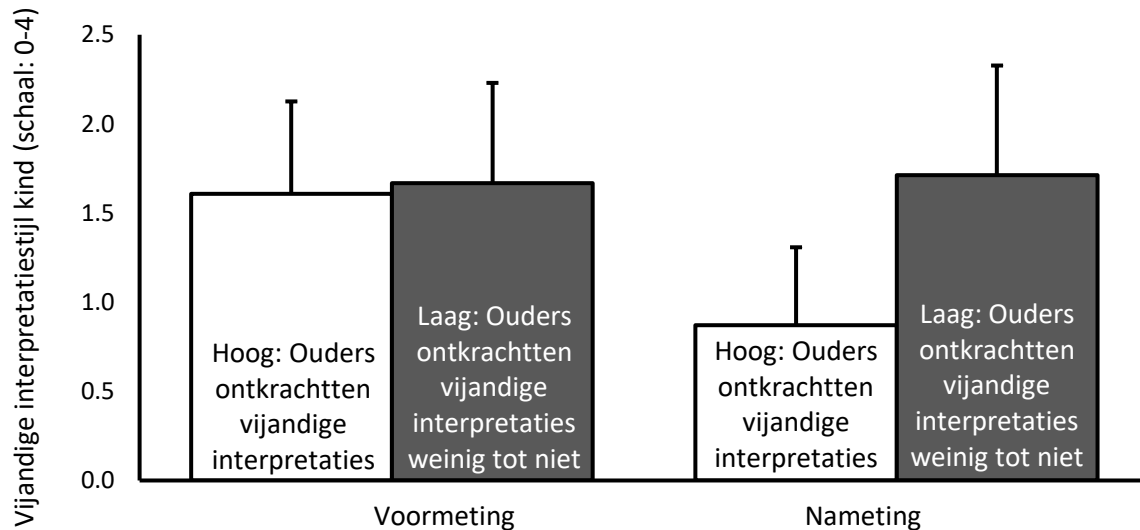
* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

Gender- en leeftijdsverschillen. We hebben met ANOVA's en correlaties voor alle variabelen getoetst of er gender- en leeftijdsverschillen waren, en of er moderatie-effecten van gender of leeftijd waren in onze hoofdanalyses. Twee resultaten van de ANOVA's waren significant. Ten eerste hadden jongens op de nameting een vijandigere interpretatiestijl ($M = 0,44$; $SD = 0,28$) dan meisjes ($M = 0,30$; $SD = 0,28$) op de nameting, $p = ,011$, $\eta_p^2 = ,06$. Ten tweede legden ouders meer nadruk op het ontkrachten van vijandige interpretaties bij meisjes ($M = 1,23$; $SD = 0,93$) dan bij jongens ($M = 0,86$; $SD = 0,87$), $p = ,035$, $\eta_p^2 = ,04$.

Hoofdanalyses. Uit de correlaties in Tabel 1 blijkt dat de uitleg van ouders niet gecorreleerd was met de interpretatiestijl van hun kinderen op de voormeting, maar wel op de nameting, wat suggereert dat ouders mogelijk invloed hebben gehad op de interpretatiestijl van hun kinderen. Dit blijkt inderdaad uit de ANOVA: de afname in vijandige interpretatiestijl tussen de voor- en nameting was sterker bij kinderen van ouders die meer nadruk legden op het ontkrachten van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 10,01$, $p = ,002$, $\eta_p^2 = ,09$ (zie Figuur 2). We vonden echter geen effect voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 1,91$, $p = ,170$, $\eta_p^2 = ,02$, of sociale normen, $F(1, 102) = 0,01$, $p = ,928$, $\eta_p^2 < ,01$.

Figuur 2

Gemiddelde Scores op Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen van Ouders die Hoog (n = 21) of Laag (n = 23) Scoorden op het Ontkrachten van Vijandige Interpretaties

Noot. We hebben groepen gemaakt om deze Figuur te creëren, waarbij we hoog definieerden als $M + 1SD$ en laag als $M - 1SD$. De foutenbalken zijn 95% betrouwbaarheidsintervallen.

Discussie

Uit Studie 1 blijkt dat als ouders vijandige interpretaties nadrukkelijker ontkrachtten, hun kinderen afnames in vijandige interpretatiestijl lieten zien. We zagen in Studie 1 ook dat een deel van de ouders tijdens de gesprekken sociale normen benadrukten, of een vijandige interpretatie van de situatie benadrukten. Beide soorten communicatie leken echter geen invloed te hebben op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk komt dit doordat het dezelfde ouders waren die nadruk legden op sociale normen én vijandige interpretaties (de correlatie was hoog: $r = ,55$). Hierdoor konden we geen antwoord vinden op onze hypothese over het benadrukken van sociale normen: zou dit nu juist een positieve of negatieve invloed op de interpretatiestijl van kinderen hebben? Daarom voerden we Studie 2 uit. Daarnaast is Studie 2, door de experimentele opzet, de eerste studie die kan laten zien of de uitleg van ouders over sociale conflictsituaties met leeftijdsgenootjes een oorzakelijke invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen.

Studie 2

Waar Studie 1 de spontaan gegeven uitleg van ouders onderzocht, was Studie 2 een experiment waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één specifieke manier te bespreken: óf door het ontkrachten van vijandige interpretaties, óf door het benadrukken

van sociale normen, óf door het bespreken van de prenten (controleconditie). Vervolgens maten we de vijandige interpretatiestijl bij kinderen in elk van deze drie groepen. Zo konden we vaststellen of het type uitleg van ouders over sociale conflictsituaties van invloed is op de interpretatiestijl van kinderen. Bovendien konden we zo nagaan of het benadrukken van sociale normen nu juist tot een meer of minder vijandige interpretatiestijl zou leiden. Daarnaast keken we in Studie 2 naar het effect van ouder-kindgesprekken op de boosheid en agressie van kinderen. We verwachtten dat kinderen van ouders die vijandige interpretaties ontkrachtten, vergeleken met kinderen in de controlegroep, naast hun minder vijandige interpretaties, ook minder boosheid en agressie zouden laten zien. Wat betreft het benadrukken van sociale normen hadden we wederom tegengestelde hypothesen: dit zou de vijandige interpretaties, boosheid en agressie van kinderen zowel kunnen verminderen als versterken.

Methode

Deelnemers. De deelnemers waren 160 kinderen van 4 tot 6 jaar oud (48,8% meisjes; $M_{leeftijd} = 5,38$; $SD = 0,79$) en één van hun ouders (82,5% moeders; $M_{leeftijd} = 38,13$; $SD = 4,97$). We wierven ouders op dezelfde manier als in Studie 1. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (98,7% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (71,9% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (97,5%). Het onderzoek vond plaats in maart en april 2016. De steekproefgrootte was voldoende voor een power van 0,80, uitgaande van het effect van vijandige interpretaties ontkrachten op de vijandige interpretatiestijl van kinderen uit Studie 1 ($f = ,31$, dit keer voor een tussen-persoons onderzoeksdesign met drie condities).

Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van zes getrainde onderzoekers (bachelorstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrokken de onderzoeker en het kind naar een andere ruimte, zodat de ouder via een laptop instructies kon ontvangen. Hierdoor wist de onderzoeker niet in welke conditie de ouder was ingedeeld (dit werd vooraf willekeurig toegewezen). Na het lezen van de instructie, ging de ouder naar het kind toe en besprak het prentenboek gedurende ongeveer 5 minuten. De onderzoeker zette de videocamera aan en verliet de ruimte. Na het ouder-kindgesprek verliet de ouder de ruimte om op de laptop nog enkele vragen in te vullen, en vond bij het kind de nameting plaats van vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het onderzoek.

Experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken. Ouders kregen instructies voor één van de drie condities: het ontcrachten van vijandige interpretaties (intentie-conditie), het benadrukken van sociale normen (norm-conditie), of het bespreken van de prenten (controleconditie). De instructies verschilden op twee punten tussen de condities, maar waren verder gelijk (Tabel 3).

Tabel 3

Instructies voor Ouders: Uniforme Instructies en Twee Conditie-Specifieke Manipulaties

Uw kind speelt elke dag met andere kinderen. Soms doen andere kinderen iets waardoor uw kind verdriet of pijn heeft. Uit onderzoek blijkt dat kinderen beter met dit soort situaties kunnen omgaan, als zij begrijpen ...

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
dat andere kinderen dit vaak niet expres doen, maar per ongeluk.	welk gedrag van andere kinderen niet hoort en hoe het wel hoort.	hoe ze afleiding kunnen zoeken in het moment.

Het prentenboek is gemaakt om dit aan uw kind te leren. In het prentenboek staan vier verhaaltjes van spelende kinderen. In elk verhaal gebeurt er iets dat voor één kind niet zo leuk is. We willen vragen of u straks met uw kind de verhalen wilt lezen. Bij elk verhaal kunt u bespreken waarom de gebeurtenis niet expres of vervelend bedoeld hoefde te zijn. Dit kunt u doen door steeds de vraag te stellen:

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
Waarom zou dit gebeurd zijn?	Mag dat wel?	Wat zien we nog meer?

Vervolgens kregen ouders per verhaal specifieke aanwijzingen, gebaseerd op uitingen van ouders uit Studie 1. De aanwijzingen voor het toren-verhaal in de intentie-conditie waren bijvoorbeeld: “Op de eerste plaat bouwt één kind een toren. Op de tweede plaat laat een ander kind hem omvallen. Vertel dit verhaal straks aan uw kind, en vraag dan: Waarom zou dit gebeurd zijn? Bespreek bijvoorbeeld dat het kind de toren per ongeluk omstootte, of dat het kind juist wilde helpen om de toren hoger te maken.” Ten slotte lazen ouders een samenvatting van de instructies, en gingen naar hun kind toe.

Manipulatiecontrole. Om te controleren of de uitleg door ouders inderdaad verschilde tussen de condities, codeerden de zes getrainde onderzoekers de videobeelden per

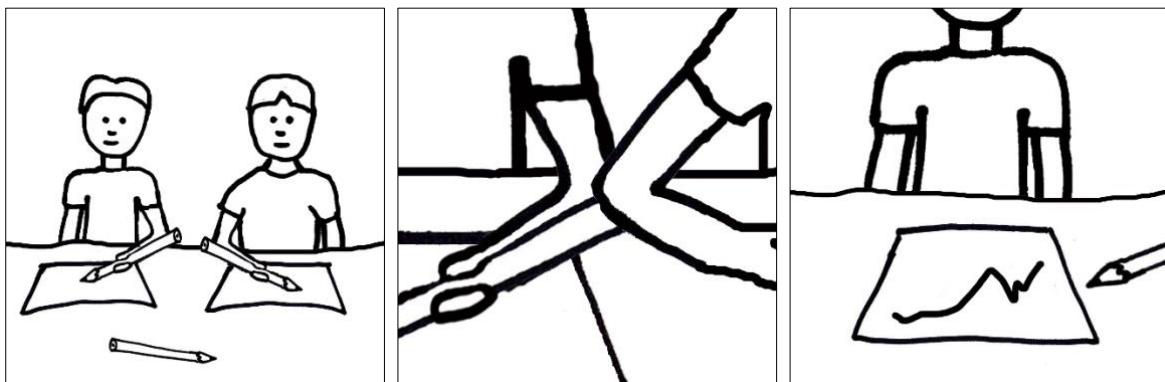
verhaal voor het aantal uitingen passend bij elke conditie. De eerste auteur codeerde ook 20%, waaruit bleek dat de codering betrouwbaar was ($r > ,74$ voor alle scores). We namen het gemiddelde over de vier verhalen om totaalscores te creëren voor intentie-uitingen, norm-uitingen, en controle-uitingen. Deze schalen waren intern consistent (alle α 's $> ,90$).

Instemming met instructies. We verwachtten dat de mate waarin ouders instemden met de instructies, wellicht invloed kon hebben op de resultaten. Daarom maten we dit met vier vragen (bijv. “Staat u achter de uitleg die u tijdens het voorlezen gaf?”), beantwoord op een schaal van 1 (*helemaal niet*) tot 6 (*helemaal*), en berekenden het gemiddelde ($\alpha = ,85$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl, boosheid, en agressie (verhaaltaak). In deze studie gebruikten we voor de nameting niet hetzelfde prentenboek, maar vier verhaaltjes over conflictsituaties, waarin de intenties van de ander ambigu zijn (Feshbach, 1989; <geblindeerd voor anonieme review>). Zo konden we nagaan of de effecten van de gesprekken generaliseerden naar andere situaties. De verhaaltjes gingen over: 1) pijn gedaan worden; 2) een vernielde tekening; 3) niet mogen meedoen; en 4) afgepakt speelgoed; en waren gematcht op gender. Kinderen stelden zich voor dat deze vervelende dingen hen zelf overkwamen. De onderzoeker las de verhaaltjes hardop voor en wees daarbij op de bijbehorende tekeningen (Figuur 3). Na elk verhaal beantwoordden kinderen vragen over hun interpretaties, boosheid en agressie.

Figuur 3

Eén Verhaaltje uit de Verhaaltaak (Jongensversie)

Noot. De bijbehorende beschrijving is: “Stel je voor: Je zit aan tafel te tekenen. De tekening wordt heel mooi. Dan stoot de jongen naast je tegen jouw arm. Er staat een grote kras dwars door jouw tekening. Nu is jouw tekening mislukt.”

Vijandige interpretatiestijl. We maten vijandige interpretaties met twee vragen. De eerste vraag was: “Waarom deed de jongen/het meisje [gedrag met vervelende uitkomst]?” De onderzoeker codeerde de antwoorden direct in één van drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (17,1%; bijv. “Hij wilde niet dat mijn tekening mooi was); 2) *positieve interpretaties* (47,2%; bijv. “Ze zag het niet”); en 3) *onduidelijk* (47,2%; bijv. “Haar arm bewoog.”). De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,78$ voor alle onderzoekers). Als kinderen een onduidelijk antwoord gaven, stelde de onderzoeker een vervolgvraag met een vijandige en positieve antwoordoptie (bijv. “Wilde de jongen/het meisje jouw tekening verpesten, of had hij/zij niet zo goed opgelet?”). Dit gebeurde bij 53,5% van de antwoorden. De tweede vraag was: “Wilde de jongen/het meisje wél gemeen doen of niet gemeen doen?”, waarbij we de vraag volgorde systematisch varieerden tussen de verhaaltjes. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *gemeen* antwoorden als 1 te scoren, en hiervan het gemiddelde over de verhaaltjes te nemen ($\alpha = ,68$).

Boosheid. Vervolgens vroeg de onderzoeker kinderen: “Als dit echt gebeurd was, hoe zou jij je dan voelen?”. Als kinderen geen emotie noemden, vroeg de onderzoeker: “Voel jij je dan blij, of boos, of verdrietig, of bang?”. Vervolgens liet de onderzoeker een plaatje zien van drie vierkantjes van toenemende grootte, en vroeg: “En hoe [antwoord] zou jij je voelen? Een beetje, best wel, of héél?”. Kinderen konden antwoorden of een vierkantje aanwijzen. Scores voor boosheid waren 0 als kinderen deze emotie niet noemden, en 1, 2, of 3 voor de mate van boosheid. Ten slotte berekenden we het gemiddelde over de verhaaltjes ($\alpha = ,68$).

Agressie. De laatste vraag bij elk verhaaltje was: “Als dit écht gebeurd was, wat zou jij dan doen? (...) En wat nog meer?”. Kinderen werden aangemoedigd om twee reacties te noemen per verhaaltje. We codeerden deze reacties als *agressie* als kinderen aangaven de ander schade te willen doen (10,3%; bijv. “Terug stoten”, “Zijn tekening verscheuren”) De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,64$ voor alle onderzoekers); verschillen werden besproken en opgelost. We berekenden een totaalscore door *agressieve* reacties als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen over de verhaaltjes ($\alpha = ,80$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl en agressie (gedragstaak). Omdat interpretaties van verhaaltjes ver kunnen afliggen van de interpretaties door kinderen in het dagelijks leven, hebben we ook een gedragstaak ontworpen waarin een conflictsituatie werd nagebootst (Verhoef et al., 2019). De onderzoeker legde kinderen uit dat zij tien stickers zouden krijgen, die waren uitgekozen door het kind dat vóór hen aan het onderzoek deelnam. Kinderen kregen een envelop met stickers en een kleurige kartonnen kaart met tien vakjes om hun stickers op te plakken. Echter, wanneer zij begonnen te plakken, kwamen zij erachter dat

ze maar acht stickers hadden gekregen van het voorafgaande kind, zonder dat duidelijk was hoe dit kwam (de conflictsituatie). Hierop volgde de meting van interpretaties en agressie.

Vijandige interpretatiestijl. We gebruikten twee vragen om interpretaties te meten. Ten eerste vroeg de onderzoeker: “Waarom zou die jongen/dat meisje er te weinig stickers in gedaan hebben?” We codeerden de antwoorden als 1) *vijandige interpretaties* (6,3%); 2) *positieve interpretaties* (18,1%); en 3) *onduidelijk* (75,6%); waarbij de betrouwbaarheid goed was ($\kappa > ,71$ voor alle codeurs). Bij een onduidelijk antwoord, vroeg de onderzoeker: “Heeft hij/zij niet goed geteld of heeft hij/zij die stickers gewoon afgepakt?” (bij $n = 13$ kinderen is deze vervolgvraag niet gesteld, waardoor deze kinderen een missende score hadden voor deze variabele). Ten tweede vroeg de onderzoeker: “Denk je dat hij/zij onaardig wilde doen of niet?”. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *onaardig* antwoorden als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen van de twee vragen ($r = ,39, p < ,001$).

Agressie. Ten slotte creëerden we een mogelijkheid voor kinderen om agressief te reageren: kinderen mochten nu stickers uitkiezen voor het andere kind. Kinderen konden kiezen uit een doos met 40 stickers, waarvan de helft gescheurd was. De onderzoeker legde uit: “Kijk, dit zijn de stickers. Er zitten ook stickers bij die kapot zijn gegaan. Die zijn natuurlijk niet zo mooi meer, maar die mag je ook best kiezen.”. Als kinderen de stickers hadden uitgekozen, werd de conflictsituatie opgelost: de onderzoeker kwam erachter dat de twee stickers uit de envelop gevallen waren, gaf aan dat het dus helemaal niet aan het andere kind had gelegen, en gaf kinderen de kans om hun gekozen stickers nog aan te passen. De totaalscore voor agressie werd berekend als het percentage uitgedeelde kapotte stickers ($n = 2$ kinderen maakten de taak niet af en hadden missende scores voor deze variabele).

Analyses. We toetsten of onze experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken invloed had op de antwoorden van kinderen op de verhaaltaak. Hiervoor gebruikten we een multivariate ANOVA (MANOVA) in SPSS, met conditie (intentie/norm/controle) als tussenpersoons variabele en vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie als afhankelijke variabelen. Voor de gedragstaak gebruikten we ordinale regressie om het effect van conditie op vijandige interpretatiestijl te toetsen (een ordinale afhankelijke variabele) en ANOVA om het effect op agressie te toetsen (een continue afhankelijke variabele). We hebben missende waarden (1,0%) paarsgewijs verwijderd. We hebben uitbijters ($z > 3,29$ binnen condities; 1,0%) in de analyses gehouden, en rapporteren het wanneer de resultaten verschilden bij verwijdering. Aangezien de data scheef verdeeld waren hebben we naast parametrische analyses ook analyses gedaan waarbij we rekening hielden met de scheefheid (BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen, met 5000 samples). Beide analyses leiden tot dezelfde

conclusies wat betreft significantie van de resultaten. We rapporteren hier parametrische analyses omdat deze eenvoudiger te interpreteren zijn.

Resultaten

Gelijkheid van de condities. De condities verschilden niet in gender en leeftijd van ouders en kinderen, aantal broertjes en zusjes, etniciteit, opleidingsniveau, en hoe vaak ouders thuis sociale conflictsituaties bespreken (alle p 's $> ,05$). Ouders in de controleconditie lieten minder instemming zien met de instructies dan ouders in de intentie- en norm-conditie, $F(2, 157) = 6,59, p = ,002, \eta_p^2 = ,08$ (zie Tabel 4). We hebben daarom getoetst of onze bevindingen zouden veranderen wanneer we instemming als variabele meenamen als moderator of controle variabele. Dit was niet het geval.

Manipulatiecontrole. De manipulatie was geslaagd. Het aantal conditie-specifieke uitingen was hoger binnen de relevante conditie dan bij de andere condities, zowel voor intentie-uitingen, $F(2, 157) = 151,85, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, norm-uitingen, $F(2, 157) = 153,53, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, als voor controle-uitingen, $F(2, 157) = 122,22, p < ,001, \eta_p^2 = ,61$ (zie Tabel 4).

Gender- en leeftijdsverschillen. We vonden met ANOVA's dat jongens hoger scoorden dan meisjes op vijandige interpretatiestijl ($p = ,013, \eta_p^2 = ,04$), boosheid ($p = ,001, \eta_p^2 = ,07$), en agressie ($p = ,004, \eta_p^2 = ,05$) bij de verhaaltaak, maar niet bij de gedragstaak. Correlatie-analyses lieten zien dat jongere kinderen een vijandigere interpretatiestijl rapporteerden bij de verhaaltaak ($r = -,27, p < ,001$) en gedragstaak ($r = -,28, p < ,001$) en meer boosheid ($r = -,18, p = ,020$) bij de verhaaltaak. Er waren verder geen gender- en leeftijdsverschillen, en geen moderatie-effecten van gender of leeftijd in onze hoofdanalyses.

Hoofdanalyses verhaaltaak. De MANOVA liet een significant effect zien van conditie op de drie afhankelijke variabelen, $F(7, 312) = 2,29, p = ,036$. We gebruikten daarom ANOVA's om de verschillen tussen condities per variabele te toetsen.

Vijandige interpretatiestijl. Er was een significant effect van conditie op interpretatiestijl, $F(2, 157) = 5,63, p = ,004, \eta_p^2 = ,07$). We vonden, zoals verwacht, dat kinderen een minder vijandige interpretatiestijl hadden als hun ouders tijdens het gesprek vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$). Daarnaast vonden we dat kinderen van ouders die sociale normen benadrukten, ook een minder vijandige interpretatiestijl hadden (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$; zie Tabel 4).

Boosheid. De boosheid van kinderen verschilde niet significant tussen de condities, $F(2, 157) = 1,78, p = ,172, \eta_p^2 = ,02$.

Agressie op de verhaaltaak. Er was een significant effect van conditie op agressie, maar alleen als we de drie uitbijters op agressie verwijderden, $F(2, 154)$, $p = ,017$, $\eta_p^2 = ,05$ (anders was het effect niet significant: $p = ,120$). We vonden dat kinderen minder agressie rapporteerden wanneer hun ouders sociale normen benadrukten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,004$, $\eta_p^2 = ,08$), maar niet wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,110$, $\eta_p^2 = ,02$; zie Tabel 4).

Hoofdanalyses gedragstaak. We vonden in de gedragstaak geen effecten van conditie op de vijandige interpretatiestijl van kinderen, $\chi^2(2) = 0,21$, $p = ,787$, $R^2 < ,01$, of de agressie van kinderen, $F(2, 155) = 0,02$, $p = ,984$, $\eta_p^2 < ,01$.

Tabel 4

Bereik, Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) op de Nameting bij Kinderen, en Uitingen en Instemming van Ouders voor de Intentie- Conditie (n = 56), Norm-Conditie (n = 53), en Controleconditie (n = 51), en Correlaties tussen Alle Variabelen uit Studie 2

	Bereik	Intentie		Norm		Controle		Correlaties							
		M	(SD)	M	(SD)	M	(SD)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Verhaaltaak kind															
1. Vijandige interpretatie	0-1	0,31 ^a	(0,22)	0,31 ^a	(0,26)	0,45 ^b	(0,27)	-							
2. Boosheid	0-3	0,67	(0,75)	0,53	(0,66)	0,82	(0,89)	,36 ^{***}	-						
3. Agressie	0-1	0,10	(0,21)	0,06 ^a	(0,13)	0,14 ^b	(0,23)	,36 ^{***}	,28 ^{***}	-					
Gedragstaak kind															
4. Vijandige interpretatie	0-1	0,26	(0,37)	0,22	(0,36)	0,23	(0,36)	,41 ^{***}	,09	,39 ^{***}	-				
5. Agressie	0-1	0,28	(0,25)	0,28	(0,26)	0,28	(0,26)	,18 [*]	,24 ^{**}	,10	,21 [*]	-			
Metingen bij ouders															
6. Vijandige intentie-uitingen	0-12	4,11 ^a	(1,99)	0,48 ^b	(0,59)	0,37 ^b	(0,62)	-,10	,04	-,01	,07	,07	-		
7. Norm-uitingen	0-8	0,34 ^a	(0,88)	3,82 ^b	(1,80)	0,31 ^a	(0,44)	-,08	-,10	-,12	-,03	-,03	-,39 ^{***}	-	
8. Controle-uitingen	0-10	0,02 ^a	(0,14)	0,02 ^a	(0,08)	3,48 ^b	(2,31)	,21 ^{**}	,22 ^{**}	-,10	-,10	-,04	-,37 ^{***}	-,33 ^{***}	-
9. Instemming met instructies	2,5-6	5,45 ^a	(0,53)	5,45 ^a	(0,59)	5,02 ^b	(0,94)	,01	-,07	-,06	-,03	,05	,18 [*]	,12	-,30 ^{***}

Noot. Gemiddelden met een verschillend superscript (^{a, b}) zijn significant verschillend met $p < ,05$. * $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

Discussie

Uit Studie 2 blijkt dat ouders via gesprekken over sociale conflictsituaties invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Als ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hadden hun kinderen hierna bij andere sociale conflictsituaties een minder vijandige interpretatiestijl dan kinderen van wie de ouders slechts de prenten bespraken (controleconditie). De ouder-kindgesprekken leken echter geen invloed te hebben op boosheid. Ook rapporteerden kinderen alleen minder agressie in de groep waar ouders sociale normen benadrukten.

Algemene Discussie

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig interpreteren, ontwikkelen vaker agressieve gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Dit onderzoek laat als eerste zien dat ouder-kindgesprekken een manier zijn waarop ouders de interpretatiestijl van hun kinderen op jonge leeftijd kunnen beïnvloeden. We zagen bij ouders die spontaan geneigd waren om vijandige interpretaties te ontkrachten, dat de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen afnam na het gesprek (Studie 1). Ook wanneer we ouders instructies gaven om vijandige interpretaties te ontkrachten of sociale normen te benadrukken, zagen we bij hun kinderen een minder vijandige interpretatiestijl, ten opzichte van ouders die slechts de prenten bespraken (Studie 2). Hoewel dit korte-termijn effecten zijn, is het voorstelbaar dat dit soort effecten voortduren doordat ouder-kindgesprekken over sociale conflicten geregeld plaatsvinden in het dagelijks leven (Pettit et al., 1998). Op deze manier zouden ouders mogelijk een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de sociale ontwikkeling van hun kinderen.

Naast de verwachte invloed van ouder-kindgesprekken op de interpretatiestijl van kinderen, waren er ook onverwachte resultaten. In Studie 1 zagen we dat sommige ouders juist vijandige interpretaties benadrukten, maar dit voorspelde geen toename in de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat ouders die vaker vijandige interpretaties benadrukten, óók vaker sociale normen benadrukten. Uit Studie 2 bleek immers dat het benadrukken van sociale normen juist een positieve invloed heeft op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk heeft het benadrukken van sociale normen de potentiële negatieve invloed van vijandige interpretaties tenietgedaan. Dit duidt erop dat ouders een sterkere invloed zouden hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen wanneer zij een meer eenduidige boodschap hebben. Vervolgonderzoek zou dit moeten verifiëren.

We hadden contrasterende verwachtingen over het benadrukken van sociale normen: dit zou tot een afname van vijandige interpretaties kunnen leiden (omdat vijandig gedrag als

niet-normatief wordt bestempeld) of juist tot een toename (omdat het benadrukken van normen kan impliceren dat het opzettelijk was). De onderzoeksresultaten ondersteunen de eerste verwachting. Blijkbaar kunnen ouders sociale normen benadrukken, zonder dat hun kinderen vijandige intenties toeschrijven aan het leeftijdsgenootje dat de norm overschreed. We willen hierbij wel opmerken dat de ouders in ons onderzoek doorgaans een positieve toon en insteek hadden (“wat kan hij beter doen?”). Vervolgonderzoek zou kunnen kijken wat het effect is van ouders die sociale normen op een strenge of boze manier benadrukken. We weten namelijk al dat kinderen met sterke normen over straffen en wraak juist vaker agressie gebruiken als ze denken dat een ander kind een regel overtreedt (De Castro et al., 2012).

Een ander opvallend resultaat is dat kinderen in Studie 2 minder agressie rapporteerden als hun ouders sociale normen benadrukten, maar niet als hun ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controlegroep). Een verklaring hiervoor is dat ouders die normen benadrukten direct communiceerden over de onwenselijkheid van agressie (“je mag anderen geen pijn doen”). Dit soort directe boodschappen hebben mogelijk sneller effect op de agressie van kinderen dan de indirecte route via de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Dit zou natuurlijk anders kunnen liggen wanneer ouders hun kinderen aanzetten tot wraak, of om op een agressieve manier voor zichzelf op te komen (Barrett et al., 1996).

Tot slot viel op dat we geen enkel effect vonden op onze gedragstaak om vijandige interpretaties en agressie te meten. Een verklaring hiervoor kan zijn dat onze manipulatie te kort was om de interpretaties van kinderen te beïnvloeden in een meer realistische, emotionele situatie. Emoties kunnen de vijandige interpretaties van kinderen versterken, waardoor deze mogelijk minder veranderbaar zijn (De Castro et al., 2003). Een andere verklaring is dat onze manipulatie bestond uit het bespreken van een prentenboek. Mogelijk is de invloed van ouders groter wanneer zij situaties bespreken die kinderen zelf hebben meegemaakt (Song & Wang, 2013) of hun kinderen coachen tijdens echte interacties (Pettit et al., 1998).

Dit onderzoek heeft een aantal sterke kanten. Ten eerste was dit de eerste studie waarin ouder-kindgesprekken direct geobserveerd en gemanipuleerd zijn. Eerder onderzoek liet wel zien dat de interpretatiestijlen van ouders en kinderen gecorreleerd zijn, maar maakte niet duidelijk hoe ouders hun interpretatiestijl dan op hun kind zouden overdragen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012). Ten tweede weten we door de experimentele manipulatie in Studie 2 dat ouder-kindgesprekken een oorzakelijke invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Hierdoor bieden de resultaten handvatten voor preventie en interventiedoeleinden. Ten derde hebben we de invloed van

ouder-kindgesprekken onderzocht in de vroege kindertijd; een levensfase waarin vijandige interpretatiestijlen nog relatief flexibel zijn (Crick & Dodge, 1994). De resultaten bieden dus handvatten om de ontwikkeling van persistente vijandige interpretatiestijlen te voorkomen, en daarmee mogelijk ook van agressieve gedragsproblemen (Dodge & Pettit, 2003). Ten vierde biedt dit onderzoek concrete inzichten voor opvoeders (zie Kader 1).

Kader 1

Inzichten voor Opvoeders

Wij hebben onze onderzoeksresultaten gedeeld met ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers. Hier bespreken we 5 veelgestelde vragen over de resultaten.

6. *Waarom schrijven jullie steeds: vijandige interpretaties ontkrachten, en niet gewoon positieve interpretaties aanmoedigen?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties omvat meer dan alleen het aanmoedigen van positieve interpretaties. Het gaat ons om alle uitingen van ouders die ertoe kunnen leiden dat kinderen gaan twijfelen over hun vijandige interpretatie. Hier valt ook het stellen van vragen onder (“Weet je zeker dat hij het expres deed? Wat zou er nog meer aan de hand kunnen zijn?”). Sterker nog, de vragen-stellende methode zou wel eens effectiever kunnen zijn, omdat...
7. *Wat is het voordeel van vragen stellen?* Dit heeft als voordeel dat kinderen zelf met ideeën komen waarom de ander misschien geen vijandige intenties had, of het niet expres deed. Zelfbedachte verklaringen sluiten beter aan bij de belevingswereld van het kind, waardoor zij beter zullen beklijven. Als kinderen het moeilijk vinden zelf interpretaties te bedenken, is het mogelijk om wat opties voor te leggen, dan te vragen wat zij zelf denken, en hen de gekozen optie in hun eigen woorden te laten herhalen.
8. *Wat nu als een leeftijdsgenootje echt gemene bedoelingen had?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties is alleen zinvol als andermans bedoelingen onduidelijk zijn. Een voordeel van vragen stellen over intenties is dat je ruimte laat om soms terecht te concluderen dat een intentie vijandig was. Wanneer situaties echt expres of gemeen bedoeld zijn, is het natuurlijk terecht als een kind dit als vijandig interpreteert. Uit dit onderzoek blijkt dat het in zo’n geval zinvol is om op een constructieve manier sociale normen te benadrukken (“Ah dat is niet leuk! Dat mag niet hè? Wat zou je nu kunnen doen om dit op te lossen?”).
9. *Vanaf welke leeftijd is dit relevant?* Zodra kinderen leren spelen met andere kinderen, bouwen zij een intern werkmodel op over of anderen te vertrouwen zijn of niet. Dit

model is uiteraard deels gestoeld op daadwerkelijke ervaringen, maar worden ook gevormd door verwachtingen. Aangezien dit verwachtingspatroon zichzelf versterkt en onbewust onze interpretatie van toekomstige interacties kan kleuren, is het belangrijk juist al vanaf de peuterleeftijd stil te staan bij (onterechte) vijandige interpretaties.

10. *Het bespreken van vijandige interpretaties lijkt niet te helpen, hoe kan dat?* Soms is een vijandige interpretatiestijl gestoeld op daadwerkelijke negatieve ervaringen, zoals gepest worden, of veel conflicten met ouders. In dit geval is het begrijpelijk dat een kind op het kinderdagverblijf of op school buitensporige agressie vertoont. Hoe lastig ook, het is dan zaak deze vroege negatieve ervaringen in de context te voorkomen (denk aan effectieve opvoedinterventies of anti-pestmethodes, op www.jeugdinterventies.nl). Ook kan het goed zijn begrip te tonen als kinderen dit soort situaties vijandig interpreteren, en ze tegelijk te leren dat hun ervaring in één situatie (zeg, thuis) niet hoeft te generaliseren naar een andere situatie (zeg, school).

Dit onderzoek heeft ook een aantal beperkingen. Ten eerste onderzochten we alleen de kortetermijneffecten van ouder-kindgesprekken op een vijandige interpretatiestijl. Hoewel het aannemelijk is dat ouders via vele kortetermijngesprekken, ook op lange termijn de interpretatiestijl van hun kind zouden vormen, is er longitudinaal onderzoek nodig om dit vast te stellen. Ten tweede is het mogelijk dat kinderen sociale conflictsituaties minder vijandig interpreterden omdat hun ouders dat vroegen, maar niet omdat ze het echt vonden (*demand effect*). Hoewel dit in Studie 2 minder waarschijnlijk was omdat we andere verhaaltjes gebruikten voor de nameting dan in het prentenboek, zou ook hier langetermijnonderzoek uitkomst bieden. Ten derde kunnen we niet met zekerheid zeggen dat de uitleg van ouders in Studie 1 hun *eigen* interpretatiestijl weerspiegelde, of slechts wat zij hun kinderen wilden leren. Ten vierde bestond onze steekproef voornamelijk uit theoretisch opgeleide ouders zonder migratieachtergrond. Vervolgonderzoek is nodig om te toetsen of onze bevindingen generaliseren naar een bredere, meer diverse groep ouders en professionele opvoeders.

Samengevat laat dit onderzoek zien dat de manier waarop ouders sociale situaties met hun kinderen bespreken, invloed heeft op de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl. Ook laat het zien hoe ouders gestimuleerd kunnen worden om op een constructieve manier met hun kinderen in gesprek te gaan, zodat zij hun kinderen kunnen helpen om conflicten met leeftijdsgenootjes minder vijandig te interpreteren. Er lijkt veel te winnen met de simpele vraag: “Was het wel expres?”

Referentielijst

- Bandura, A. (1992). Social cognitive theory of social referencing. In S. Feinman (Ed.), *Social referencing and the social construction of reality in infancy* (pp. 175–208). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2462-9_8
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., Dadds, M. M., & Ryan, S. M. (1996). Family enhancement of cognitive style in anxious and aggressive children. *Journal of abnormal child psychology*, 24(2), 187-203. <https://doi.org/10.1007/BF01441484>
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.74>
- De Castro, B.O., Slot, N. W., Bosch, J. D., Koops, W., & Veerman, J. W. (2003). Negative feelings exacerbate hostile attributions of intent in highly aggressive boys. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1), 56-65. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3201_06
- De Castro, B. O., Verhulp, E. E., & Runions, K. (2012). Rage and revenge: Highly aggressive boys' explanations for their responses to ambiguous provocation. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(3), 331-350. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.680304>
- Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1990). Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250(4988), 1678-1684.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*, 74(2), 374-393. <http://doi.org/10.1111/1467-8624.7402004>
- Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental Psychology*, 39(2), 349–371. <http://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.349>
- Feshbach, L. E. (1989). Aggression-conduct problems, attention-deficits hyperactivity, play, and social cognition in four-year-old boys (Unpublished doctoral dissertation). University of Washington.
- Flannagan, D., & Hardee, S. D. (1994). Talk about preschoolers' interpersonal relationships: Patterns related to culture, SES, and gender of child. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(4), 523-537.
- Halligan, S. L., Cooper, P. J., Healy, S. J., & Murray, L. (2007). The attribution of hostile

- intent in mothers, fathers and their children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(4), 594-604. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9115-6>
- Healy, S. J., Murray, L., Cooper, P. J., Hughes, C., & Halligan, S. L. (2015). A longitudinal investigation of maternal influences on the development of child hostile attributions and aggression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 44(1), 80-92. <http://doi.org/10.1080/15374416.2013.850698>
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Mize, J., Brown, E. G., & Lindsey, E. (1994). Mother-child conversations about peers: Contributions to competence. *Family Relations*, 43(4), 425-432. <http://doi.org/10.2307/585374>
- MacBrayer, E. K., Milich, R., & Hundley, M. (2003). Attributional biases in aggressive children and their mothers. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(4), 698-708. <http://doi.org/10.1037/0021-843X.112.4.598>
- Mackinnon-Lewis, C., Lamb, M. E., Arbuckle, B., Baradaran, L. P., & Volling, B. L. (1992). The relationship between biased maternal and filial attributions and the aggressiveness of their interactions. *Development and Psychopathology*, 4(3), 403-415.
- McDowell, D. J., & Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: An empirical test of a tripartite model. *Developmental psychology*, 45(1), 224-253. <https://doi.org/10.1037/a0014305>
- Nelson, D. A., Mitchell, C., & Yang, C. (2008). Intent attributions and aggression: A study of children and their parents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(6), 793-806. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9211-7>
- Pettit, G. S., Brown, E. G., Mize, J., & Lindsey, E. (1998). Mothers' and fathers' socializing behaviors in three contexts: Links with children's peer competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44(2), 173-193.
- Song, Q., & Wang, Q. (2013). Mother-child reminiscing about peer experiences and children's peer-related self-views and social competence. *Social Development*, 22(2), 280-299. <https://doi.org/10.1111/sode.12013>
- Verhoef, R. E. J., Alsem, S. C., Verhulp, E. E., & De Castro, B. O. (2019). Hostile intent attribution and aggressive behavior in children revisited: A meta-analysis. *Child development*, 90(5), 525-547. <https://doi.org/10.1111/cdev.13255>
- Werner, N. E. (2012). Do hostile attribution biases in children and parents predict relationally aggressive behavior? *The Journal of Genetic Psychology*, 173(3), 221-245. <http://doi.org/10.1080/00221325.2011.600357>

Werner, N. E., Eaton, A. D., Lyle, K., Tseng, H., & Holst, B. (2014). Maternal social coaching quality interrupts the development of relational aggression during early childhood. *Social Development, 23*(3), 470-486. <http://doi.org/10.1111/sode.12048>

Zelli, A., Dodge, K. A., Lochman, J. E., & Laird, R. D.; Conduct Problems Prevention Research Group. (1999). The distinction between beliefs legitimizing aggression and deviant processing of social cues: Testing measurement validity and the hypothesis that biased processing mediates the effects of beliefs on aggression. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*(1), 150–166. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.150>

Tweede reactie reviewer 1 - 17-12-2021

Reviewer 1

Advies: accepteren met paar laatste kleine wijzingen = kleine revisie

Allereerst wil ik de auteurs bedanken voor de aanpassingen en de uitgebreide reactie op mijn suggesties. De meeste punten zijn wat mij betreft goed verwerkt en ik vind het een mooi paper dat denk ik ook interessant is voor een breder publiek. Hieronder een aantal punten waarvan ik het belangrijk vind dat ze nog worden doorgevoerd.

1.1. Goed dat de term ‘veranderingen’ is gewijzigd. Ik kan me opzich wel vinden in de keuze van de auteurs om het woord ‘invloed’ te laten staan omdat het design in principe inderdaad geschikt is om causale uitspraken mee te doen, maar door het ontbreken van een voormeting zijn er wel meer niet te controleren aannames waaraan wel voldaan moet zijn om causale uitspraken te kunnen doen. Je weet namelijk toch nooit helemaal zeker of een randomisatie helemaal gelukt is op alle relevante kenmerken (vandaar ook de randomisatie checks). Ik zou daarom wel een limitatie toevoegen, namelijk dat doordat de voormeting ontbreekt niet met zekerheid worden gezegd dat er bij aanvang geen verschillen in interpretatiestijl waren tussen de groepen.

1.7. De verduidelijking staat nu deels alleen in de brief, maar ik zou ook in het manuscript opnemen dat:

- correlaties boven $\rho = ,70$ als betrouwbaar werden gezien.
- tijdens de tussentijdse trainingssessies werden de codes naast elkaar gelegd, en werden verschillen besproken met de eerste auteur, waarna consensus werd bereikt over de definitieve code.

En is dat betrouwbaarheids criterium bepaald op basis van andere studies (referentie)?

1.11. (zie ook 2.7) De Helsinki verklaring staat nu nergens in de tekst. De auteurs geven aan dat ze vanwege de instructie vanuit het journal om het manuscript te anonimiseren, niet in het manuscript zelf maar op de titelpagina hebben aangegeven dat het onderzoek is uitgevoerd in lijn met de Helsinki verklaring en ook dat de procedure in dit geval niet beoordeeld is door een ethische commissie en waarom dit niet het geval is. (Bij 2.7 geven de auteurs aan dat dit bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht standaard procedure was voor niet-invasief onderzoek toen deze studies werden uitgevoerd (2015-2016).) Zoals in de auteursinstructie staat (zie cursieve tekst hieronder) moet deze informatie wel worden

opgenomen in het manuscript zelf. Anonimisering kan dan plaatsvinden door de naam van de ethische commissie te vervangen door [GEMASKEERD VOOR REVIEW].

1

Onderzoek met menselijke proefpersonen, menselijk materiaal, of menselijke data, moet uitgevoerd zijn in lijn met de Helsinki verklaring en moet zijn goedgekeurd door een ethische commissie. Een verklaring waarin dit is beschreven, inclusief de naam van de ethische commissie en het referentienummer waar van toepassing, moeten in alle manuscripten waarin dit soort onderzoek beschreven wordt opgenomen zijn. Als een studie vrijgesteld is van een ethische goedkeuring, moet dit aangegeven worden in het manuscript (inclusief de naam van de commissie die de vrijstelling heeft verleend).

1.12. Ik begrijp natuurlijk dat de auteurs het manuscript toegankelijk willen houden voor een breed publiek en daarom niet te veel resultaten willen rapporteren, maar ik vind het samenvoegen van twee variabelen enkel en alleen omdat ze dezelfde bevindingen opleveren in een analyse geen goede reden en voor mij werkte dit zelfs verwarrend. Interpreteer ik de opmerking over ‘dezelfde bevindingen’ trouwens goed als ik ervan uitga dat de analyses eerst gedaan zijn met beide variabelen apart en dat toen opgemerkt werd dat de resultaten hetzelfde waren besloten is de variabelen samen te voegen, of zit hier al het probleem? Als de samenvoeging meer inhoudelijk onderbouwd zou zijn dan had ik me er zeker wel wat bij kunnen voorstellen. Als de correlatie tussen de variabelen heel hoog is begrijp ik het nut van samenvoegen ook nog. Daarom vroeg ik eerder ook of er geen andere reden was. Maar als ik de auteurs goed begrijp is de enige reden voor samenvoeging dat de resultaten van de afzonderlijke analyses hetzelfde zijn en dan begrijp ik de samenvoeging eerlijk gezegd gewoon niet. Als ik de auteurs verkeerd heb begrepen en de samenvoeging is toch deels gebaseerd op inhoudelijke ideeën dat beide variabelen (vrijwel) hetzelfde meten en/of op een hele hoge correlatie tussen beide variabelen dan zou ik dat toevoegen en de correlatie tussen beide variabelen rapporteren en anders zou ik of de resultaten van beide variabelen rapporteren of van één van beide en aangeven dat voor de andere variabele de uitkomsten identiek waren en daar dan verder geen verdere details van geven.

1.16. Heel mooi dat syntax, codeerschema's en data beschikbaar zijn via het Open Science Framework. Kunnen de auteurs hierover een verklaring opnemen in het manuscript, inclusief de (tijdens het review proces nog gemaskeerde) link naar de OSF pagina?

Formulering/typo

- Er staat: “Hoewel het aannemelijk is dat ouders via vele kortetermijngesprekken, ook op lange termijn de interpretatiestijl van hun kind zouden vormen,”

Bedoelen de auteurs hier wel *kortetermijngesprekken* of moet dit zijn *kortetermijneffecten*?

(ik weet niet goed wat een kortetermijngesprek is; een kort gesprek?)

- In kader 1 staat 'hunn ervaring'

Tweede reactie reviewer 2 - 17-12-2021

Advies: accepteren

Dank voor uw zorgvuldige reactie in antwoord op de vragen van beide reviewers. Mijn vragen zijn afdoende beantwoord en m.i. kan het artikel in de huidige vorm gepubliceerd worden, met een paar hele kleine wijzigingen/aanwijzingen:

1. Bij nader inzien is de toelichtende zin in de bijsluiter niet zo informatief. Deze kan m.i. weer weg. De bijsluiter wordt geplaatst op de website onder de NL en ENG samenvatting.
2. De Engelse samenvatting wordt niet in de pdf van het nederlandse artikel opgenomen en is alleen op de website zichtbaar. Wilt u deze daarom in een apart document aanleveren?
3. Mijn voorstel is om Kader I als aanvullende informatie op te nemen en uit de tekst van het artikel te verwijderen. Dit omdat de gesprekken waar deze vragen uit voortkomen geen onderdeel zijn geweest van het onderzoek. In de tekst kan naar de aanvullende informatie verwezen worden. Graag het kader als aparte tekst aanleveren.
4. In uw antwoord op de vragen van de reviewers is veel uitleg te vinden over het onderzoek. Jeugd in Ontwikkeling hanteert een open review proces. Ik aarzel of de uitleg in de antwoorden aan de reviewers voldoende makkelijk vindbaar is voor lezers met vragen. Ik ben het eens met uw zienswijze dat het artikel leesbaar moet blijven voor een breed publiek. Is het mogelijk – zoals u zelf ook aangeeft – om in een apart document toelichting over de opzet te geven die dan bij aanvullende materialen vindbaar is?

Mail aan auteur na tweede versie en reviews – 17-12-2021

Met plezier laten we je weten dat we het artikel ‘was het wel express’ graag na een kleine revisie accepteren.

In de bijlage zijn de opmerkingen van de twee reviewers na.v. de revisie te vinden.

Beide reviewers vragen om enkele kleine aanpassingen: deze graag verwerken.

Reviewer 1 wijst ook op het belang van het vermelden van de aanmelding bij de etische commissie onderzoek. Dat was in jullie geval niet mogelijk en wordt helder beschreven in het antwoord aan de reviewers.

Vanwege alle vragen rond de methode – waaronder deze – die in de brief goed uitgelegd worden, verzoeken we je om i.d.d. – zoals je zelf voorstelt – een apart document te maken waarin alle aanvullende informatie over de methode van beide onderzoeken te vinden is. Dit staat nu al grotendeels in de brief, maar dan in een wat andere vorm (vraag en antwoord). Dit document wordt dan als bijlage opgenomen bij publicatie. In de tekst kan naar deze extra uitleg verwezen worden.

Graag als aparte bestanden aanleveren:

- Engelse samenvatting (deze komt alleen op de website en niet in het artikel zelf)
- De bijsluiter (idem)
- Het kader achterin het artikel: dit nemen we op als bijlage (zie reviewer 2)

We sturen de tweede revisie met bijlagen dan nogmaals naar beide reviewers.

We horen graag of het mogelijk is om half januari een aangepaste versie te sturen.

Reactiebrief van auteur bij derde versie - 24-12-2021

Amsterdam, 24 december 2021

Geachte redactie van *Jeugd in Ontwikkeling*,

We waarderen de mogelijkheid tot revisie en publicatie van ons artikel getiteld: “Was het wel expres? De invloed van ouder-kindgesprekken over sociale conflictsituaties op vijandige interpretaties door jonge kinderen”. We willen de reviewers bedanken voor hun tweede ronde feedback. In deze brief geven wij aan wat we hebben gedaan om de punten van de reviewers te adresseren. We geven aan welke veranderingen we hebben gemaakt in het manuscript, en verwijzen hierbij naar de paginanummers in de versie van het manuscript met *track changes*.

Hiernaast hebben we—zoals voorgesteld door de redactie en reviewer 2—een bijlage gemaakt met aanvullende informatie over de methode die in onze eerdere reactiebrief stond. Ook hebben we aparte bijlagen gemaakt van de Engelse samenvatting, bijsluiter, en het kader “Adviezen voor opvoeders”. Indien er nog aanpassingen gewenst zijn, horen wij het graag.

Reviewer 1

1.1. Goed dat de term ‘veranderingen’ is gewijzigd. Ik kan me opzich wel vinden in de keuze van de auteurs om het woord ‘invloed’ te laten staan omdat het design in principe inderdaad geschikt is om causale uitspraken mee te doen, maar door het ontbreken van een voormeting zijn er wel meer niet te controleren aannames waaraan wel voldaan moet zijn om causale uitspraken te kunnen doen. Je weet namelijk toch nooit helemaal zeker of een randomisatie helemaal gelukt is op alle relevante kenmerken (vandaar ook de randomisatie checks). Ik zou daarom wel een limitatie toevoegen, namelijk dat doordat de voormeting ontbreekt niet met zekerheid worden gezegd dat er bij aanvang geen verschillen in interpretatiestijl waren tussen de groepen.

Antw.: We hebben deze limitatie toegevoegd aan de Algemene Discussie (p.18).

1.7. De verduidelijking staat nu deels alleen in de brief, maar ik zou ook in het manuscript opnemen dat:

- correlaties boven $\rho = ,70$ als betrouwbaar werden gezien.
- tijdens de tussentijdse trainingssessies werden de codes naast elkaar gelegd, en werden verschillen besproken met de eerste auteur, waarna consensus werd bereikt over de definitieve code.

En is dat betrouwbaarheids criterium bepaald op basis van andere studies (referentie)?

Antw.: We hebben deze informatie opgenomen in het manuscript (p.6). Het criterium van $\geq ,70$ wordt inderdaad veel gehanteerd in onderzoek; we hebben als referentie een review van betrouwbaarheids criteria toegevoegd aan het manuscript (Kottner et al., 2011).

1.11. (zie ook 2.7) De Helsinki verklaring staat nu nergens in de tekst. De auteurs geven aan dat ze vanwege de instructie vanuit het journal om het manuscript te anonimiseren, niet in het manuscript zelf maar op de titelpagina hebben aangegeven dat het onderzoek is uitgevoerd in lijn met de Helsinki verklaring en ook dat de procedure in dit geval niet beoordeeld is door een ethische commissie en waarom dit niet het geval is. (Bij 2.7 geven de auteurs aan dat dit bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht standaard procedure was voor niet-invasief onderzoek toen deze studies werden uitgevoerd (2015-2016).) Zoals in de auteursinstructie staat (zie cursieve tekst hieronder) moet deze informatie wel worden opgenomen in het manuscript zelf. Anonimisering kan dan plaatsvinden door de naam van de ethische commissie te vervangen door [GEMASKEERD VOOR REVIEW].

Onderzoek met menselijke proefpersonen, menselijk materiaal, of menselijke data, moet uitgevoerd zijn in lijn met de Helsinki verklaring en moet zijn goedgekeurd door een ethische

commissie. Een verklaring waarin dit is beschreven, inclusief de naam van de ethische commissie en het referentienummer waar van toepassing, moeten in alle manuscripten waarin dit soort onderzoek beschreven wordt opgenomen zijn. Als een studie vrijgesteld is van een ethische goedkeuring, moet dit aangegeven worden in het manuscript (inclusief de naam van de commissie die de vrijstelling heeft verleend).

Antw.: We hebben de suggestie van de redactie gevolgd, en hebben deze informatie opgenomen in een bijlage met aanvullende informatie over de methode, waarin we tevens alle andere beschrijvingen over de methode uit onze reactiebrieven opnamen.

1.12. Ik begrijp natuurlijk dat de auteurs het manuscript toegankelijk willen houden voor een breed publiek en daarom niet te veel resultaten willen rapporteren, maar ik vind het samenvoegen van twee variabelen enkel en alleen omdat ze dezelfde bevindingen opleveren in een analyse geen goede reden en voor mij werkte dit zelfs verwarrend. Interpreteer ik de opmerking over ‘dezelfde bevindingen’ trouwens goed als ik ervan uitga dat de analyses eerst gedaan zijn met beide variabelen apart en dat toen opgemerkt werd dat de resultaten hetzelfde waren besloten is de variabelen samen te voegen, of zit hier al het probleem? Als de samenvoeging meer inhoudelijk onderbouwd zou zijn dan had ik me er zeker wel wat bij kunnen voorstellen. Als de correlatie tussen de variabelen heel hoog is begrijp ik het nut van samenvoegen ook nog. Daarom vroeg ik eerder ook of er geen andere reden was. Maar als ik de auteurs goed begrijp is de enige reden voor samenvoeging dat de resultaten van de afzonderlijke analyses hetzelfde zijn en dan begrijp ik de samenvoeging eerlijk gezegd gewoon niet. Als ik de auteurs verkeerd heb begrepen en de samenvoeging is toch deels gebaseerd op inhoudelijke ideeën dat beide variabelen (vrijwel) hetzelfde meten en/of op een hele hoge correlatie tussen beide variabelen dan zou ik dat toevoegen en de correlatie tussen beide variabelen rapporteren en anders zou ik of de resultaten van beide variabelen rapporteren of van één van beide en aangeven dat voor de andere variabele de uitkomsten identiek waren en daar dan verder geen verdere details van geven.

Antw.: De reden voor samenvoeging is in eerste instantie inhoudelijk: Het benadrukken van normoverschrijding en het benadrukken van sociale normen hebben hetzelfde doel: de ouder wil sociale normen uitleggen aan het kind. Dit in tegenstelling tot de andere twee coderingen: het benadrukken van vijandige interpretaties en het ontkrachten van vijandige interpretaties. Deze hebben juist een tegengesteld doel. Het klopt inderdaad dat de resultaten voor de normvariabelen apart tot dezelfde conclusies leidden betreft significantie. We hebben deze argumentatie nu verduidelijkt in het manuscript (p.6).

1.16. Heel mooi dat syntax, codeerschema's en data beschikbaar zijn via het Open Science Framework. Kunnen de auteurs hierover een verklaring opnemen in het manuscript, inclusief de (tijdens het review proces nog gemaskeerde) link naar de OSF pagina?

Antw.: Wij hebben deze verklaring met referentie naar de dataset opgenomen in het manuscript, nu nog in geblindeerde variant (p.5).

1.17. Formulering/typo

- Er staat: "Hoewel het aannemelijk is dat ouders via vele kortetermijngesprekken, ook op lange termijn de interpretatiestijl van hun kind zouden vormen,"

Bedoelen de auteurs hier wel kortetermijngesprekken of moet dit zijn kortetermijneffecten? (ik weet niet goed wat een kortetermijngesprek is; een kort gesprek?)

- In kader 1 staat 'hunn ervaring'

Antw. Bedankt hiervoor! We bedoelden "veel van dit soort kortere gesprekken" en hebben dit nu verduidelijkt in het manuscript (p.20). We hebben de typefout hersteld (zie bijlage "Adviezen voor opvoeders").

Reviewer 2

Dank voor uw zorgvuldige reactie in antwoord op de vragen van beide reviewers.

Mijn vragen zijn afdoende beantwoord en m.i. kan het artikel in de huidige vorm gepubliceerd worden, met een paar hele kleine wijzigingen/aanwijzingen:

2.1. Bij nader inzien is de toelichtende zin in de bijsluiters niet zo informatief. Deze kan m.i. weer weg. De bijsluiters wordt geplaatst op de website onder de NL en ENG samenvatting.

Antw.: We hebben deze zin weggehaald.

2.2. De Engelse samenvatting wordt niet in de pdf van het nederlandse artikel opgenomen en is alleen op de website zichtbaar. Wilt u deze daarom in een apart document aanleveren?

Antw.: We hebben de Engelse samenvatting als aparte bijlage opgenomen.

2.3. Mijn voorstel is om Kader I als aanvullende informatie op te nemen en uit de tekst van het artikel te verwijderen. Dit omdat de gesprekken waar deze vragen uit voortkomen geen onderdeel zijn geweest van het onderzoek. In de tekst kan naar de aanvullende informatie verwezen worden. Graag het kader als aparte tekst aanleveren.

Antw.: We hebben het Kader als aparte bijlage opgenomen.

2.4. In uw antwoord op de vragen van de reviewers is veel uitleg te vinden over het onderzoek. Jeugd in Ontwikkeling hanteert een open review proces. Ik aarzel of de uitleg in de antwoorden aan de reviewers voldoende makkelijk vindbaar is voor lezers met vragen. Ik ben het eens met uw zienswijze dat het artikel leesbaar moet blijven voor een breed publiek.

Is het mogelijk – zoals u zelf ook aangeeft – om in een apart document toelichting over de opzet te geven die dan bij aanvullende materialen vindbaar is?

Antw.: We hebben een extra bijlage geschreven waarin de methodische informatie te vinden is die wij in onze vorige reactiebrief beschreven.

Derde versie van manuscript - 24-12-2021

**Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken over Sociale
Conflictsituaties op Vijandige Interpretaties door Jonge Kinderen**

Samenvatting

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig te interpreteren, hebben een grotere kans om agressieve gedragsproblemen te ontwikkelen. Het is dus belangrijk de vroege ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl beter te begrijpen. Wij onderzochten of de gesprekken die ouders met hun kinderen voeren over het gedrag van leeftijdsgenootjes, hierop van invloed is. Studie 1 ($N = 109$, leeftijd 4-7) was een observatiestudie waarin ouders met kinderen in gesprek gingen over een prentenboek met sociale conflictsituaties. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders in een gesprek vijandige interpretaties nadrukkelijker ontkrachten, hun kinderen hierna een minder vijandige interpretatiestijl hadden. Studie 2 ($N = 160$, leeftijd 4-6) was een experimentele studie waarin ouders instructies kregen om het prentenboek te bespreken op één van drie manieren: het ontkrachten van vijandige interpretaties, het benadrukken van sociale normen, of het beschrijven van de prenten (controleconditie). Uit deze studie bleek dat kinderen van wie de ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, op de nameting een minder vijandige interpretatiestijl hadden dan kinderen uit de controleconditie. Samenvattend suggereren deze resultaten dat ouders hun kinderen via gesprekken kunnen helpen om met een minder vijandige blik naar leeftijdsgenoten te kijken.

Trefwoorden: Vijandige interpretatiestijl, ouder-kindgesprekken, model-leren, sociale ontwikkeling, agressie

Was Het Wel Expres? De Invloed van Ouder-Kindgesprekken over Sociale Conflictsituaties op Vijandige Interpretaties door Jonge Kinderen

Jonge kinderen moeten nog leren hoe zij met leeftijdsgenootjes omgaan, en dat is niet altijd makkelijk. Ze mogen bijvoorbeeld een keer niet meespelen, willen graag een stuk speelgoed hebben dat iemand anders al heeft, of worden hard geduwd tijdens tikkertje. Hoe kinderen reageren op dit soort situaties hangt af van hoe zij de intenties van hun leeftijdsgenootjes interpreteren (Crick & Dodge, 1994). Een duw die als per ongeluk geïnterpreteerd wordt, zal een andere reactie teweegbrengen dan een duw die als expres geïnterpreteerd wordt. Het leren interpreteren van de intenties van anderen is dan ook een belangrijk aspect van de vroege sociale ontwikkeling (Dodge & Pettit, 2003).

Uit onderzoek blijkt dat sommige jonge kinderen de neiging hebben om de intenties van anderen als vijandig te zien: een vijandige interpretatiestijl (Verhoef et al., 2019). Deze vijandige interpretatiestijl vergroot de kans op de ontwikkeling van gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Juist wanneer kinderen op jonge leeftijd al vaak andermans gedrag als vijandig interpreteren, kan dit leiden tot meer boosheid en agressie naar leeftijdsgenoten, waardoor die leeftijdsgenoten weer negatief zullen reageren, en zo de vijandige interpretatiestijl bevestigen (Crick & Dodge, 1994). Om dit zelfversterkende effect van een vijandige interpretatiestijl te voorkomen, is het belangrijk om te begrijpen hoe deze op jonge leeftijd ontstaat en voorkomen of verholpen kan worden.

Ouders zouden een belangrijke invloed kunnen hebben op hoe jonge kinderen de intenties van anderen leren interpreteren. Zij begeleiden hun kind bij hun eerste sociale contacten, en praten met hun kind om te begrijpen wat er op school of het kinderdagverblijf gebeurt (Flannagan & Hardee, 1994). Uit onderzoek blijkt dat ouders op deze manier kunnen bijdragen aan de sociale competentie van hun kind (Laird et al., 1994; McDowell & Parke, 2009). Ook hebben ouders zelf een interpretatiestijl, waarvan bekend is dat deze gecorreleerd is aan de interpretatiestijl van hun kinderen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012), hoewel sommige studies dit verband niet vonden (Halligan et al., 2007; Mackinnon-Lewis et al., 1992). Of ouders hun interpretatiestijl echter via hun communicatie *overdragen* op hun kinderen, is nog niet bekend. Het is immers ook mogelijk dat ouders en kinderen allebei geneigd zijn tot vijandige interpretaties om een andere reden. Bijvoorbeeld doordat zij een overeenkomstig karakter hebben, of vergelijkbare leefomstandigheden. Als ouder-kindgesprekken inderdaad een overdrachtsmechanisme zijn, zou dit een praktische ingang bieden om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl al bij jonge kinderen te voorkomen. Dit onderzoek richt zich daarom op ouder-

kindgesprekken over leeftijdgenootjes, en kijkt daarbij naar twee soorten ouderlijke communicatie: 1) het interpreteren van andermans intenties en 2) het bespreken van sociale normen.

Wat betreft het interpreteren van intenties is het aannemelijk dat de interpretaties van ouders invloed hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen. Kinderen maken geregeld sociale conflictsituaties mee, en hierbij is het vaak onduidelijk wat de intenties van de ander waren (deed dat kindje het nou expres of per ongeluk?). De uitleg van ouders kan dan houvast bieden (Bandura, 1992). Als een kind bijvoorbeeld niet kan meespelen en huilend naar de ouders rent, dan kunnen de ouders aangeven dat het spelletje vast al begonnen was (een positieve interpretatie) of dat die kinderen gemeen zijn (een vijandige interpretatie). Op deze wijze zouden ouders via dagelijkse interacties hun eigen interpretatiestijl kunnen overdragen op hun kinderen.

Wat betreft het bespreken van sociale normen blijkt uit onderzoek dat veel ouders sociale normen benoemen naar hun kinderen (bijvoorbeeld dat je anderen geen pijn mag doen, of dat je hoort te delen; Werner et al., 2014). Wij wilden weten wat het effect hiervan is op de interpretatiestijl van kinderen. We hadden hierbij twee tegengestelde hypothesen. Enerzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen vijandige interpretaties vermindert, omdat kinderen leren dat vijandig gedrag niet normatief is, en zij daarom eerder zullen denken dat leeftijdgenootjes dus geen vijandige intenties hadden (Zelli et al., 1999). Anderzijds is het mogelijk dat het benadrukken van normen juist vijandige interpretaties versterkt, omdat het benadrukken dat iets wat een ander kind doet 'niet mag' kan impliceren dat het blijkbaar opzettelijk was. Hierdoor zouden kinderen juist boos of agressief kunnen reageren.

Ons onderzoek bestaat uit twee studies naar de invloed van ouder-kindgesprekken op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen. Studie 1 was een observatiestudie waarin we ouders vroegen om een prentenboek met sociale conflictsituaties met hun kind te bespreken. Door deze gesprekken te coderen konden we zien of de uitleg van ouders invloed had op de interpretatiestijl van kinderen, die we voor en na het gesprek hebben gemeten. Studie 2 was een experimentele studie waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één van drie manieren te bespreken:

- 7) het ontkrachten van vijandige interpretaties;
- 8) het benadrukken van sociale normen; of
- 9) het beschrijven van de prenten (controleconditie).

Met deze twee studies konden we vaststellen of de spontane uitleg van ouders invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen (Studie 1), en of het veranderen van deze uitleg kan leiden tot een minder vijandige interpretatiestijl bij jonge kinderen (Studie 2). De syntax, codeerschema's, materialen en data voor deze studies zijn vrij beschikbaar via het Open Science Framework (<<referentie geblindeerd>>). Meer gedetailleerde informatie over de methode van beide studies is te vinden in de Bijlage Methode.

Studie 1

Methode

Deelnemers. De deelnemers aan Studie 1 waren 109 kinderen van 4 tot 7 jaar oud (47,7% meisjes; $M_{\text{leeftijd}} = 5,31$; $SD = 0,77$) en één van hun ouders (83,5% moeders; $M_{\text{leeftijd}} = 37,55$; $SD = 4,49$). We hebben ouders geworven via schoolpleinen door te vragen of zij wilden deelnemen aan een studie over prentenboeken. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (92,5% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (56,1% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (99,1%). Het onderzoek vond plaats in maart, april en mei 2015.

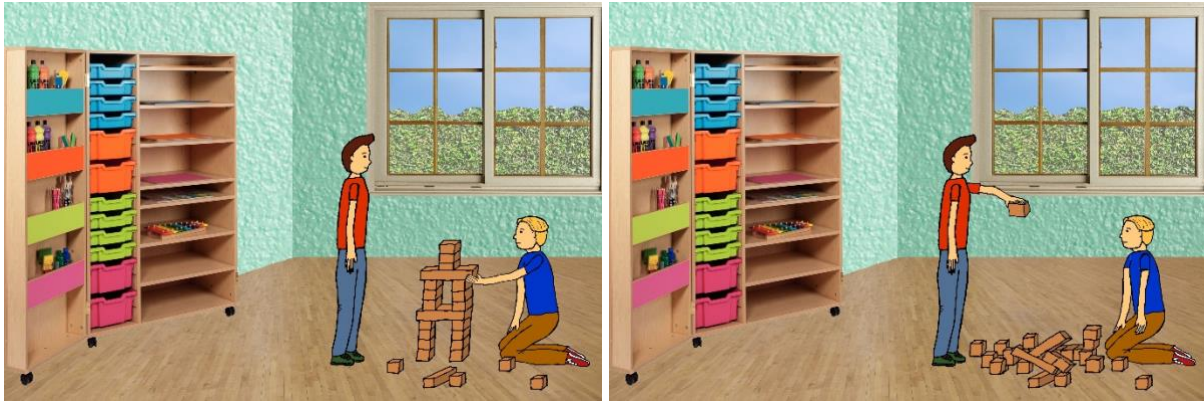
Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van vier getrainde onderzoekers (masterstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrok de ouder naar een andere ruimte, waarna bij het kind de voormeting van vijandige interpretatiestijl plaatsvond. Hierna kwam de ouder terug om het prentenboek te bespreken. Hiervan werden video opnames gemaakt; de onderzoeker verliet hierbij de kamer. Ten slotte vertrok de ouder weer en vond de nameting met het kind plaats. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het doel van de studie.

Observatie van ouder-kindgesprekken. Voor dit onderzoek hebben wij zelf een prentenboek ontwikkeld, met daarin vier korte verhalen van sociale conflictsituaties tussen leeftijdsgenootjes, zonder tekst (Figuur 1). Elk verhaal bestond uit twee gekleurde prenten van A3 formaat, waarbij de eerste prent steeds de situatie verbeeldde (bijv. samen een toren bouwen) en de tweede de conflictsituatie (bijv. één van de kinderen laat de toren omvallen). Hierbij waren de gezichtsuitdrukkingen steeds neutraal, zodat de intenties ambigu bleven. De vier verhalen gingen over: 1) iemand pijn doen; 2) geen snoep delen; 3) toren laten omvallen; en 4) niet laten meespelen. Er waren een jongens- en meisjesversie van het boek, waarbij de twee hoofdfiguren steeds hetzelfde gender hadden als het deelnemende kind. Ouders werden

gevraagd dit prentenboek met hun kinderen te bespreken zoals zij dat normaal gesproken zouden doen. De onderzoeker benadrukte dat elk verhaal weer over andere kinderen ging.

Figuur 1

Eén Verhaal uit het Prentenboek (Jongensversie); Twee Platen op Aparte Bladzijden

De opgenomen videobeelden werden achteraf gecodeerd door twee getrainde masterstudenten (andere dan de onderzoekers). Nadat zij 20% van de beelden als training dubbel hadden gecodeerd, codeerden zij de overige beelden apart, waarbij er drie tussentijdse trainingssessies waren om afwijkingen te voorkomen. Tijdens deze sessies werden de codes naast elkaar gelegd en de verschillen besproken met de eerste auteur, waarna er consensus werd bereikt over de definitieve code. We codeerden per verhaal vier soorten uitleg door ouders: 1) het benadrukken van vijandige interpretaties; 2) het ontcrachten van vijandige interpretaties; 3) het benadrukken van sociale normen; en 4) het benadrukken van normoverschrijding (Tabel 1). Per soort uitleg werd een score gegeven voor de mate waarin ouders dit tijdens het verhaal benadrukten, op een schaal van 0 (*niet benoemd*) tot 5 (*herhaaldelijk benoemd, met sterke nadruk door stemvolume of emotie*). De betrouwbaarheid werd berekend voor de overige 80% van de beelden, en bleek goed ($\rho \geq ,70$; Kottner et al., 2011): deze lag tussen $\rho = ,83$ en $,85$ voor de vier soorten uitleg. In sommige gevallen zagen ouders het conflict niet (bijv. ze zagen niet dat één kind werd overgeslagen bij snoep uitdelen). Voor verhalen waar dit gebeurde, gaven we een missende score. Ouders die voor meer dan één verhaal een missende score hadden, werden niet meegenomen in de analyses ($n = 5$). Ten slotte berekenden we totaalscores door het gemiddelde voor iedere variabele te nemen over de vier verhalen. We maakten één gemiddelde variabele voor het benadrukken van sociale normen, omdat deze twee soorten uitleg inhoudelijk hetzelfde doel hebben en de bevindingen qua significante hetzelfde waren voor de twee soorten uitleg apart. De interne

consistentie was voldoende, met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,15$ voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $r = ,21$ voor het ontkrachten van vijandige interpretaties, en $r = ,33$ voor het benadrukken van sociale normen.

Tabel 1

Codering van Uitleg door Ouders Tijdens het Bespreken van het Prentenboek

Code	Definitie	Voorbeelden
Benadrukken van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het kind gemeen wilde doen	<ul style="list-style-type: none"> • O, dat is gemeen. Is [naam] jaloers? • Dat is toch niet lief! • Het zijn wel allemaal boze kindjes in dit boek.
Ontkrachten van vijandige interpretaties	Als ouders aangeven dat het niet gemeen hoefde te zijn; door de gebeurtenis positief te interpreteren of door vijandige interpretaties in twijfel te trekken	<ul style="list-style-type: none"> • Het was vast per ongeluk. • Hij wilde graag helpen, maar dat ging niet helemaal goed. • “O, sorry” zegt het meisje. • Wil hij ruzie maken? Denk je dat? • Maar het kan ook zijn dat zij hem per ongeluk heeft omgegooid.
Benadrukken van sociale normen	Als ouders aangeven hoe het kind zich zou moeten gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Als je samen gaat spelen, moet je eerlijk...? • Als je het met z’n allen doet, is het veel leuker.
Benadrukken van normoverschrijding	Als ouders aangeven dat het kind zich niet zo mag gedragen	<ul style="list-style-type: none"> • Je mag nooit zo maar iets van een ander kapot maken. • Je mag niemand buitensluiten.

Voor- en nameting van vijandige interpretatiestijl bij kinderen. Voor en na het ouder-kindgesprek, hebben we de vijandige interpretatiestijl van kinderen gemeten met hetzelfde prentenboek. De onderzoeker beschreef eerst de sociale conflictsituatie (bijv. “Kijk, dit kind bouwt een toren ... [pagina omslaan] en dit kind laat de toren omvallen”) en vroeg dan: “Waarom doet hij/zij dat?”. Twee getrainde masterstudenten codeerden onafhankelijk de antwoorden van kinderen in drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (bijv. “Omdat ze dat meisje niet leuk vindt”), 2) *positieve interpretaties* (bijv. “Ik denk dat die niet goed uitkijkt”),

of 3) *onduidelijk* (bijv. “Omdat ze er een blokje uit doet”). De betrouwbaarheid was goed op zowel de voor- als nameting ($\kappa = ,76$ en $,79$). We scoorden 1 punt voor ieder antwoord met daarin een *vijandige interpretatie* en namen het gemiddelde over de vier verhalen om tot een totaalscore voor vijandige interpretatiestijl te komen. De interne consistentie was voldoende, met een gemiddelde inter-item correlatie van $r = ,22$ op de voormeting en $r = ,17$ op de nameting.

Analyses. We toetsten of ouder-kindgesprekken tot een verandering in de vijandige interpretatiestijl van kinderen leidden. Hiervoor gebruikten we drie *mixed* ANOVA's (één per soort uitleg) in SPSS, met meetmoment (voor/na) als binnen-persoons variabele en de uitleg van ouders als continue tussen-persoons variabele. We hebben missende waarden (2,8%) paarsgewijs verwijderd, en hebben uitbijters ($z > 3,29$; 0,4%) in de analyses gehouden, omdat de bevindingen bij verwijdering hetzelfde waren. Aangezien de data scheef verdeeld waren hebben we naast parametrische analyses ook analyses gedaan waarbij we rekening hielden met de scheefheid (BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen, met 5000 samples). Beide analyses leiden tot dezelfde conclusies wat betreft significantie van de resultaten. We rapporteren hier parametrische analyses omdat deze eenvoudiger te interpreteren zijn.

Resultaten

Beschrijvende statistieken. In Tabel 2 staan de beschrijvende statistieken. Opvallend is dat ouders die geneigd waren vijandige interpretaties te benadrukken, ook vaker sociale normen benadrukten ($r = ,55$). Ook is er een hoge samenhang tussen de voor- en nameting ($r = ,58$), die wijst op de stabiliteit van de vijandige interpretatiestijl van kinderen.

Daarnaast keken wij hoe vaak de soorten uitleg voorkwamen. Ongeveer driekwart van de ouders benadrukte sociale normen (74,0%) of vijandige interpretaties (73,1%), of ontkrachtte vijandige interpretaties (79,8%) ten minste één keer. Uit een kruistabel-analyse bleek dat 58,7% van de ouders zowel vijandige interpretaties ontkrachtte, als benadrukte. Slechts 21,1% gebruikte enkel ontkrachtende uitleg, en slechts 14,4% enkel benadrukkende.

Tabel 2

Gemiddelden (M), Standaarddeviaties (SD), Bereik, en Correlaties van Uitleg door Ouders (n = 104) en Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen op de Voor- en Nameting (N = 109)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Bereik	1.	2.	3.	4.
1. Benadrukken van vijandige interpretaties	0,92	0,89	0-4	-			
2. Ontkrachten van vijandige interpretaties	1,04	0,91	0-4	-,07	-		
3. Benadrukken van sociale normen	0,60	0,65	0-3,2	,55***	-,07	-	
4. Voormeting vijandige interpretatiestijl	0,39	0,30	0-1	,15	,05	,04	-
5. Nameting vijandige interpretatiestijl	0,38	0,29	0-1	,28**	-,22*	,05	,58***

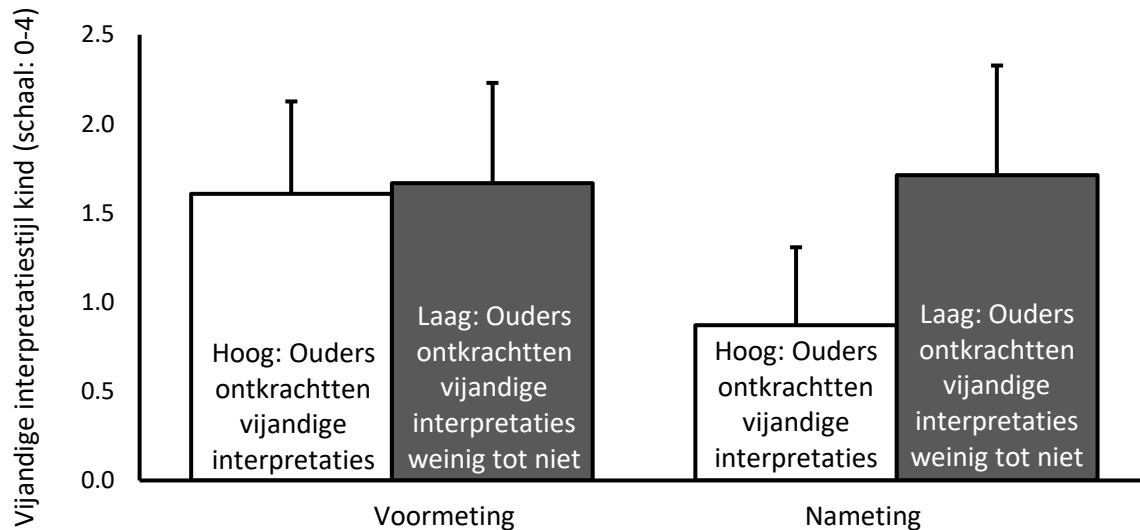
* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

Gender- en leeftijdsverschillen. We hebben met ANOVA's en correlaties voor alle variabelen getoetst of er gender- en leeftijdsverschillen waren, en of er moderatie-effecten van gender of leeftijd waren in onze hoofdanalyses. Twee resultaten van de ANOVA's waren significant. Ten eerste hadden jongens op de nameting een vijandigere interpretatiestijl ($M = 0,44$; $SD = 0,28$) dan meisjes ($M = 0,30$; $SD = 0,28$) op de nameting, $p = ,011$, $\eta_p^2 = ,06$. Ten tweede legden ouders meer nadruk op het ontkrachten van vijandige interpretaties bij meisjes ($M = 1,23$; $SD = 0,93$) dan bij jongens ($M = 0,86$; $SD = 0,87$), $p = ,035$, $\eta_p^2 = ,04$.

Hoofdanalyses. Uit de correlaties in Tabel 1 blijkt dat de uitleg van ouders niet gecorreleerd was met de interpretatiestijl van hun kinderen op de voormeting, maar wel op de nameting, wat suggereert dat ouders mogelijk invloed hebben gehad op de interpretatiestijl van hun kinderen. Dit blijkt inderdaad uit de ANOVA: de afname in vijandige interpretatiestijl tussen de voor- en nameting was sterker bij kinderen van ouders die meer nadruk legden op het ontkrachten van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 10,01$, $p = ,002$, $\eta_p^2 = ,09$ (zie Figuur 2). We vonden echter geen effect voor het benadrukken van vijandige interpretaties, $F(1, 102) = 1,91$, $p = ,170$, $\eta_p^2 = ,02$, of sociale normen, $F(1, 102) = 0,01$, $p = ,928$, $\eta_p^2 < ,01$.

Figuur 2

Gemiddelde Scores op Vijandige Interpretatiestijl van Kinderen van Ouders die Hoog (n = 21) of Laag (n = 23) Scoorden op het Ontkrachten van Vijandige Interpretaties

Noot. We hebben groepen gemaakt om deze Figuur te creëren, waarbij we hoog definieerden als $M + 1SD$ en laag als $M - 1SD$. De foutenbalken zijn 95% betrouwbaarheidsintervallen.

Discussie

Uit Studie 1 blijkt dat als ouders vijandige interpretaties nadrukkelijker ontkrachten, hun kinderen afnames in vijandige interpretatiestijl lieten zien. We zagen in Studie 1 ook dat een deel van de ouders tijdens de gesprekken sociale normen benadrukten, of een vijandige interpretatie van de situatie benadrukten. Beide soorten communicatie leken echter geen invloed te hebben op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk komt dit doordat het dezelfde ouders waren die nadruk legden op sociale normen én vijandige interpretaties (de correlatie was hoog: $r = ,55$). Hierdoor konden we geen antwoord vinden op onze hypothese over het benadrukken van sociale normen: zou dit nu juist een positieve of negatieve invloed op de interpretatiestijl van kinderen hebben? Daarom voerden we Studie 2 uit. Daarnaast is Studie 2, door de experimentele opzet, de eerste studie die kan laten zien of de uitleg van ouders over sociale conflictsituaties met leeftijdsgenootjes een oorzakelijke invloed heeft op de interpretatiestijl van hun kinderen.

Studie 2

Waar Studie 1 de spontaan gegeven uitleg van ouders onderzocht, was Studie 2 een experiment waarin we ouders instructies gaven om het prentenboek op één specifieke manier te bespreken: óf door het ontkrachten van vijandige interpretaties, óf door het benadrukken

van sociale normen, óf door het bespreken van de prenten (controleconditie). Vervolgens maten we de vijandige interpretatiestijl bij kinderen in elk van deze drie groepen. Zo konden we vaststellen of het type uitleg van ouders over sociale conflictsituaties van invloed is op de interpretatiestijl van kinderen. Bovendien konden we zo nagaan of het benadrukken van sociale normen nu juist tot een meer of minder vijandige interpretatiestijl zou leiden. Daarnaast keken we in Studie 2 naar het effect van ouder-kindgesprekken op de boosheid en agressie van kinderen. We verwachtten dat kinderen van ouders die vijandige interpretaties ontkrachtten, vergeleken met kinderen in de controlegroep, naast hun minder vijandige interpretaties, ook minder boosheid en agressie zouden laten zien. Wat betreft het benadrukken van sociale normen hadden we wederom tegengestelde hypothesen: dit zou de vijandige interpretaties, boosheid en agressie van kinderen zowel kunnen verminderen als versterken.

Methode

Deelnemers. De deelnemers waren 160 kinderen van 4 tot 6 jaar oud (48,8% meisjes; $M_{leeftijd} = 5,38$; $SD = 0,79$) en één van hun ouders (82,5% moeders; $M_{leeftijd} = 38,13$; $SD = 4,97$). We wierven ouders op dezelfde manier als in Studie 1. De meeste ouders hadden geen migratieachtergrond (98,7% van de ouders was in Nederland geboren), waren theoretisch opgeleid (71,9% van de ouders had tenminste een bachelordiploma), en woonden samen met de andere ouder van het kind (97,5%). Het onderzoek vond plaats in maart en april 2016. De steekproefgrootte was voldoende voor een power van 0,80, uitgaande van het effect van vijandige interpretaties ontkrachten op de vijandige interpretatiestijl van kinderen uit Studie 1 ($f = ,31$, dit keer voor een tussen-persoons onderzoeksdesign met drie condities).

Procedure. Het onderzoek vond plaats bij gezinnen thuis, duurde ongeveer 45 minuten, en werd uitgevoerd door één van zes getrainde onderzoekers (bachelorstudenten ontwikkelingspsychologie). De onderzoeker legde de procedure uit aan ouder en kind, waarna de ouder een toestemmingsformulier tekende en het kind mondeling toestemming gaf. Vervolgens vertrokken de onderzoeker en het kind naar een andere ruimte, zodat de ouder via een laptop instructies kon ontvangen. Hierdoor wist de onderzoeker niet in welke conditie de ouder was ingedeeld (dit werd vooraf willekeurig toegewezen). Na het lezen van de instructie, ging de ouder naar het kind toe en besprak het prentenboek gedurende ongeveer 5 minuten. De onderzoeker zette de videocamera aan en verliet de ruimte. Na het ouder-kindgesprek verliet de ouder de ruimte om op de laptop nog enkele vragen in te vullen, en vond bij het kind de nameting plaats van vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie. Na afloop werden ouder en kind bedankt en geïnformeerd over het onderzoek.

Experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken. Ouders kregen instructies voor één van de drie condities: het ontcrachten van vijandige interpretaties (intentie-conditie), het benadrukken van sociale normen (norm-conditie), of het bespreken van de prenten (controleconditie). De instructies verschilden op twee punten tussen de condities, maar waren verder gelijk (Tabel 3).

Tabel 3

Instructies voor Ouders: Uniforme Instructies en Twee Conditie-Specifieke Manipulaties

Uw kind speelt elke dag met andere kinderen. Soms doen andere kinderen iets waardoor uw kind verdriet of pijn heeft. Uit onderzoek blijkt dat kinderen beter met dit soort situaties kunnen omgaan, als zij begrijpen ...

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
dat andere kinderen dit vaak niet expres doen, maar per ongeluk.	welk gedrag van andere kinderen niet hoort en hoe het wel hoort.	hoe ze afleiding kunnen zoeken in het moment.

Het prentenboek is gemaakt om dit aan uw kind te leren. In het prentenboek staan vier verhaaltjes van spelende kinderen. In elk verhaal gebeurt er iets dat voor één kind niet zo leuk is. We willen vragen of u straks met uw kind de verhalen wilt lezen. Bij elk verhaal kunt u bespreken waarom de gebeurtenis niet expres of vervelend bedoeld hoefde te zijn. Dit kunt u doen door steeds de vraag te stellen:

Intentie-conditie	Norm-conditie	Controleconditie
Waarom zou dit gebeurd zijn?	Mag dat wel?	Wat zien we nog meer?

Vervolgens kregen ouders per verhaal specifieke aanwijzingen, gebaseerd op uitingen van ouders uit Studie 1. De aanwijzingen voor het toren-verhaal in de intentie-conditie waren bijvoorbeeld: “Op de eerste plaat bouwt één kind een toren. Op de tweede plaat laat een ander kind hem omvallen. Vertel dit verhaal straks aan uw kind, en vraag dan: Waarom zou dit gebeurd zijn? Bespreek bijvoorbeeld dat het kind de toren per ongeluk omstootte, of dat het kind juist wilde helpen om de toren hoger te maken.” Ten slotte lazen ouders een samenvatting van de instructies, en gingen naar hun kind toe.

Manipulatiecontrole. Om te controleren of de uitleg door ouders inderdaad verschilde tussen de condities, codeerden de zes getrainde onderzoekers de videobeelden per

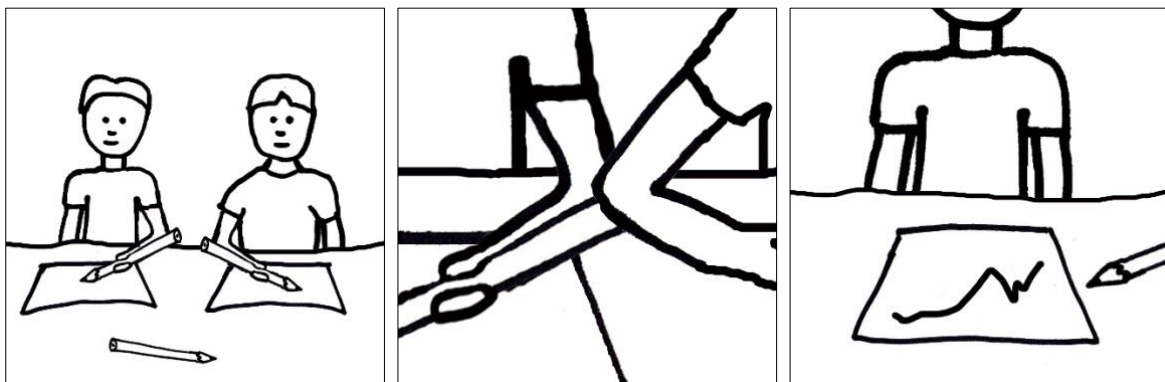
verhaal voor het aantal uitingen passend bij elke conditie. De eerste auteur codeerde ook 20%, waaruit bleek dat de codering betrouwbaar was ($r > ,74$ voor alle scores). We namen het gemiddelde over de vier verhalen om totaalscores te creëren voor intentie-uitingen, norm-uitingen, en controle-uitingen. Deze schalen waren intern consistent (alle α 's $> ,90$).

Instemming met instructies. We verwachtten dat de mate waarin ouders instemden met de instructies, wellicht invloed kon hebben op de resultaten. Daarom maten we dit met vier vragen (bijv. “Staat u achter de uitleg die u tijdens het voorlezen gaf?”), beantwoord op een schaal van 1 (*helemaal niet*) tot 6 (*helemaal*), en berekenden het gemiddelde ($\alpha = ,85$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl, boosheid, en agressie (verhaaltaak). In deze studie gebruikten we voor de nameting niet hetzelfde prentenboek, maar vier verhaaltjes over conflictsituaties, waarin de intenties van de ander ambigu zijn (Feshbach, 1989; <geblindeerd voor anonieme review>). Zo konden we nagaan of de effecten van de gesprekken generaliseerden naar andere situaties. De verhaaltjes gingen over: 1) pijn gedaan worden; 2) een vernielde tekening; 3) niet mogen meedoen; en 4) afgepakt speelgoed; en waren gematcht op gender. Kinderen stelden zich voor dat deze vervelende dingen hen zelf overkwamen. De onderzoeker las de verhaaltjes hardop voor en wees daarbij op de bijbehorende tekeningen (Figuur 3). Na elk verhaal beantwoordden kinderen vragen over hun interpretaties, boosheid en agressie.

Figuur 3

Eén Verhaaltje uit de Verhaaltaak (Jongensversie)

Noot. De bijbehorende beschrijving is: “Stel je voor: Je zit aan tafel te tekenen. De tekening wordt heel mooi. Dan stoot de jongen naast je tegen jouw arm. Er staat een grote kras dwars door jouw tekening. Nu is jouw tekening mislukt.”

Vijandige interpretatiestijl. We maten vijandige interpretaties met twee vragen. De eerste vraag was: “Waarom deed de jongen/het meisje [gedrag met vervelende uitkomst]?” De onderzoeker codeerde de antwoorden direct in één van drie categorieën: 1) *vijandige interpretaties* (17,1%; bijv. “Hij wilde niet dat mijn tekening mooi was); 2) *positieve interpretaties* (47,2%; bijv. “Ze zag het niet”); en 3) *onduidelijk* (47,2%; bijv. “Haar arm bewoog.”). De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,78$ voor alle onderzoekers). Als kinderen een onduidelijk antwoord gaven, stelde de onderzoeker een vervolgvraag met een vijandige en positieve antwoordoptie (bijv. “Wilde de jongen/het meisje jouw tekening verpesten, of had hij/zij niet zo goed opgelet?”). Dit gebeurde bij 53,5% van de antwoorden. De tweede vraag was: “Wilde de jongen/het meisje wél gemeen doen of niet gemeen doen?”, waarbij we de vraag volgorde systematisch varieerden tussen de verhaaltjes. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *gemeen* antwoorden als 1 te scoren, en hiervan het gemiddelde over de verhaaltjes te nemen ($\alpha = ,68$).

Boosheid. Vervolgens vroeg de onderzoeker kinderen: “Als dit echt gebeurd was, hoe zou jij je dan voelen?”. Als kinderen geen emotie noemden, vroeg de onderzoeker: “Voel jij je dan blij, of boos, of verdrietig, of bang?”. Vervolgens liet de onderzoeker een plaatje zien van drie vierkantjes van toenemende grootte, en vroeg: “En hoe [antwoord] zou jij je voelen? Een beetje, best wel, of héél?”. Kinderen konden antwoorden of een vierkantje aanwijzen. Scores voor boosheid waren 0 als kinderen deze emotie niet noemden, en 1, 2, of 3 voor de mate van boosheid. Ten slotte berekenden we het gemiddelde over de verhaaltjes ($\alpha = ,68$).

Agressie. De laatste vraag bij elk verhaaltje was: “Als dit écht gebeurd was, wat zou jij dan doen? (...) En wat nog meer?”. Kinderen werden aangemoedigd om twee reacties te noemen per verhaaltje. We codeerden deze reacties als *agressie* als kinderen aangaven de ander schade te willen doen (10,3%; bijv. “Terug stoten”, “Zijn tekening verscheuren”) De codeer-overeenstemming met de eerste auteur was goed ($\kappa > ,64$ voor alle onderzoekers); verschillen werden besproken en opgelost. We berekenden een totaalscore door *agressieve* reacties als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen over de verhaaltjes ($\alpha = ,80$).

Nameting van vijandige interpretatiestijl en agressie (gedragstaak). Omdat interpretaties van verhaaltjes ver kunnen afliggen van de interpretaties door kinderen in het dagelijks leven, hebben we ook een gedragstaak ontworpen waarin een conflictsituatie werd nagebootst (Verhoef et al., 2019). De onderzoeker legde kinderen uit dat zij tien stickers zouden krijgen, die waren uitgekozen door het kind dat vóór hen aan het onderzoek deelnam. Kinderen kregen een envelop met stickers en een kleurige kartonnen kaart met tien vakjes om hun stickers op te plakken. Echter, wanneer zij begonnen te plakken, kwamen zij erachter dat

ze maar acht stickers hadden gekregen van het voorafgaande kind, zonder dat duidelijk was hoe dit kwam (de conflictsituatie). Hierop volgde de meting van interpretaties en agressie.

Vijandige interpretatiestijl. We gebruikten twee vragen om interpretaties te meten. Ten eerste vroeg de onderzoeker: “Waarom zou die jongen/dat meisje er te weinig stickers in gedaan hebben?” We codeerden de antwoorden als 1) *vijandige interpretaties* (6,3%); 2) *positieve interpretaties* (18,1%); en 3) *onduidelijk* (75,6%); waarbij de betrouwbaarheid goed was ($\kappa > ,71$ voor alle codeurs). Bij een onduidelijk antwoord, vroeg de onderzoeker: “Heeft hij/zij niet goed geteld of heeft hij/zij die stickers gewoon afgepakt?” (bij $n = 13$ kinderen is deze vervolgvraag niet gesteld, waardoor deze kinderen een missende score hadden voor deze variabele). Ten tweede vroeg de onderzoeker: “Denk je dat hij/zij onaardig wilde doen of niet?”. We berekenden een totaalscore door *vijandige interpretaties* en *onaardig* antwoorden als 1 te scoren en het gemiddelde te nemen van de twee vragen ($r = ,39, p < ,001$).

Agressie. Ten slotte creëerden we een mogelijkheid voor kinderen om agressief te reageren: kinderen mochten nu stickers uitkiezen voor het andere kind. Kinderen konden kiezen uit een doos met 40 stickers, waarvan de helft gescheurd was. De onderzoeker legde uit: “Kijk, dit zijn de stickers. Er zitten ook stickers bij die kapot zijn gegaan. Die zijn natuurlijk niet zo mooi meer, maar die mag je ook best kiezen.”. Als kinderen de stickers hadden uitgekozen, werd de conflictsituatie opgelost: de onderzoeker kwam erachter dat de twee stickers uit de envelop gevallen waren, gaf aan dat het dus helemaal niet aan het andere kind had gelegen, en gaf kinderen de kans om hun gekozen stickers nog aan te passen. De totaalscore voor agressie werd berekend als het percentage uitgedeelde kapotte stickers ($n = 2$ kinderen maakten de taak niet af en hadden missende scores voor deze variabele).

Analyses. We toetsten of onze experimentele manipulatie van ouder-kindgesprekken invloed had op de antwoorden van kinderen op de verhaaltaak. Hiervoor gebruikten we een multivariate ANOVA (MANOVA) in SPSS, met conditie (intentie/norm/controle) als tussenpersoons variabele en vijandige interpretatiestijl, boosheid en agressie als afhankelijke variabelen. Voor de gedragstaak gebruikten we ordinale regressie om het effect van conditie op vijandige interpretatiestijl te toetsen (een ordinale afhankelijke variabele) en ANOVA om het effect op agressie te toetsen (een continue afhankelijke variabele). We hebben missende waarden (1,0%) paarsgewijs verwijderd. We hebben uitbijters ($z > 3,29$ binnen condities; 1,0%) in de analyses gehouden, en rapporteren het wanneer de resultaten verschilden bij verwijdering. Aangezien de data scheef verdeeld waren hebben we naast parametrische analyses ook analyses gedaan waarbij we rekening hielden met de scheefheid (BCa bootstrap 95% betrouwbaarheidsintervallen, met 5000 samples). Beide analyses leiden tot dezelfde

conclusies wat betreft significantie van de resultaten. We rapporteren hier parametrische analyses omdat deze eenvoudiger te interpreteren zijn.

Resultaten

Gelijkheid van de condities. De condities verschilden niet in gender en leeftijd van ouders en kinderen, aantal broertjes en zusjes, etniciteit, opleidingsniveau, en hoe vaak ouders thuis sociale conflictsituaties bespreken (alle p 's $> ,05$). Ouders in de controleconditie lieten minder instemming zien met de instructies dan ouders in de intentie- en norm-conditie, $F(2, 157) = 6,59, p = ,002, \eta_p^2 = ,08$ (zie Tabel 4). We hebben daarom getoetst of onze bevindingen zouden veranderen wanneer we instemming als variabele meenamen als moderator of controle variabele. Dit was niet het geval.

Manipulatiecontrole. De manipulatie was geslaagd. Het aantal conditie-specifieke uitingen was hoger binnen de relevante conditie dan bij de andere condities, zowel voor intentie-uitingen, $F(2, 157) = 151,85, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, norm-uitingen, $F(2, 157) = 153,53, p < ,001, \eta_p^2 = ,66$, als voor controle-uitingen, $F(2, 157) = 122,22, p < ,001, \eta_p^2 = ,61$ (zie Tabel 4).

Gender- en leeftijdsverschillen. We vonden met ANOVA's dat jongens hoger scoorden dan meisjes op vijandige interpretatiestijl ($p = ,013, \eta_p^2 = ,04$), boosheid ($p = ,001, \eta_p^2 = ,07$), en agressie ($p = ,004, \eta_p^2 = ,05$) bij de verhaaltaak, maar niet bij de gedragstaak. Correlatie-analyses lieten zien dat jongere kinderen een vijandigere interpretatiestijl rapporteerden bij de verhaaltaak ($r = -,27, p < ,001$) en gedragstaak ($r = -,28, p < ,001$) en meer boosheid ($r = -,18, p = ,020$) bij de verhaaltaak. Er waren verder geen gender- en leeftijdsverschillen, en geen moderatie-effecten van gender of leeftijd in onze hoofdanalyses.

Hoofdanalyses verhaaltaak. De MANOVA liet een significant effect zien van conditie op de drie afhankelijke variabelen, $F(7, 312) = 2,29, p = ,036$. We gebruikten daarom ANOVA's om de verschillen tussen condities per variabele te toetsen.

Vijandige interpretatiestijl. Er was een significant effect van conditie op interpretatiestijl, $F(2, 157) = 5,63, p = ,004, \eta_p^2 = ,07$. We vonden, zoals verwacht, dat kinderen een minder vijandige interpretatiestijl hadden als hun ouders tijdens het gesprek vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$). Daarnaast vonden we dat kinderen van ouders die sociale normen benadrukten, ook een minder vijandige interpretatiestijl hadden (vergeleken met de controleconditie: $p = ,003, \eta_p^2 = ,08$; zie Tabel 4).

Boosheid. De boosheid van kinderen verschilde niet significant tussen de condities, $F(2, 157) = 1,78, p = ,172, \eta_p^2 = ,02$.

Agressie op de verhaaltaak. Er was een significant effect van conditie op agressie, maar alleen als we de drie uitbijters op agressie verwijderden, $F(2, 154)$, $p = ,017$, $\eta_p^2 = ,05$ (anders was het effect niet significant: $p = ,120$). We vonden dat kinderen minder agressie rapporteerden wanneer hun ouders sociale normen benadrukten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,004$, $\eta_p^2 = ,08$), maar niet wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controleconditie: $p = ,110$, $\eta_p^2 = ,02$; zie Tabel 4).

Hoofdanalyses gedragstaak. We vonden in de gedragstaak geen effecten van conditie op de vijandige interpretatiestijl van kinderen, $\chi^2(2) = 0,21$, $p = ,787$, $R^2 < ,01$, of de agressie van kinderen, $F(2, 155) = 0,02$, $p = ,984$, $\eta_p^2 < ,01$.

Tabel 4

*Bereik, Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) op de Nameting bij Kinderen, en Uitingen en Instemming van Ouders voor de Intentie-
Conditie (n = 56), Norm-Conditie (n = 53), en Controleconditie (n = 51), en Correlaties tussen Alle Variabelen uit Studie 2*

	Bereik	Intentie		Norm		Controle		Correlaties							
		M	(SD)	M	(SD)	M	(SD)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Verhaaltaak kind															
1. Vijandige interpretatie	0-1	0,31 ^a	(0,22)	0,31 ^a	(0,26)	0,45 ^b	(0,27)	-							
2. Boosheid	0-3	0,67	(0,75)	0,53	(0,66)	0,82	(0,89)	,36 ^{***}	-						
3. Agressie	0-1	0,10	(0,21)	0,06 ^a	(0,13)	0,14 ^b	(0,23)	,36 ^{***}	,28 ^{***}	-					
Gedragstaak kind															
4. Vijandige interpretatie	0-1	0,26	(0,37)	0,22	(0,36)	0,23	(0,36)	,41 ^{***}	,09	,39 ^{***}	-				
5. Agressie	0-1	0,28	(0,25)	0,28	(0,26)	0,28	(0,26)	,18 [*]	,24 ^{**}	,10	,21 [*]	-			
Metingen bij ouders															
6. Vijandige intentie-uitingen	0-12	4,11 ^a	(1,99)	0,48 ^b	(0,59)	0,37 ^b	(0,62)	-,10	,04	-,01	,07	,07	-		
7. Norm-uitingen	0-8	0,34 ^a	(0,88)	3,82 ^b	(1,80)	0,31 ^a	(0,44)	-,08	-,10	-,12	-,03	-,03	-,39 ^{***}	-	
8. Controle-uitingen	0-10	0,02 ^a	(0,14)	0,02 ^a	(0,08)	3,48 ^b	(2,31)	,21 ^{**}	,22 ^{**}	-,10	-,10	-,04	-,37 ^{***}	-,33 ^{***}	-
9. Instemming met instructies	2,5-6	5,45 ^a	(0,53)	5,45 ^a	(0,59)	5,02 ^b	(0,94)	,01	-,07	-,06	-,03	,05	,18 [*]	,12	-,30 ^{***}

Noot. Gemiddelden met een verschillend superscript (^{a, b}) zijn significant verschillend met $p < ,05$. * $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$.

Discussie

Uit Studie 2 blijkt dat ouders via gesprekken over sociale conflictsituaties invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Als ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hadden hun kinderen hierna bij andere sociale conflictsituaties een minder vijandige interpretatiestijl dan kinderen van wie de ouders slechts de prenten bespraken (controleconditie). De ouder-kindgesprekken leken echter geen invloed te hebben op boosheid. Ook rapporteerden kinderen alleen minder agressie in de groep waar ouders sociale normen benadrukten.

Algemene Discussie

Kinderen die geneigd zijn de intenties van anderen als vijandig interpreteren, ontwikkelen vaker agressieve gedragsproblemen (Dodge et al., 1990, 2003). Dit onderzoek laat als eerste zien dat ouder-kindgesprekken een manier zijn waarop ouders de interpretatiestijl van hun kinderen op jonge leeftijd kunnen beïnvloeden. We zagen bij ouders die spontaan geneigd waren om vijandige interpretaties te ontkrachten, dat de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen afnam na het gesprek (Studie 1). Ook wanneer we ouders instructies gaven om vijandige interpretaties te ontkrachten of sociale normen te benadrukken, zagen we bij hun kinderen een minder vijandige interpretatiestijl, ten opzichte van ouders die slechts de prenten bespraken (Studie 2). Hoewel dit korte-termijn effecten zijn, is het voorstelbaar dat dit soort effecten voortduren doordat ouder-kindgesprekken over sociale conflicten geregeld plaatsvinden in het dagelijks leven (Pettit et al., 1998). Op deze manier zouden ouders mogelijk een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de sociale ontwikkeling van hun kinderen.

Naast de verwachte invloed van ouder-kindgesprekken op de interpretatiestijl van kinderen, waren er ook onverwachte resultaten. In Studie 1 zagen we dat sommige ouders juist vijandige interpretaties benadrukten, maar dit voorspelde geen toename in de vijandige interpretatiestijl van hun kinderen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat ouders die vaker vijandige interpretaties benadrukten, óók vaker sociale normen benadrukten. Uit Studie 2 bleek immers dat het benadrukken van sociale normen juist een positieve invloed heeft op de interpretatiestijl van kinderen. Mogelijk heeft het benadrukken van sociale normen de potentiële negatieve invloed van vijandige interpretaties tenietgedaan. Dit duidt erop dat ouders een sterkere invloed zouden hebben op de interpretatiestijl van hun kinderen wanneer zij een meer eenduidige boodschap hebben. Vervolgonderzoek zou dit moeten verifiëren.

We hadden contrasterende verwachtingen over het benadrukken van sociale normen: dit zou tot een afname van vijandige interpretaties kunnen leiden (omdat vijandig gedrag als

niet-normatief wordt bestempeld) of juist tot een toename (omdat het benadrukken van normen kan impliceren dat het opzettelijk was). De onderzoeksresultaten ondersteunen de eerste verwachting. Blijkbaar kunnen ouders sociale normen benadrukken, zonder dat hun kinderen vijandige intenties toeschrijven aan het leeftijdsgenootje dat de norm overschreed. We willen hierbij wel opmerken dat de ouders in ons onderzoek doorgaans een positieve toon en insteek hadden (“wat kan hij beter doen?”). Vervolgonderzoek zou kunnen kijken wat het effect is van ouders die sociale normen op een strenge of boze manier benadrukken. We weten namelijk al dat kinderen met sterke normen over straffen en wraak juist vaker agressie gebruiken als ze denken dat een ander kind een regel overtreedt (De Castro et al., 2012).

Een ander opvallend resultaat is dat kinderen in Studie 2 minder agressie rapporteerden als hun ouders sociale normen benadrukten, maar niet als hun ouders vijandige interpretaties ontkrachtten (vergeleken met de controlegroep). Een verklaring hiervoor is dat ouders die normen benadrukten direct communiceerden over de onwenselijkheid van agressie (“je mag anderen geen pijn doen”). Dit soort directe boodschappen hebben mogelijk sneller effect op de agressie van kinderen dan de indirecte route via de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Dit zou natuurlijk anders kunnen liggen wanneer ouders hun kinderen aanzetten tot wraak, of om op een agressieve manier voor zichzelf op te komen (Barrett et al., 1996).

Tot slot viel op dat we geen enkel effect vonden op onze gedragstaak om vijandige interpretaties en agressie te meten. Een verklaring hiervoor kan zijn dat onze manipulatie te kort was om de interpretaties van kinderen te beïnvloeden in een meer realistische, emotionele situatie. Emoties kunnen de vijandige interpretaties van kinderen versterken, waardoor deze mogelijk minder veranderbaar zijn (De Castro et al., 2003). Een andere verklaring is dat onze manipulatie bestond uit het bespreken van een prentenboek. Mogelijk is de invloed van ouders groter wanneer zij situaties bespreken die kinderen zelf hebben meegemaakt (Song & Wang, 2013) of hun kinderen coachen tijdens echte interacties (Pettit et al., 1998).

Dit onderzoek heeft een aantal sterke kanten. Ten eerste was dit de eerste studie waarin ouder-kindgesprekken direct geobserveerd en gemanipuleerd zijn. Eerder onderzoek liet wel zien dat de interpretatiestijlen van ouders en kinderen gecorreleerd zijn, maar maakte niet duidelijk hoe ouders hun interpretatiestijl dan op hun kind zouden overdragen (Healy et al., 2015; MacBrayer et al., 2003; Nelson et al., 2008; Werner, 2012). Ten tweede weten we door de experimentele manipulatie in Studie 2 dat ouder-kindgesprekken een oorzakelijke invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van kinderen. Hierdoor bieden de resultaten handvatten voor preventie en interventiedoeleinden. Ten derde hebben we de invloed van

ouder-kindgesprekken onderzocht in de vroege kindertijd; een levensfase waarin vijandige interpretatiestijlen nog relatief flexibel zijn (Crick & Dodge, 1994). De resultaten bieden dus handvatten om de ontwikkeling van persistente vijandige interpretatiestijlen te voorkomen, en daarmee mogelijk ook van agressieve gedragsproblemen (Dodge & Pettit, 2003). Ten vierde biedt dit onderzoek concrete inzichten voor opvoeders (zie Kader 1).

Dit onderzoek heeft ook een aantal beperkingen. Ten eerste onderzochten we alleen de kortetermijneffecten van ouder-kindgesprekken op een vijandige interpretatiestijl. Hoewel het aannemelijk is dat ouders via veel van dit soort korte gesprekken, ook op lange termijn de interpretatiestijl van hun kind zouden vormen, is er longitudinaal onderzoek nodig om dit vast te stellen. Ten tweede is het mogelijk dat kinderen sociale conflictsituaties minder vijandig interpreteerden omdat hun ouders dat vroegen, maar niet omdat ze het echt vonden (*demand effect*). Hoewel dit in Studie 2 minder waarschijnlijk was omdat we andere verhaaltjes gebruikten voor de nameting dan in het prentenboek, zou ook hier langetermijnonderzoek uitkomst bieden. Ten derde kunnen we niet met zekerheid zeggen dat de uitleg van ouders in Studie 1 hun *eigen* interpretatiestijl weerspiegelde, of slechts wat zij hun kinderen wilden leren. Ten vierde had Studie 2 geen voormeting. Doordat we willekeurige toewijzing gebruikten, is het zeer aannemelijk dat kinderen in de drie condities vooraf gelijk waren qua vijandige interpretatiestijl en dat de verschillen op de nameting ontstonden door de ouder-kindgesprekken. Dit is echter niet met volledige zekerheid te stellen. Ten vijfde bestond onze steekproef voornamelijk uit theoretisch opgeleide ouders zonder migratieachtergrond. Vervolgonderzoek is nodig om te toetsen of onze bevindingen generaliseren naar een bredere, meer diverse groep ouders en professionele opvoeders.

Samengevat laat dit onderzoek zien dat de manier waarop ouders sociale situaties met hun kinderen bespreken, invloed heeft op de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl. Ook laat het zien hoe ouders gestimuleerd kunnen worden om op een constructieve manier met hun kinderen in gesprek te gaan, zodat zij hun kinderen kunnen helpen om conflicten met leeftijdsgenootjes minder vijandig te interpreteren. Er lijkt veel te winnen met de simpele vraag: “Was het wel expres?”

Referentielijst

- Bandura, A. (1992). Social cognitive theory of social referencing. In S. Feinman (Ed.), *Social referencing and the social construction of reality in infancy* (pp. 175–208). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2462-9_8
- Barrett, P. M., Rapee, R. M., Dadds, M. M., & Ryan, S. M. (1996). Family enhancement of cognitive style in anxious and aggressive children. *Journal of abnormal child psychology*, 24(2), 187-203. <https://doi.org/10.1007/BF01441484>
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101. <http://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.74>
- De Castro, B.O., Slot, N. W., Bosch, J. D., Koops, W., & Veerman, J. W. (2003). Negative feelings exacerbate hostile attributions of intent in highly aggressive boys. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(1), 56-65. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3201_06
- De Castro, B. O., Verhulp, E. E., & Runions, K. (2012). Rage and revenge: Highly aggressive boys' explanations for their responses to ambiguous provocation. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(3), 331-350. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.680304>
- Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1990). Mechanisms in the cycle of violence. *Science*, 250(4988), 1678-1684.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., & Price, J. M. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child Development*, 74(2), 374-393. <http://doi.org/10.1111/1467-8624.7402004>
- Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental Psychology*, 39(2), 349–371. <http://doi.org/10.1037/0012-1649.39.2.349>
- Feshbach, L. E. (1989). Aggression-conduct problems, attention-deficits hyperactivity, play, and social cognition in four-year-old boys (Unpublished doctoral dissertation). University of Washington.
- Flannagan, D., & Hardee, S. D. (1994). Talk about preschoolers' interpersonal relationships: Patterns related to culture, SES, and gender of child. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(4), 523-537.
- Halligan, S. L., Cooper, P. J., Healy, S. J., & Murray, L. (2007). The attribution of hostile

- intent in mothers, fathers and their children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(4), 594-604. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9115-6>
- Healy, S. J., Murray, L., Cooper, P. J., Hughes, C., & Halligan, S. L. (2015). A longitudinal investigation of maternal influences on the development of child hostile attributions and aggression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 44(1), 80-92. <http://doi.org/10.1080/15374416.2013.850698>
- Kottner, J., Audigé, L., Brorson, S., Donner, A., Gajewski, B. J., Hróbjartsson, A., ... & Streiner, D. L. (2011). Guidelines for reporting reliability and agreement studies (GRRAS) were proposed. *International Journal of Nursing Studies*, 48(6), 661-671. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.01.016>
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Mize, J., Brown, E. G., & Lindsey, E. (1994). Mother-child conversations about peers: Contributions to competence. *Family Relations*, 43(4), 425-432. <http://doi.org/10.2307/585374>
- MacBrayer, E. K., Milich, R., & Hundley, M. (2003). Attributional biases in aggressive children and their mothers. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(4), 698-708. <http://doi.org/10.1037/0021-843X.112.4.598>
- Mackinnon-Lewis, C., Lamb, M. E., Arbuckle, B., Baradaran, L. P., & Volling, B. L. (1992). The relationship between biased maternal and filial attributions and the aggressiveness of their interactions. *Development and Psychopathology*, 4(3), 403-415.
- McDowell, D. J., & Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: An empirical test of a tripartite model. *Developmental psychology*, 45(1), 224-253. <https://doi.org/10.1037/a0014305>
- Nelson, D. A., Mitchell, C., & Yang, C. (2008). Intent attributions and aggression: A study of children and their parents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(6), 793-806. <http://doi.org/10.1007/s10802-007-9211-7>
- Pettit, G. S., Brown, E. G., Mize, J., & Lindsey, E. (1998). Mothers' and fathers' socializing behaviors in three contexts: Links with children's peer competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44(2), 173-193.
- Song, Q., & Wang, Q. (2013). Mother-child reminiscing about peer experiences and children's peer-related self-views and social competence. *Social Development*, 22(2), 280-299. <https://doi.org/10.1111/sode.12013>
- Verhoef, R. E. J., Alsem, S. C., Verhulp, E. E., & De Castro, B. O. (2019). Hostile intent attribution and aggressive behavior in children revisited: A meta-analysis. *Child*

development, 90(5), 525-547. <https://doi.org/10.1111/cdev.13255>

Werner, N. E. (2012). Do hostile attribution biases in children and parents predict relationally aggressive behavior? *The Journal of Genetic Psychology*, 173(3), 221-245.

<http://doi.org/10.1080/00221325.2011.600357>

Werner, N. E., Eaton, A. D., Lyle, K., Tseng, H., & Holst, B. (2014). Maternal social coaching quality interrupts the development of relational aggression during early childhood. *Social Development*, 23(3), 470-486. <http://doi.org/10.1111/sode.12048>

Zelli, A., Dodge, K. A., Lochman, J. E., & Laird, R. D.; Conduct Problems Prevention Research Group. (1999). The distinction between beliefs legitimizing aggression and deviant processing of social cues: Testing measurement validity and the hypothesis that biased processing mediates the effects of beliefs on aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 150–166. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.150>

<<Geblindeerde referentie naar het Open Science Framework: >>

Abstract

Children who tend to interpret others' intentions as hostile are at heightened risk for the development of aggressive behavior problems. It is therefore important to understand the early development of such hostile attribution biases. We examined whether parent-child conversations about the behavior of peers could be one explanatory mechanism. Study 1 ($N = 109$, age 4-7)—an observational study—asked parents to discuss a picture book describing peer conflicts with their children. Results showed that children showed larger decreases in their hostile attribution bias from pre- to post-discussion if their parents more strongly challenged hostile attributions. Study 2 ($N = 160$, age 4-6)—an experimental study—provided parents with instructions to discuss the picture book in one of three ways: challenging hostile attributions, emphasizing social norms, or merely describing the pictures (control condition). This study showed that children whose parents challenged hostile attributions or emphasized social norms, had lower hostile attribution biases at post-assessment than children in the control condition. Overall, the results suggest that parents may use conversations about peer conflicts to help their children perceive less hostility in their social worlds.

Keywords: Hostile attribution bias, parent-child discussion, social learning, social development, aggression

Bijsluiter

11. Een vijandige interpretatiestijl is een risicofactor voor de ontwikkeling van agressieve gedragsproblemen.
12. Wij onderzochten of ouder-kindgesprekken over sociale conflicten met leeftijdgenootjes invloed hebben op de vijandige interpretatiestijl van jonge kinderen.
13. Uit de resultaten blijkt dat wanneer ouders vijandige interpretaties ontkrachten of sociale normen benadrukten, hun kinderen daarna een minder vijandige interpretatiestijl hadden.
14. Gesprekken met kinderen zijn dus een mogelijke ingang om de ontwikkeling van een vijandige interpretatiestijl op vroege leeftijd te helpen voorkomen.
15. Ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers zouden kinderen kunnen coachen om na te denken over de intenties van anderen: Was het wel expres?

Inzichten voor Opvoeders

Wij hebben onze onderzoeksresultaten gedeeld met ouders, leerkrachten, en pedagogisch medewerkers. Hier bespreken we 5 veelgestelde vragen over de resultaten.

11. *Waarom schrijven jullie steeds: vijandige interpretaties ontkrachten, en niet gewoon positieve interpretaties aanmoedigen?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties omvat meer dan alleen het aanmoedigen van positieve interpretaties. Het gaat ons om alle uitingen van ouders die ertoe kunnen leiden dat kinderen gaan twijfelen over hun vijandige interpretatie. Hier valt ook het stellen van vragen onder (“Weet je zeker dat hij het expres deed? Wat zou er nog meer aan de hand kunnen zijn?”). Sterker nog, de vragen-stellende methode zou wel eens effectiever kunnen zijn, omdat...
12. *Wat is het voordeel van vragen stellen?* Dit heeft als voordeel dat kinderen zelf met ideeën komen waarom de ander misschien geen vijandige intenties had, of het niet expres deed. Zelfbedachte verklaringen sluiten beter aan bij de belevingswereld van het kind, waardoor zij beter zullen bekliven. Als kinderen het moeilijk vinden zelf interpretaties te bedenken, is het mogelijk om wat opties voor te leggen, dan te vragen wat zij zelf denken, en hen de gekozen optie in hun eigen woorden te laten herhalen.
13. *Wat nu als een leeftijdsgenootje echt gemene bedoelingen had?* Het ontkrachten van vijandige interpretaties is alleen zinvol als andermans bedoelingen onduidelijk zijn. Een voordeel van vragen stellen over intenties is dat je ruimte laat om soms terecht te concluderen dat een intentie vijandig was. Wanneer situaties echt expres of gemeen bedoeld zijn, is het natuurlijk terecht als een kind dit als vijandig interpreteert. Uit dit

onderzoek blijkt dat het in zo'n geval zinvol is om op een constructieve manier sociale normen te benadrukken (“Ah dat is niet leuk! Dat mag niet hè? Wat zou je nu kunnen doen om dit op te lossen?”).

14. *Vanaf welke leeftijd is dit relevant? Zodra kinderen leren spelen met andere kinderen, bouwen zij een intern werkmodel op over of anderen te vertrouwen zijn of niet. Dit model is uiteraard deels gestoeld op daadwerkelijke ervaringen, maar worden ook gevormd door verwachtingen. Aangezien dit verwachtingspatroon zichzelf versterkt en onbewust onze interpretatie van toekomstige interacties kan kleuren, is het belangrijk juist al vanaf de peuterleeftijd stil te staan bij (onterechte) vijandige interpretaties.*
15. *Het bespreken van vijandige interpretaties lijkt niet te helpen, hoe kan dat? Soms is een vijandige interpretatiestijl gestoeld op daadwerkelijke negatieve ervaringen, zoals gepest worden, of veel conflicten met ouders. In dit geval is het begrijpelijk dat een kind op het kinderdagverblijf of op school buitensporige agressie vertoont. Hoe lastig ook, het is dan zaak deze vroege negatieve ervaringen in de context te voorkomen (denk aan effectieve opvoedinterventies of anti-pestmethodes, op www.jeugdinterventies.nl). Ook kan het goed zijn begrip te tonen als kinderen dit soort situaties vijandig interpreteren, en ze tegelijk te leren dat hun ervaring in één situatie (zeg, thuis) niet hoeft te generaliseren naar een andere situatie (zeg, school).*

Bijlage Methode

In deze bijlage staat aanvullende informatie beschreven over de deelnemers, meting van vijandige interpretatiestijl en analyses in beide studies, en de experimentele manipulatie in Studie 2.

Deelnemers (Studie 1 en 2)

Werving. We hebben ouders geworven via schoolpleinen. Deze scholen zijn gekozen door de studenten die als onderzoekers fungeerden. Zij stonden na schooltijd op het schoolplein (met toestemming van de schooldirecteur) om ouders aan te spreken over het onderzoek. Hierbij gaven zij aan dat het onderzoek om het lezen van een prentenboek ging, en vroegen geïnteresseerde ouders om hun contactgegevens achter te laten. Door deze laagdrempelige benadering, waarbij vaak groepjes ouders tegelijk werden aangesproken, is het niet duidelijk hoeveel ouders in totaal benaderd zijn. Wel is duidelijk uit de steekproefbeschrijving dat beide studies een selectieve steekproef hadden van vooral theoretisch opgeleide ouders.

Toestemmingsprocedure. Ouders en kinderen konden op elk moment besluiten dat zij niet wilden meedoen; ook tijdens het huisbezoek. Ouders kregen vooraf aan het huisbezoek de informatiebrief, en deze werd bij start van het huisbezoek nogmaals toegelicht door de onderzoeker. Hierna werd expliciet gevraagd of zij nog steeds wilden deelnemen. Ook werden zij geïnformeerd dat zij tijdens het onderzoek altijd mochten stoppen, en ook na afloop hun gebruik van gegevens mochten intrekken. Het kwam niet voor dat deelnemers achteraf hun deelname introkken.

Ethiek. Het onderzoek is niet beoordeeld door een ethische commissie; dit was bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht standaard procedure voor niet-invasief onderzoek toen deze studies werden uitgevoerd (2015-2016). Wel is het onderzoek in lijn met de Helsinki verklaring.

Meting van Vijandige Interpretatiestijl (Studie 1 en 2)

Instrument. In Studie 1 gebruikten wij hetzelfde prentenboek voor de meting van de vijandige interpretatiestijl van kinderen als voor de ouder-kindgesprekken. Hier is voor gekozen omdat het de eerste studie is naar de directe overdracht door ouders, en we dus eerst wilden weten of we een invloed van ouder-kindgesprekken zouden vinden als kinderen daarna *dezelfde* situaties interpreteerden. In Studie 2 hebben we vijandige interpretatiestijl gemeten met *verschillende* situaties.

Proefleider effecten. De metingen van de vijandige interpretatiestijl van kinderen werd uitgevoerd door de studenten die als onderzoeker fungeerden. We kunnen niet uitsluiten dat de interactie met de onderzoeker mogelijk invloed heeft gehad op de scores van kinderen, maar we kunnen wel uitsluiten dat de onderzoeksresultaten hierdoor vertekend zijn. De onderzoekers waren in beide studies niet aanwezig tijdens de ouder-kind gesprekken. Een mogelijke invloed van proefleiders op de meting van vijandige interpretatiestijl kan dus niet verklaren waarom we een samenhang vonden tussen de uitleg van ouders en de verandering in interpretatiestijl bij kinderen (Studie 1) of een effect van de uitleg door ouders op de interpretatiestijl van kinderen (Studie 2).

Analyses (Studie 1 en 2)

Wij hebben a priori besloten om de bootstrap analyses te rapporteren indien die tot andere conclusies zouden leiden betreft significant/niet significant, maar de—bij het publiek meer bekende—parametrische toetsen te rapporteren wanneer deze conclusies gelijk zouden zijn. Wat betreft uitbijters, was onze a priori keuze om beide analyses te rapporteren indien hier verschillen uitkwamen, zoals wij deden voor de *agressie op de verhaaltaak* in Studie 2.

Experimentele Manipulatie (Studie 2)

Procedure voor willekeurige toewijzing. De willekeurige toewijzing vond plaats vooraf aan de dataverzameling en werd uitgevoerd door de eerste auteur. De studenten die als onderzoeker werkten, hadden elk een lijst met unieke ID-nummers en per ID-nummer een link naar de online vragenlijst waarin ouders de instructies lazen voor hun conditie. De volgorde van de condities op die lijst is bepaald met een *random number generator* (1, 2, of 3, met terugleggen). De studenten werkten de lijst van bovenaf af, en vulden de naam van een nieuwe deelnemer in op de eerstvolgende lege regel, waarmee de toewijzing aan een conditie blind plaatsvond (studenten wisten niet welke link-code bij welke conditie hoorde).

Duur van de experimentele manipulatie. Ouders in Studie 2 werd verteld dat het bespreken van het prentenboek ongeveer 5 minuten zou duren. Ouders kregen verder geen instructies om de tijd bij te houden. Wij hebben de duur van de interacties niet gecodeerd, omdat de duur naar onze mening geen geschikte maat is van blootstelling aan de gespreksstijl van ouders. Zo gaven sommige ouders een korte maar zeer krachtige boodschap, terwijl andere ouders een lange tijd de prenten bespraken en daarna pas ingingen op de sociale conflictsituatie. Wij hebben daarom het aantal opmerkingen passend bij de conditie gecodeerd.

Mail aan auteur na derde versie en reviews – 14-1-2022

Beste Anouk van Dijk en co-auteurs,

Met veel plezier laten we weten dat we het artikel accepteren!

Bij de reviewers waren geen inhoudelijke vragen, wel heb ik twee kleine wijzigingen in het document aangebracht. De eerste wijziging gaat over de plek waarin verwezen wordt naar ‘syntax, codeerschema’s, materialen en data’. *Jeugd in Ontwikkeling* heeft hiervoor een apart kopje dat net voor de referentielijst staat. Zie de wijziging in het document. Zou je de geblindeerde referentie willen aanvullen?

De tweede kleine wijziging is een spelfout die een reviewer opmerkte (pagina 6).

Daarnaast hebben we nog een vraag. In de metadata nemen we op hoe het onderzoek is gefinancierd. Zou je in een zin willen formuleren hoe het is gefinancierd?

Mocht het lukken om de bovenstaande vragen vandaag of aan het begin van de volgende week aan te vullen dan stuur ik het daarna naar de corrector. We zouden het artikel graag nog in januari plaatsen.

Met vriendelijke groeten,

Leonieke Boendermaker, redactievoorzitter,

Jochum Veenstra, redactiesecretaris